

TRANSILVANIA

Anul LII.

Martie 1921

Nr. 3.

VIOARA

de Ion Gorun.

— Hai, vecine, ce stai? Vrei să te apuce Drandarevski aicea?...

Micheru rămase cu ochii în urma vecinului, bucureștean ce nu pierde prilejul zeflemelii nici când aminteri dărdăe inima într'ânsul, — și care acuma, după ce mai mută cufărul, plin doldora, dintr'o mână într'alta, dispărură la colțul stradei înspre gară... Stătea și el, aicea în poartă, cu mantaua-i veche pe umeri, și în mână cu cutia în care-și purtă ce avea mai de preț la casa lui — ar fi putut zice chiar, pe bună dreptate, singura lui avere: — vioara. Stătea și își închipuia, după spusele de ieri și de alaltăieri a atâtor pățiți, iadul ce trebuia să fie acuma la gară, îmbrâncelile, pumneala disperată, care să ajungă întâi la peron, dela peron la scările vagoanelor, de pe scări în compartimente, pe coridoare, pe tampoane, pe acoperișuri... Auzia par'că a avea, femei țipând, copii sbierând, oameni în toată firea scrășnind, înjurând, smâcind și trântind la pământ bătrâni cu ochii mari, îngroziți, muți de spaima crâncenei învălmășeli, ce nu mai cunoaște nici cinstirea cuvenită perilor albi, nici îngăduința datorită celor slabi, îfragezi, flori plâpânde călcate în picioare de brutala deslănțuire a mișelnicilor instincte... Cu o smâcire nervoasă, Micheru își feră cutia cu comoara lui, pare-că în acea clipă ar fi auzit părându-i încheieturile, subț apăsarea năvalei acelor biciuiți de groaza amenințării unor primejdii nelămurite, fantastice, vag-închipuie, dar cu atât mai sguduitoare de nervi și răsturnătoare de orice cumpăt, răscolitoare de orice potolită judecată.

... Frumoasă zi de toamnă târzie... Vezi, cum firea rămâne senină și indiferentă la grozăviile pe cari oamenii și le

ațăță unii împotriva altora, — sau poate e cea mai crudă dintre ironii în această aparentă indiferență?... Soarele se culcă, cōlo spre Cotroceni, — umbrele se întind, în tăcerea și pustiul ce s'au făcut de jur împrejur... Și deodată o detunătură uriașă, de par' c'ar fi plesnit coaja pământului undeva aici aproape și limbi de foc ar fi isbucnit dintr'o gură de vulcan în erupție fără veste.

— «Au aruncat Arsenalul în aer!» — tresări Micheru cu ochii într'acolo; — «de acuma s'a hotărât... Cei din urmă ai noștri au plecat... Puhoiul ne ajunge... Cine-a scăpat, a scăpat, cine-a rămas, a rămas»...

A rămas și Micheru cu vioara. Vioara a închis-o într'un dulap, — iar el a doua zi pe la amiazi, a pornit să vadă, cu ochii lui mânioși, dar mut cu inima strânsă, necinstirea pământului acestui, străbătut de blajina Dâmboviță, de către cismele, copitele și roțile venite din toate depărtările spurcate, ca să calce peste grumazii și peste inimile noastre.

Și i-a văzut, trecând în șiruri oțărite, și a urmărit multă vreme cu ochii un neamț bărbos, pășind apăsător în rânduri, cu picioarele răscracănate, cu ochii ieșiți din orbite, cu obrazul congestionat, răcnind mai tare decât ceilalți, o arie răsboinică barbară.

— Tot bine cel puțin, că nu sunt bulgari, — își zice Micheru oftând, — dar el însuși în sinea lui cu prea puțină încredințare pătruns de acest «mai bine»...

Acasă însă îi pieri și această slabă mângăere, căci cu ajutorul domnului subcomisar, «Ocupația» îi hărăzise tocmai un bulgar spre încoartuire, în una din sărăcăcioasele-i două odăite din Dealul Spirii.

Eră un vlăjgan cioplit ca din topor — sergent, caporal, — Micheru nu le cunoștea uniforma și nici nu l-a întrebat, — o mutră dintre acelea despre cari nu știi niciodată, când se strâmbă, dacă vrea să râdă sau să se încrunte, dacă e în toane bune ori, apucat de năbădăi, ci trebuie să-i aștepți isbucnirea, aminteri la fel de respingătoare, ori de se bucură, ori de e mânios de ceva. Bulgarul ăsta — Micheru nu l-a întrebat niciodată cum îl cheamă — eră însă un om mai ales muncit de curiozitate, — căci dela început s'a pus pe cercetare, mai întâi trăgând cu ochiul, prin colțuri, pe subt mobile, pe scrinuri, — apoi trăgând

un sertar ici, altul dincolo, — urcând în pod, coborând în pivniță, — apoi întorcându-se, cu tot mai multă îndrăzneală, cu cât investigațiile-i dădeau roade mai puține, și cerând să i se descuie dulapurile, adormecând, cu nasul în vânt:

— Nemă tutun ?

— Joc, — răspundeă Micheru pe turcește, ca să-l înțeleagă mai bine bulgarul, care aminteri o rupea destul de pocit și pe românește.

Un fior totuși îl trecu pe meșterul viorist, când văzù că bulgarul rămâne cu ochii țintă la cutia cu vioara. I se părù că vede în privirea lui o lucire de lăcomie. Te pomenești că bestia a pus ochii pe comoara asta și o să-i ghiciască prețul, — iar apoi, din clipa aceea... s'a dus!

Dar după o contemplare laborioasă expresia de nedumerire stărui pe fața barbarului:

— Astă cum mașina este ?

Și fără a aștepta răspunsul, se plecă să cerceteze încuietoarea. Micheru îngălbuni.

— Stăi, — îi oprî mânilor noduroase, grosolane; — stăi că o descui eu.

Scoase, tremurând, cheia din buzunar, o învârti în broască încet, ca în așteptarea unei catastrofe inevitabile de-acuma, — ridică și mai încet capacul, și rămase acolo, cu capul plecat ca în așteptarea unei osânde, rostite asupra capului său nevinovat, de o silnicie în fața căreia trebuia să stea umilit, neputincios.

— Ahă, ști nă io, dipla, cetera... Tu ști cântă, bre? — auzi răgușala bulgarului. Cântă nă mine Șumi Marița...

La hohotu-i bătăran, Micheru ridică ochii.

— Ce să cânt? că nu mă prea pricrep... Nici-nu-i a mea. A lăsat-o unu, — un țigan d'a plecat de p'acilea... la o gioarsă acolo...

— Nu facem nimică... Hăidea, cântăm nă mine.

Meșterul prinse vioara și scoase câteva scârțărături, în fața cărora, bulgarul rămase gânditor, ca un cunoscător ce, deprins cu altfel de melodii, le-ar judecă pe acestea cu desaprobare.

— Nu placem nă mine... Nu șă putem jucăm cum cântă tu, bre...

Aruncă o privire disprețuitoare asupra scârțâitoarei din mâinile mămăligarului, — apoi alta, plină de interes și de curiozitate, asupra cutiei, în care Micheru reintegrează cu sfială comoara lui salvată.

* * *

Au trecut trei luni de zile, în care timp bulgarul, tot mai morocănos, tot mai adesea înjură printre dinți sărăcia mămăligarului ăstuia, care nici n'avea, nici nu aducea mai nimica la casă. Nici tutun, nici băutură, nici de-ale mâncării... Cu ce dracu trăia omul ăsta? Dă-l încolo!

Numai când își așeză vaxul și periile pe raftul de lângă pat, răsboinicul se ducea cu gândul la cutia neagră, lustruită, din dulap, cu belciugul galben de-asupra, bine de prins și ușor de purtat... Amă, ce mai lăduță pentru mărunțișurile astea...

Și când, într-o zi, s'a dat un ordin de plecare, — s'a făcut nevăzut bulgarul, fără să-și ia rămas bun dela gazda-i de silă, — care tocmai atunci se întâmplase să și lipescă de-acasă.

Intorcându-se, prima-i mișcare fu la dulapu-i cu comoara... Și inlemni ca și ușa ce deschisese brusc, cu înfrigurare...

— Mi-a luat-o, mi-a luat-o..., se prinse cu mâinile de tâmple, gata să izbucniască într-o jelanie, ca după un mort iubit, rapid de o soartă neîndurată...

Dar nu... Printre boarfele răvășite, — iată gâtul vioarei... Eră aruncată acolo, de o parte, ca un lucru netrebnic, — ceva ce numai te încurcă, — bun de aruncat la gunoi...

Micheru scoase cu sfințenie vioara de subt maldărul de boarfe, și încet, ușor-ușor, în surdină, prinse și dete glas, acuma întâia oară după atâta vreme, unui cântec din fantazia lui, unui cântec ce par'că porni să însoțească bucuros marșul bulgarului vesel d'a fi răpit mămăligarului ceea ce el avea mai prețios la casa lui: — cutia de perii și de vax, cum nici un ofițer n'avea...

Unui cântec, ce apoi se avântă să aducă slavă puterii aceleia, ce pe fiecare tainic îl îndemnă, să prețuiască din lumea aceasta anume acele lucruri mai mult, de cari cu adevărat este vrednic.

Cântec primăvăratec.

*Afar' e cald. Miroas'a primăvară!
Blând râde iară soarele 'n ferești,
Simți cum începe viața să tresară,
Ca Faust iar, încet re'ntinerești.*

*Un fir de iarbă verde, de sub glie
Iși clatin' acum capu-a eleganță
Inchipuind în firea ce învie
Etern acelaș simbol de speranță.*

*Natura 'ntreagă râde blând în Soare,
Și lumea toată 'i par'că mai sprințară
E'un svon voios, măreț, de sărbătoare
Subt parfumatul vânt de primăvară.*

*Cuprins și eu d'a firii nebunie
'N obștescul imn de proslăvire-a vieții
Ca mai de mult, în suflet îmi adie
Fiorul cald și sfânt al tinereții.*

*Străvechea, dulcea dragostei chemare
Avânt sublim ce 'n noi sădit-au zeii,
Fior divin ce-n suflete tresare
Când ies de sub zăpadă ghiociei.*

*Cum vinul vechi, — bătrânul nins de vremuri —
Iși toarnă 'n sânge lănceda-i beție
De-al Ei fluid, tot astfel te cutremuri
Cuprins d'universală sympathie.*

*O! primăvar' a vieții tinerețe!
Subt magica-ți baghetă preschimbi firea!
Vin de-mi gonește vâlul de tristețe
Și fă să mă sărute iar, iubirea!*

Martie 1921, Elisabetopol.

Al. St. Georgescu.

Cum a fost prins Horia și Cloșca?

de T. V. Păcățian.

Horia, cu numele cel adevărat Ursu Nicola, născut pe la anul 1730 în comuna Albac, — capul revoluției sociale dela 1784 din Munții Apuseni, — convingându-se, că cu oamenii săi, decimați rău în luptele date la Mihăleni în 17 Decembrie 1784, nu mai poate continua cu succes lupta începută pentru desrobirea economică a neamului său împilat din Ardeal, pentru că e prea numeroasă armata trimisă asupra sa și asupra credincioșilor săi în numele împăratului, cu care el vorbise doară și se înțelesese: s'a decis să sisteze lupta zadarnică. Iși părăsește deci oamenii, sfătuindu-i întâi să-și vadă fiecare de cap cum știe și cum poate, fuge apoi și se ascunde prin pădurile Ardealului, împreună cu tovarășul său Cloșca. Pribegind înapoi și încolo, ajung în pădurea Scorăcetul de pe teritoriul comunei Mărgău din județul Cojocna, plasa Huedin, unde fac un popas mai lung. Dar spre nefericirea lor, pentru că sunt tradați de opt țărani români, Moți și ei, ca și Horia și Cloșca, și prinși în 27 Decembrie 1784, sunt duși la Alba-Iulia, iar aci, după ascultare, judecați la moarte și în 28 Februarie 1785 *frânți în roată*, cum eră obiceiul pe atunci, și dați disprețului obștei, tot după obiceiul de atunci.

Pentru prinderea conducătorilor mișcării revoluționare dela 1784, Horia, Cloșca și Crișan, se pusese din partea stăpânirii un premiu de 300 galbeni împărătești și premiul acesta a avut efectul dorit și așteptat pentru că s'au aflat oameni, s'au aflat Români, cari să-și tradeze binefăcătorii și să-i dea pe mâinile călăilor.

Crișan George, numit și Marcul, se despărțise de ceilalți doi tovarăși ai săi, și el a fost prins separat, de nouă țărani români din Munții Apuseni, conduși de preotul din Cărpiniș Moise Popa și de cel din Lupșa Simeon Popa. Aruncat fiind în temniță, imediat după ascultare Crișan s'a spânzurat în celula sa, cu ajutorul curelelor dela opinci. Judecătorii săi însă nu au fost mulțumiți cu aceasta autoexecutare, ci au adus sentință formală și asupra lui, care a și fost executată în toată regula. Corpul său neînsuflețit a fost împărțit cu solemnitate

astfel: capul tăiat și pus în țapă în comuna Cărpiniș. Corpul tăiat în patru bucăți, și una pusă în țapă în comuna Abrud, alta în comuna Bucium, a treia în Brad și a patra în comuna Mihăleni, — toate acestea pentru a băga groază în țărănimea română și a o face să înțeleagă, că cu domnii nu se poate ea prinde, pentru că domnii sunt cei mai tari și cu domnii ține și împărăția, nu cu poporul cel prost.

Sfășietoare de inimi va fi fost apoi executarea lui Horia și Cloșca, întâmplată în 28 Februarie 1785 în fața mulțimei adunate la locul de pierzare din Alba-Iulia, și grozave vor fi fost torturile prin care au trecut cei frânți în roate, martirii cauzei țărănești din Munții Apuseni, Horia și Cloșca; dar ei le-au suferit ca adevărați mucenici, fără vaete și fără tânguiri. Și-au dat sufletul, în felul cum și l-au dat, ca eroi adevărați, cu conștiința liniștită.

Va fi sguduit adânc acest fel de executare barbară și inima milostivă și impresionabilă a împăratului Iosif II dela Viena, — care cunoscuse pe Horia, — căci a dat nu peste mult ordin să se compună o altă *«pravilă criminălească»*, care a și fost publicată în toată împărăția și în toate limbile, în Ianuarie 1787, și din care e ștearsă pedeapsa cu moarte prin frângere în roată, rămânând numai pedeapsa de moarte prin ștreang, pentru fapte grave penale.

Despre felul cum a fost prins Horia și Cloșca, spre a putea fi dați pe mâna judecătoriei, există un document, un proces verbal, luat cu cei 8 oameni, cari i-au prins, — adevărat, că la 20 de ani după prindere, în anul 1804, — dar cei ascultați așa au fasonat, că-și aduc bine aminte cum s'au întâmplat lucrurile și așa le spun, cum s'au întâmplat. Procesul acesta verbal s'a luat la ordinul din 22 Aprilie 1804 al comitelui suprem Stefan Haller din Aiud, din partea juraților asesori ai comitatului Alba-inferioară, Katonai Iosif și Cseresnyés Ioan, cari în scopul acesta s'au prezentat în 30 Aprilie 1804 în Abrud, unde au efectuit apoi ascultările și au dresat procesul verbal.

Introducerea și încheierea procesului verbal e făcută, după uzul din zilele acelea, în limba latină, iar ascultarea părților, cu întrebările puse și răspunsurile date, în limba maghiară. Eu le dau însă în traducere românească, pentru a putea fi înțelese de toți.

Intrebările au fost precisate astfel:

1. «Iși aduce martorul aminte de vremea, în care Horia și Cloșca, răsculând nația valahă și prădând cu ea pretutindenea, Exelența Sa, domnul general baron Kráj, pe atunci locotenent-colonel al unui regiment secuiesc de infanterie din secuime, a venit la Abrud cu miliție numeroasă, compusă din săcui și husari, pentru sufocarea revoltei? Dacă da, să mărturisească pe jurământul prestat, curat și după adevăr.

2. Pe cine știe martorul, din cele văzute sau experiate, și de unde, că cu onoratul Kráj, pe atunci locotenent-colonel, în privința prinderii celor doi capi ai răscoalei, Horia și Cloșca, ar mai fi pertractat, dându-i instrucțiunile necesare? Să spună mai departe, că:

3. În scopul atins, ce nizuințe sau dispoziții folositoare a experiat, anume, din partea Maiestății Sale Regelui, sau din partea sa proprie? A făcut ceva promisiuni cuiva, și cui, pentru exoperarea prinderii lui Horia și Cloșca, ori apoi la aceasta altcineva, cu alte motive, a îndemnat pe cineva?

4. Oare îndemnurile și promisiunile sale au avut ceva rezultat eficace, sau și fără de acestea s'ar fi văzut cineva dispus să exopereze prinderea celor doi corifei mai de multeori numiți, așa, că a lor prindere și de altcum s'ar fi întâmplat atunci, sau nu? În fine:

5. Să numească martorul pe aceia, cari ar mai putea face mărturisiri în privința lucrului acestuia, după cea mai bună cunoștință a lor».

La aceste cinci întrebări au fost chemați să răspundă:

I. *Stefan Trif*, libertin, în etate cam de 72 de ani și

II. *Nușu Mătieș*, libertin, în etate cam de 68 de ani.

După prestarea jurământului, au răspuns amândoi următoarele:

1. «De vremea aceea foarte neplăcută, care cade în anul 1784, când Horia și Cloșca, răsculând nația valahă, și cu ea nu numai prădând pretutindenea, dar săvârșind și omoruri îngrozitoare, și când spre potolirea acestora, domnul Kráj, pe atunci locotenent-colonel, a venit cu miliție numeroasă la Abrud, ne aducem foarte bine aminte.

2. «Știm apriat și cu siguranță, că în privința prinderii celor doi capi ai răscolării nației valahe, numiții Horia și Cloșca,

cu stimatul domn locotenent-colonel Kráj nime altul, decât numai dl Meltzer Anton, pe atunci contraş (cuvânt folosit în textul maghiar, care înseamnă, probabil: «controlor»), iar acuma şpan cameral, singur a vorbit şi i-a dat toate instrucţiunile necesare; iar acestea aşă le ştim, că noi doi, pe atunci gornici (păzitori) de pădure, am stat sub mâinile domnului şpan cameral, ca pe atunci cel mai apropiat superior al nostru, şi dânsul a plătit om ca să vină sus la noi şi să ne aducă cumva jos la Abrud, spre a se înţelege cu noi în privinţa prinderii lui Horia şi Cloşca. Noi atunci, numai decât, temându-ne de ameninţările naţiei valahe, că anume, dacă s'ar afla, că cineva ţine cu domnii şi cu Ungurii, să fie sigur unul ca acesta, că nu numai viaţa, ci şi averea şi-o va pierde, şi nu numai casele, ci şi pomii dinprejur vor fi aprinşi şi prefăcuţi în cenuşă: n'am putut să venim în jos la Abrud; dar cu toate acestea, mai târziu, pentruca să împlinim ordinul superiorului nostru, am legat de caii noştri două căprioare, ca să le ducem la Zlatna, decedatului domn Zelenkai, şi când am ajuns în Abrud, parte pentrucă aşă ne erà datorinţa, parte însă şi mai ales în urma soliei trimise nouă, am intrat în casa din Abrud a numitului domn Meltzer Anton, ne-am dat jos de pe cai şi am depus şi căprioarele, în scopul respectiv (az illetett czélra).

3. În privinţa prinderii lui Horia şi Cloşca am experiat la numitul domn Meltzer Anton astfel de nizuinţă şi strădanie, căreia alta asemenea nici nu se poate gândi; pentrucă ne-a promis, că va exoperà pe seama noastră dela Maiestatea Sa Impăratul, afară de remuneraţia specială, corespunzătoare meritelor noastre, încă şi eliberarea noastră din iobăgie, asemenea şi pentru aceia, cari în scopul de sus ne vor fi nouă de ajutor. Deci în cazul acesta, nu numai bunul său, întreaga sa avere, ci şi capul său propriu l-a pus chezaşie, ştiricind apoi dela noi, că pe cine vom luà pe lângă noi de ajutor, pentrucă toate le va suportà el, şi le va plăti el, în nizuinţele acesteia ale noastre. Prin aceste năzuinţe, strădanii şi făgădueli, întru atâta a câştigat inimile noastre, încât dând noi uitării fanfaronada (kérkedés) naţiei valahe, am primit asupra noastră prinderea celor doi corifei, pe moarte pe viaţă, luând pe lângă noi pe Trif Manoşel, Neag Iacob, Neag Dumitru, Mătieş Iuon, Mătieş George şi pe Nicola George, dar astfel, ca şi ajutor militar să

avem; la coborîre în jos. Numai decât domnul șpan Meltzer, cel cu bună nizuință, ne-a dŭs înaintea onoratului locotenent-colonel numit mai sus, Măria Sa domnul Kráj, în fața căruia acum amintitul domn Meltzer încă a înșirat promisiunile făcute nouă, iar în urma acestor promisiuni noi încă am promis deplina noastră năzuință înaintea Măriei Sale, domnului Kráj. Numai

decât Măria Sa, domnul locotenent-colonel Kráj, ne-a făcut posibilă percurgerea teritorului, până la Ungaria, nouă și celor numiți ca luați de ajutor pe lângă noi, ca să putem umbla fără frică în scopul căutării și prinderii celor doi corifei. Cu destulă frică am luat cu noi pe cei scriși în pasaport, și tot am urmărit pe Horia și pe Cloșca, până le-am aflat urma, în județul Cojocna, pe hotarul comunei Mărgău (Meredgyó) lângă Someșul cald,

și acolo i-am prins pe amândoi, iar când îi aduceam în jos, la vale, a venit și ajutorul militar în calea noastră spre a ne apăra, — și aceasta tot după instrucțiile date de domnul Meltzer Anton.

4. Cumcă stăruințele și promisiunile de multeori numitului domn Meltzer Anton au avut rezultat eficace, putem adevări, pe jurământul prestat, din întreg sufletul nostru, în ce privește prinderea prin noi a lui Horia și Cloșca; căci altcum prinderea lor nu se făcea, dacă noi, în urma promisiunilor domnului Meltzer, între temeri și primejdii mari, fără muștrare sufletească, nu primeam asupra noastră prinderea lui Horia

și Cloșca, care deci s'ă făcut prin mijlocirile domnului Meltzer Anton.

5. Pe alții, cari ar mai putea ști ceva despre lucrul acesta, nu-i cunoaștem, și cari ar putea să dovedească ceva, ci numai noi doi, și ceilalți numiți în pasaport, căroră, spre îmbărbătare, le-am expus de multeori promisiunea domnului Meltzer Anton și îndatorirea lui față de noi».

După luarea acestor răspunsuri și trecerea lor în procesul verbal, au fost ascultați separat următorii:

III. *Trif Manușel*, cam de 46 ani;

IV. *Iacob Neagu*, cam de 48 ani;

V. *Dumitru Neagu*, cam de 44 ani;

VI. *Iuon Mătieș*, cam de 56 ani;

VII. *George Mătieș*, cam de 50 ani, și

VIII. *George Nicula*, cam de 44 ani.

După prestarea jurământului, aceștia au fasonat, punându-li-se și lor întrebările de sus, următoarele:

1. «Ne aducem toți foarte bine aminte de vremea, când Horia și Cloșca (în toamna viitoare vor fi douăzeci de ani), răsculând nația valahă și cu ea prădând pretutindenea, au produs pagube nemăsurate în țară, ba s'au sevârșit și multe ucideri, — că pentru potolirea acestora, domnul baron Kráj, pe atunci locotenent-colonel, a sosit la Abrud, cu miliție numeroasă.

2. Noi n'am umblat pela Abrud cu ocaziunea, când a fost în Abrud stimatul de mai nainte domn Kráj, cu toate că știm că a petrecut vremea acolo, cu mulți soldați; dar din anumite comunicări, — pe altă cale nu, — știm și aceia, că singur dl Meltzer Anton, pe atunci contraș, acum șpan cameral, a fost acela, care a ținut sfat cu onoratul domn Kráj în privința prinderii lui Horia și Cloșca, dând instrucțiunile necesare. Dar după ce cu ocaziunea aceea am fi umblat noi prin Abrud, cu bună față, dar între temeri mari, provocați fiind de Stefan Trif și de Nuțu Mătieș, aceștia ne-au comunicat toate acestea și nouă, precum și aceea, că stimatul domn Kráj a dat pașapoarte, în cari, după spusele lor, spre a le putea fi de ajutor la prinderea lui Horia și Cloșca, suntem scriși și noi cu numele, și că pe ei domnul Meltzer Anton însuși i-a chemat în jos, trimițând om anume după ei. Acestea ni le-au spus nouă.

3. Precum și aceea ne-au spus numiții Stefan Trif și Nuțu Mătieș, că în scopul respectiv, la domnul Meltzer Anton ce năzuințe și dispoziții folositoare au observat ei, când s'a obligat să ne câștige, nu numai eliberarea din iobăgie, ci și altă remunerație, adecă cadou, pe care-l vom căpăta, și că pentru tot cazul și-a pus chezașie averea sa întreagă și pe sine însuși, astfel, că domnul Meltzer Anton însuși ne va da remunerația corăspunzătoare meritelor noastre, plătindu-ne în mod cinstit. Toate aceste promisiuni ne-au însuflețit atât de mult, încât legându-ne din toată inima și din tot sufletul de Stefan Trif și Nuțu Mătieș, am mers cu ei, cu atât mai vârtos, că după declarația numiților Stefan Trif și Nuțu Mătieș, făcută în fața

noastră, domnul Meltzer Anton ar fi făcut promisiunile amintite și înaintea stimatului domn Kráj, de mai multe ori numit, și drept aceea am primit pasapoarte, ei și noi. Adevărat, că eram în mare frică, temându-ne de poporul răsculat, care amenința-se, că dacă se va afla cineva dintre Valahi, care ține cu domnii de neam unguresc și cu Ungurii, acela își va pierde nu numai viața, ci și averea întreagă, pentrucă și pomii dinprejurul casei sale vor fi aprinși și prefăcuți în cenușă; dar noi la toate acestea nu ne-am gândit, ci am plecat cu cele două persoane, ca să prindem pe cei doi corifei de mulțori numiți, și atâta am urmărit pe Horia și Cloșca, până dând de urma lor, i-am prins pe amândoi, în comitatul Cojocna, în hotarul satului cu numele Mărgău (Meredgyó), lângă Someșul cald, și când îi aduceam de acolo, ajutorul militar a venit în calea noastră spre apărare, și după comunicările lui Stefan Trif și Nuțu Mătieș, și aceasta s'a întâmplat după instrucțiunile domnului Meltzer Anton.

4. Prinderea acestor două persoane, anume, a lui Horia și Cloșca, nu se întâmplă atunci la nici un caz, dacă în urma promisiunilor domnului Meltzer nu luam noi asupra noastră sarcina aceasta; prin urmare putem mărturisi fără nici o vătămare, că prinderea lui Horia și Cloșca s'a făcut la mijlocirea și în urma promisiunilor domnului Meltzer.

5. Că despre acest lucru cine ar mai putea face mărturisiri, și cine ar mai putea fasionă, noi nu știm, decât numai pe noi ne știm și pe cei doi martori, ascultați înaintea noastră».

*

Acestea sunt mărturisirile făcute în fața organelor stăpânirii, cu privire la prinderea lui Horia și Cloșca, din partea celor opt Români din Munții Apuseni, trădători ai lui Horia și Cloșca, și în mod inconștient trădători ai cauzei lor proprii. Din felul cum ele sunt făcute și trecute în procesul verbal, se vede apriat, că oamenii, — probabil în urma unui nou bacșiș pus în vedere din partea lui Anton Meltzer, — au fost din vreme instruiți, că ce au să răspundă și cum au să răspundă, pentruca din fasionările lor să se poată constată în mod neîndoios meritele, pe cari și le-a câștigat acest Meltzer în jurul prinderii lui Horia și Cloșca. Căci e evident, că alt scop ascultarea acestor oameni și dresarea procesului verbal despre spusele

lor, nu a avut și nu a putut să aibă, decât numai câștigarea din partea lui Meltzer a unui document vrednic de crezământ, pe baza căruia să poată cere dela locurile mai înalte o remunerație oarecare, poate vre-o distincție, pentru serviciile sale mari, aduse tronului și patriei, prin punerea la cale a prinderii lui Horia și Cloșca.

Dar din cuprinsul acestor mărturisiri se mai pot constata următoarele:

Că nu șapte, cum s'a susținut până acuma din partea unor scriitori, ci *opt* a fost numărul acelor Români, cari au tradat și au prins pe martirii neamului Horia și Cloșca.

Că acești *opt* nenorocți, nu din îndemnul lor propriu au sevârșit actul de tradare, ci ademeniți de promisiunile lui Meltzer, năimiți și plătiți de acesta, au căzut în ispita de a comite aceasta crimă de leasă națională.

Că la prinderea lui Horia și Cloșca miliția lui Kráj nu a avut absolut nici un rol decizător, pentrucă prinderea au sevârșit-o cei *opt* Români, fără asistență militară. Miliția s'a prezentat atunci, când prinderea era isprăvită: când Horia și Cloșca erau legați și făcuți inofensivi. Pe drum, când veneau toți dela munte la vale, a apărut miliția! Prin urmare sunt nemeritate laudele, pe cari scriitorii maghiari le au adus baronului Kráj, pentru «vitejia» arătată cu ocaziunea prinderii lui Horia și Cloșca. Prinderea s'a făcut fără el și fără oamenii săi. Iar tabloul, — paremi-se se află și în muzeul Bruckenthal din Sibiu, — care eternisează scena prinderii lui Horia și Cloșca, și pe care se văd soldați repezindu-se asupra lui Horia și Cloșca, prinși pe dela spate de câte doi Români, ca să-i lege cu funiile pe cari le țin în mâni, e o lucrare fantastică, care nu corespunde realității nici decum.

Pentru omenire cea mai mare bogăție ce se poate închipui iese din liberul concurs al tuturor superiorităților-cu cari sunt înzestrate rasele deosebite și care concurs îngăduie fiecăreia să contribuie, prin ce se poate numi capodopera ei, la prosperitatea omenirii întregi.

(Bergson.)

Dobrogea ni dă Marea, plămânul trebuincios oricărei națiuni.

(M. Cogălniceanu.)

Doina.

*Peste pacea câmpurilor și a codrilor de brad,
Lin se leagănd un cântec, cel mai sfânt și cel mai drag,
Firea 'ntreagă se 'nșioară și se simte fermecată
De vrăjitul fără seamăn din cântarea minunată.*

*Doina e, cântare dulce, darul Domnului Preasfânt,
Cea din harfă îngerească coborâtă pe pământ!
Când făptura de durere n'a mai încetat să plângă,
A venit ca jalea lumii 'n tremurarea ei s'o frângă.*

*S'a 'ndurat și 'ntreg tumultul răscolit ca o furtună,
Potolitu-s'a de graiul vibrător și sfânt din strună,
Patimile turburate s'au topit în armonie,
Dulce, ca suflarea vieții, pe când dragostea învie...*

*Oh, că-i mare avușia, care e țesută 'n tine,
Și cu ea nouă chiar raiul ni-l așterni din zări senine,
Doină, doină, soră scumpă, duiosia ta ne leagă 'n
O frăție ce ne ține dragi între sicriu și leagăn.*

Aurel Contrea.

Sufletul ce ne trebuie.

Este desigur cutezător și riscat a avea pretenția să spui sentințe definitive asupra epocii în care trăești, asupra oamenilor, asupra curentelor, asupra sbuciumărilor care o stăpânesc. Tu, contimporanul, nu ești în viața ta decât un val din sutele de mii de valuri care se frământă, aleargă, sfarmă, surpă, sau se frâng în mici fărâme, pe întinsul mării la un moment dat. Fiind prins mereu în lanțul nesfârșit de puteri ce te înconjoară, abia dându-ți seama de ceea ce petrece cu tine, având doar o conștiință nedeslușită despre legăturile ce te țin și te aservesc marelui mișcări generale, tu abia vei putea să rostesci o sentință asupra ta însuși. Vei putea, cel mult, să vezi cu ochii tăi mișcarea generală, dar cu ce scop a pornit ea, ce urmă-

rește ca țintă finală, nu vei putea să pricepi decât tot prin prisma unei foarte înguste subiectivități.

O epocă, ca și o generație, cu toate credințele, cu toate sbuciumările, cu toate luptele ei poate fi înțeleasă deplin, și deci judecată, numai de generația unei epoci următoare, după ce ținta sbuciumului, actual acum, a fost realizată. Numai atunci devin înțelese multe din tendințele cărora o generație se supune orbește, sau le combate cu putere extremă. Evoluția vieții omenești e purtată de râuri nevăzute și mute, râuri ce pleacă toate din cea mai grea și mai nepătrunsă taină a legilor sufletului omenesc.

Numai când contimporanul e cineva care se ridică de-a-supra tuturor printr'o extraordinară înzestrare sufletească, când el, din muntele înalt al genialității sale, vede dintr'o ochire și prezentul și viitorul poate avea cutezanța să rostească sentințe definitive asupra prezentului cu tot ce-i în el, asupra valurilor ce i-se sbat sub picioare, fără a riscă să fie dat de minciună de judecata definitivă a viitorului. Nu prin puterea lui de judecată, nici prin adâncă lui simțire, poate omul mare să rostească sentințe îndreptățite asupra contimporanilor săi cu toate frământările lor, ci prin faptul că el este o parte conștie din marele suflet uman care cărmuește evoluția vieții omenești, un rezervoar în care se adună pe o clipă ape limpezi din marele râu nevăzut și mut care ne duce încătrău vrea el. De aceea se spune, de obicei, că oamenii mari întrec vremile lor, că nu încap în ele. Și ei apreciind din prezent numai ceea ce știu că-i bun și pentru viitor, sunt de obicei certați cu prezentul, cu contimporanii și sentințele lor, deși sub multe aspecte pot fi privite de definitive, până ce trăesc, rar sunt băgate în seamă, de obicei sunt desconsiderate sau dujmanite. Să ne gândim la Mihail Eminescu, de pildă.

* * *

Dar dacă noi cōntimporanii nu putem rosti sentințe definitive asupra epocii în care trăim, nu mai puțin adevărat este că putem să privim în noi înșine și în jurul nostru, să observăm și să spunem ceea ce băgăm de seamă. Dacă nu putem vedea până în adâncul legilor cărora suntem supuși, dacă nu ne putem da seama de ținta finală în slujba căreia suntem,

putem totuși să cunoaștem și să simțim mai ales marile piedeci ce ni-se pun de-a curmezișul vieții noastre.

Plecând din aceasta ordine de idei cred că puțini vor fi azi între noi care să nu-și dea seama de *greul materialism* în care s'a cufundat societatea românească de doi ani încoace, ca într'o apă moartă, și de grozava *sterilitate a vieții superioare*, ca o urmare a acestui materialism. Se pare că, îndată după săvârșirea marelui act al unirii, sufletul mare, eroic, care a pregătit și ne-a dat unirea, s'a risipit, s'a ascuns pentruca să nu-l mai găsească nimeni.

Cât de strălucite își vor fi închipuit strămoșii zilele pe care noi le trăim azi! Marii noștri morți, și noi înșine, așteptam să vedem desfășurându-și frumusețile toate sufletul desrobot, la lumina soarelui care a eșit din nori pentru vecie. Comorile pe cari a trebuit să le ținem ascunse, așteptam să-și arete acum nestimatele; firele de aur și firele de mărgăritar tănuite așteptam să facă decorul zilelor noastre.

Piatra a căzut, și izvoarele pe care le-am simțit veacuri sub ea, puteau să țighească la lumină, să-și arate limpezimea apei, puterea valurilor, frumusețea cântecului. Marile puteri sufletești ale rasei noastre le așteptam să pornească iresistibile curente în toate manifestările vieții superioare, să pornească mari fluvii care să ne poarte pe toți, să ne spele de tot ce-a fost rău în noi, și strălucitori să ne arete, cu toată măreția sufletului nostru etnic, și nouă înșine, și străinilor.

În loc de acest mare vuet al vieții superioare, în locul marilor avânturi, a puternicelor curente etice, culturale, naționale, sociale, care să poată desvăli toate forțele noastre etnice, societatea noastră se mișcă greoiu în apa ei moartă, în care nu se poate văslî.

Pentru că dacă vom lăsa la o parte instituțiile pe care menirea lor însăși le pune în slujba sufletului românesc și a preocupărilor superioare ale lui, școala, dela cea poporală până la universitate, teatrele noastre, și peste tot instituțiile culturale, a căror activitate nu poate fi pusă la activul societății noastre de azi, va trebui să spunem că din însăși societatea noastră nu s'a pornit nici unul din acele puternice curente regeneratoare pe care le-am așteptat cu toții.

Marele act al utirii politice a tuturor Românilor s'ar părea că ne-a epuizat toate forțele sufletești, Azi când ar trebui să simțim clipă de clipă măreția zilelor ce ne-a fost dat să ajungem, trecem prin vieață înjugați la carul micilor mizefii zilnice, lăsând sufletul să ni se întristeze, să ni se întunece.

Nu ascultăm, nu auzim nici cântecul ciocârliei din zorii zilei, nici suspinul priveghetorei din clipa înserării; osana biruinții, tămăia rugăciunii în care se învâluie mereu înfăptuirea idealului nostru politic, ca orice act mare al istoriei, nu pătrunde până la noi. Lăsăm pe cei morți care ne-au realizat idealul să cânte ei din lumea lor osana, să spună și rugăciunea de mulțămărită. Noi dacă auzim un cântec e al ciorilor și al corbilor. Numai acesta ne impresionează.

De doi ani ne sbatem în deșert — întreaga societate, — fără să putem da dovadă de-un singur mare act, individual sau colectiv, tot mai lipsiți de o orientare superioară, tot mai cufundați în cele din urmă îndeletniciri omenești, lipsiți de bucurie, lipsiți de dragoste, tot mai străini de spiritul de jertfă. De doi ani nu s'a ridicat nime din sânul nostru să cânte sfântul pământ al patriei unite, care abia așteaptă să fie cântat, el desrobitul, el care ne-a înghițit lacrimile și sudorile de sânge. Nime nu s'a ridicat să ne spună în cuvinte de foc bucuria sângelui eliberat. Și, ce este mai dureros, și mai trist, foarte puțini simțesc lipsa de-a ascultă un cântec despre patria și neamul desrobit.

La noi muzele au tăcut nu numai «inter arma», cât a ținut războiul, ci și după ce ele au încetat să zângănească. Scriitorii noștri, artiștii noștri se luptă din greu cu biruirea piedecilor ce se pun în calea activității lor superioare.

Glasurile de înaltă îndrumare morală și culturală sunt tot mai rari, tot mai obosite. Nici un curent cultural dintre cele ce ne-au făcut atâtă bine înainte de războiu nu și-a putut porni din nou valorile luptătoare, n'au răsărit nici altele nouă. La un popor de 14 milioane o carte de literatură în cinci mii de exemplare se desface în doi-trei ani, una de știință Dumnezeu știe în câți. La acelaș popor, după unire abia tângesc două-trei reviste literare lunare.

Cercetătorul din viitor, peste cincizeci, peste o sută de ani, când va judecă anii în care trăim noi, va explica materialismul zilelor noastre numai după ceea ce va fi rămas din el

până atunci, după neînsemnata parte bună pe care o va fi cuprinzând. El va vedea în vremile de azi formarea unei noi societăți, va vedea o nouă însămânțare, va vedea clădirile de cuiburi primăvara. Da, este adevărat că sub ochii noștri se face o nouă așezare, și într'o oarecare măsură e înțeleasă preocuparea materialistă din ziua de azi. Orice sămânță, înainte de a-și da lugerul, floarea și rodul, își implântă întâi rădăcinile în pământ. Orice pasere, primăvara, își clădește mai întâi cuibul, și numai după aceea cântă în văzduh sau în crângul verde. Da, gospodării nouă, între condiții schimbate, se alcătuesc sub ochii noștri.

Dar pentru această așezare pur materială doi ani sunt prea deajuns... Cât de monstruoasă ar fi o sămânță care n'ar mai da nici luger verde, nici flori, nici rod, ci și-ar îngroșa numai rădăcinile, lășindu-și-le mereu sub pământ? Ce am spune de paserea care n'ar eși în veci din cuibul ei să cânte?

Și cu generația noastră, sub ochii noștri, se petrece ceva tocmai asemănător. Poruncilor vieții materiale le-a putut satisface oricine în țara noastră până acum. Pentru aceasta și doi ani sunt prea mulți; nenorocirea e că am trecut și trecem peste satisfacerea acestor nevoi, că lăsăm să ne copleșească poruncile instinctului, care nu se pot sătură.

Desigur excesele de azi în aceasta direcție nu vor ajunge până la cercetătorul de după o sută de ani, chiar pentru că nu-s firești, nu-s sănătoase, și el ne va judecă numai după neînsemnata parte bună a materialismului — care va ajunge până la el. Dar noi care trăim azi avem datoria să ne dăm seama de aceste treceri primejdioase peste țintă și să le înfrângem.

Noi nu putem să nu vedem că azi când ar trebui să fim cu toții «Mari de inimi, mici de patimi», pentru că sub ochii noștri și sub influința pildei ce le-o dăm noi crește generația de mâne, suntem dimpotrivă; că avem o țară atât de mare și atât de bogată dar nu avem *un suflet* care s'o umele, care să o facă vie. Pecetea întâie care i se pune de generația de azi ar fi o pecete ștearsă dacă am rămâneă întunecați cum suntem, când datoria noastră a tuturor ar fi să-i dăm noi tiparul definitiv pentru generațiile care vor veni, fiindcă în noi, care am văzut marele ceas, care am contribuit ca el să bată, trebuie să vorbească mai clar, mai hotărât, mai înalt, sufletul strămoșilor noștri.

Întâiul glas al tuturor Românilor din gura noastră trebuie să se audă. *Noi, suntem generația mare care am făcut unirea.*

* * *

Cum, noi să fim acea generație? Așa cum ne vedem azi cu sufletul pustiu, fără bucurii, fără idealuri, greoi și întunecați când e vorba de porniri idealiste, sprinteni și plini de voință când e vorba de neînsemnatele bunătăți ale vieții materiale?

Desigur cei mai buni dintre noi cari au făcut unirea s'au dus. Pământul țării îi acopere dela o graniță la alta. Cât sunt ele de depărtate azi. Dar între cei vii de azi sunt încă mulți din marea generație care a făcut unirea.

Dar atunci unde sunt pentruca să-i vedem la lucru, unde e sufletul lor strălucit ca să ne închinăm lui?

Sunt printre noi dar încă nu se pot arăta. Umplu satele și umplu orașele, casarmele și școlile, dar încă nu se pot mișca. Sunt între Dvoastră, sunteți chiar Dvoastră, dar încă nu vă simțiți deplin. Eroismul sufletului hodinește o clipă, e obosit.

Obosit pentrucă marile bucurii secătuiesc puterile sufletești tot așa de tare ca și marile dureri. Obosit de exterma încordare ce-a trebuit s'o pună în lupta mare pentru înfăptuirea idealului. Și e lucru cunoscut de când e lumea: când ochiul stăpânului doarme, slugile își bat joc de el și de agoniseala lui.

La poalele unui munte a adormit uriașul, dupăce zile dearândul a desrădăcinat munții și i-a zvârlit în dujmanii săi, mulți și uriași ca și el. A spart șesuri largi între munți, a desvălit isvoare nouă de ape, vuetul luptei sale încă nu s'a potolit în înaltul cerului până unde a ajuns. De respiratul său adânc, cum doarme, se cutremură viețuitoarele pământului, murmură înfiorate apele. Numai un soi de pitici ticăloși, slugile lui nu se îngrozesc. Ei, ascunși până acum de groază în crăpăturile stâncilor, cunoscând de pe răsufiul adânc că uriașul doarme, se apropie tiptil de el. Unii, în cor, încep un cântec adormitor ca o moleșală nesfârșită, alții se îmbracă cu o zdreanță din mantaua uriașului, alții ridică vârful frânt al lăncei stăpânului și pleacă să îngrozească lumea strigând: *Vine uriașul*, dați-i cu ce-i sunteți datori. Și în numele lui, adună dăjdii pe care le duc și le ascund în scorburile lor.

Ceva asemănător se petrece cu generația noastră, sub ochii noștri. Partea împărătească din sufletul fiește căruia din noi, marile calități și puteri care ne-au dat ceasul de azi, s'a retras pe-o clipă, — ostenită — în colțul cel mai tainuit al ființii noastre. Și în clipa retragerii în camera de culcare a stăpânului, au dat năvală slugile nerușinate și lacome, calitățile ordinare ale noastre, instinctele, grăbite toate să sburde în libertate, să se sature, să se tăvălească în orgii, cu grabă și cu impetuositate, știind că lumea lor ține numai până la trezirea stăpânului — a calităților superioare ale sufletului nostru.

Și fiecare din aceste slugi nerușinate, pe care trebuie să le biciuim cât trăim pe pământ, pentru a nu răsturnă de pe scaun pe adevăratul stăpân — țipă, cât le ia gura, — în vreme ce partea cea mai bună din noi doarme obosită! *Eu sunt stăpânul! Eu sunt omul.*

În desfrânarea lor sălbatică micile, uritele însușiri legate de mâna de pământ, sunt gata să compromită partea împărătească din ființa noastră și fac tot ce pot ca aceasta să nu se mai trezească nici odată.

Și, mai este ceva! După marile furtuni, pe valurile pline de spume murdare ale răurilor vin mai întâi săltând putregaiurile, ridicate de torenți din cine știe ce colț întunecat, vin salciile desrădăcinate, vin punți înegrite de vreme. Ele se arată mai întâi și dacă ar avea glas poate că ar striga: *Noi suntem furtuna*, deși furtuna s'a născut din picurii din nori, din vântul văzduhului, din șivoele munților, din pâraele dealurilor, și biata buturugă, de n'ar fi venit potopul, ar fi rămas să putrezească mai departe în întunerecul unei păduri.

Tot asemenea și în societatea de azi câți nu se îmbulzesc tocmai în rândurile, prime dintre cei ce n'au contribuit cu nimic, nici în trecut, nici în prezent la făurirea marelui eveniment al unirii.

Și când din cei mai buni viază azi numai calitățile cele inferioare, când cei fără calități superioare ies pe întâiul plan, e firesc să avem materialismul cu grozava lui sterilitate în toate domeniile vieții superioare.

Dar această sterilitate *nu poate fi decât trecătoare*. O generație care a contribuit la realizarea unui act atât de mare,

nu poate fi decât eroică, și o generație eroică nu lasă lucrul făcut numai de jumătate.

Și pentru noi cei de azi munca nu ni-e isprăvită decât de jumătate. Țară românească avem, dar trebuie s'o umplem cu suflet românesc. *Și anume cu sufletul acela care ne-a adus triumfători acolo unde suntem azi, cu suflet eroic*, pentru că partea muncii ce ne-a mai rămas nu e mai puțin grea decât cea săvârșită.

Doi ani i-am petrecut în privațiune sufletească. Puterile cele mai înalte, cele mai nobile ale sufletului ce ne-a dat uni-rea, nu s'au arătat în această vreme de tranziție; ca niște cute-zătoare și mândre paseri ce-au bătut mereu înălțimile, ele și-au adunat aripile, și s'au-hodinit.

Dar a sosit timpul să se trezească. A sosit timpul să se deschidă limpedele ochiu pătrunzător care luminează tot trupul. A sosit vremea să înflorească trandafirul, pentru că altfel îl înăbușe frunza selbatică a rugului care crește din toate părțile. A sosit timpul să răsară soarele, pentru că la lumina lunii suntem niște umbre care nu ne mai cunoaștem.

Și soarele trebuie să răsară din sufletul fieștecăruia din noi. Să trezim pe marele adormit, pe cel obosit de-o încordare așa de extraordinară. Furtuna a trecut, ceriul s'a închis, păraele vin clocotind, cu valuri turbure și grele și se amestecă cu undele surie ale râului. Multă vreme după potolirea furtunii râurile sunt tulburi încă. Ceriul se înseninează, și ele rămân tot tulburi. Dar în sfârșit se limpezesc și ele, și pot oglindi seninul ceriului.

A sosit timpul să se însenineze și sufletul nostru bătut de furtuni așa de mari, să se poată oglindi în el întregul cer senin al românismului de azi.

Cei mai mulți vor avea puterea să se trezească singuri. Se vor scula mirați de apa moartă în care au zăcut. Se vor scula cu toate puterile lor sufletești, și vor gonî într'o clipă din ei înșiși, din preajma lor, ciurile și corbii croncănitori ai preocupărilor meschine la care s'au dedat în vreme ce sufletul lor dormea. Vor alungă și pe falșii preoți, cari au venit să slugească la altare.

Dar alții mai puțin înzestrați, nu se vor mai putea trezi singuri. Pe aceștia trebuie să-i deștepte frații lor, pentru că avem

nevoe de orice strop de suflet românesc în clădirea și consolidarea țării noastre.

* * *

O parte din această muncă de trezire a sufletului eroic adormit sau obosit, a sufletului larg și simțitor, a sufletului plin de mustul conștiinții naționale, a sufletului nutrit de ideal și ținând spre idealul ce nu se poate atinge decât prin jertfă, a sufletului de luptător neînfricat, a sufletului eroic care trebuie să caracterizeze partea a doua a noii generații de azi, aceea a consolidării statului nostru, cum a caracterizat și pe cea dintâi a înfăptuirii unirii politice, — o parte din aceasta muncă de trezire deci trebuie să și-o ia asupra sa și presa românească și în deosebi cea din Ardeal. Urmând așa, ea ar continua o tradiție pe cât de veche pe atât de puternică.

Intr'adevăr întrebându-ne azi de ce suflet avem nevoie în noua noastră țară, putem răspunde ca mai înainte: de suflet eroic. Dar tot așa am putea răspunde: de sufletul care a pregătit unirea ca și de cel care a realizat-o.

Iar sufletul românesc de dincoace de Carpați întrucât a contribuit și el la pregătirea unirii, a fost, în mare măsură, opera presei românești de aici.

De aproape 100 de ani — «Gazeta Transilvaniei» numără 83 — ziarele dela noi prin munca lor de fiecare zi s'au străduit să deștepte, să crească, să țină treze, să întărească cele mai alese virtuți ale sufletului românesc, pregătindu-l la o luptă pe moarte, pe viață cu dușmanul stăpân, îmbrăcându-l cu o largă simțire națională, cu curaj, cu credință și nădejde neclintită, cu eroism. Sau mai bine: au trezit și au crescut cele mai alese virtuți ale sufletului național care trăia inconștient, pregătindu-l pentru marea minune ce avea să vină.

Dacă fiecare din noi are datoria să se trezească din visul urit de azi — apariții întunecate când sufletul doarme — desigur ziaristii noștri vor trebui să facă eforturi extreme pentru a putea să se înșire alături cu bătrânii noștri gazetari Barițiu, frații Mureșanu stâlpii «Gazetei Transilvaniei», și cu întregul șir al celor ce sfârșeau de multeori în temnițe sau în casele de nebuni, pentru că nici pe-o clipă nu lăsau să adoarmă conștiința națională în poporul nostru. Dar publicul, societatea, trebuie să vină în ajutorul presei. Să se scuture societatea de

preocupările zilei de azi și se va resimți și în presă. De aceea ori cari din întreaga noastră societate se vor trezi mai repede, împinși de porunca sufletului eroic, trebuie să deștepte și pe alții. Somnul prea îndelungat nu folosește. Cresc buruienile prea mari peste capetele noastre.

Să nu se creadă că ar fi mai greu de trăit așa superior, idealist. Sufletul, în orice om, abia așteaptă să fie deslegat de preocupările materiale ale existenței. El e, din firea lui, un vultur. Nu-i place colivia, nu-i place arborii din vale. El vrea piscurile munților. Cercați și faceți o faptă frumoasă, mare, altruistă, cercați și vă descătușați de interesele meschine, porniți pe drumul idealului, și abia atunci veți pricepe că trăiți, abia atunci vă veți simți oameni, cu rost în lume, mândri, nobili, nemuritori ca niște zei.

Aceasta o așteaptă dela noi strămoșii, marii noștri morți, și generația ce crește cu ochii la noi.

Și când vă veți fi trezit, când aripile sufletului eroic se vor fi deschis larg, veți umplea cu fapte mari, cu mari curente de regenerare, cu fericire, cu frăție, cu suflet idealist țara cea nouă. Veți pune ca pecetă, tipar neșters și sănătos pe începuturile noului nostru stat. Și când societatea noastră va fi vie, sensibilă, altruistă, plină de dragoste, veți vedeă cum se vor trezi, cum se vor naște și cântăreții țării.

În noapte nu cântă decât bufnița, cucuvaia. Ciocârlia și priveghetoarea cântă în lumina soarelui și în crângul înverzit.

Norodul.

Din Captown la New-Jork,

Din pol în pol,

Din ecuator la tropice,

Noi ne târâm 'nainte — înapoi, domol

Greoi, febrili, electrizați,

Prin țări exotice,

Rigide, 'nghețate, parfumate,

Ca niște brațe de polipi nenumărate,

Ca niște infinit de multe-antene,

Aceleași,

*Pe același corp,
Inchise sub acelaș cer închis,
Miriapozi purtați de-aceeași soartă,
Din marea — moartă,
La Moscva, la Shanghai și la Paris.*

*In jur de noi se plimbă rece timpul
Schimbând din loc în loc,
Din timp în timp, Olimpul
Aceleiaș credinți.*

*Și vremea cum ne 'ngroapă
Noi cei de azi ne ducem ca o apă
Și ca o apă eternă, neschimbată,
Rămânem tot cei de azi și de-altădată
Același val confuz,
Enorm,
Difuz,
Același val etern cu aparență efemeră
In orișicare parte de pe sferă.*

*Din Captowan la New-York,
Din pol în pol
Dând spațiului și vremilor ocol,
Noi suntem mecanismul complex,
Răstălmăcit*

*Și neghicit,
Funcționăm, ne mistuim și iar ne naștem
Și făr' să ne cunoaștem*

*Ne suntem oglindirea restrântă 'n noi de veacuri a
[veșnicului Eu;*

*Prin prisma care suntem externul se maschează,
Se frânge,*

*Se reflectă, ne minte ca o rază
Și astfel orișicare*

Noi ne părem un altul,

*Ne 'ncăerăm, ne 'nfrângem, ne implorăm iertare
Și ne iertăm,*

*Căci viața ne ordonă să 'nfrângem,
Să iertăm.*

*Masiv, nedefinit, etern convoi,
Noi ne sorim și zgribulim l'acelaș soare
Și împărțiți,
Sub împărțiți, pe spații și pe timpuri trecătoare,
Fărămițați și totuș una,
Trăim ducând c'un pas 'nainte epopeia
Și împărțim fără să vrem cununa
Cu orișicare eu pretins din Galileia.*

*Și-astfel, fără să știm ce suntem,
De unde și 'n ce parte am pornit,
Zorind spre un pretins zenit,
Planăm între aceleași două puncte:
Zenitul cu chimerele de mâine,
Nadirul cu speranțele defuncte.*

Isaia Tolan.

Chestiunea muzeelor

și

muzeele din Transilvania, Bănat și părțile ungurene

de

Prof. Dr. Coriolan Petranu,

conferențiar universitar pentru istoria artelor, inspector general al Muzeelor
din Transilvania.

Poate nici o activitate științifică ori socială nu este atât de rău apreciată în România întregită, ca aceea a funcționarului de muzeu. Fel de fel de păreri greșite circulă chiar în clasa noastră intelectuală în privința rostului muzeelor și a activității funcționarilor de muzeu. Pecând în streinătate apar cărți și reviste științifice despre muzeologie, iar națiunile culte emulează în desvoltarea muzeelor existente, considerând activitatea muzeelor ca una dintre cele mai serioase științifice, culturale, sociale, — la noi continuă sarcasmul și ironia, considerând muzeul drept magazie de vechituri, iar pe director un gardian al ei. Excepțiile le fac la noi oamenii de muzeu și un grup foarte restrâns din publicul mare. Prin preluarea administrativă a muzeelor din Transilvania, Bănat și părțile ungurene numărul muzeelor s'a ridicat la mai mult ca dublu. Este timpul suprem, ca

să ne dăm bine seamă de esența ei și de principiile conducătoare ale administrării lor. Această administrație nu se poate compara cu altfel de administrație, ea reclamă oameni de specialitate și aprofundarea științifică a chestiunii.

În afară de stabilirea unor considerațiuni generale în privința esenței chestiunii muzeelor, pentru a sintetiza rezultatele muzeologilor, studiul de față se ocupă de muzeele din Transilvania, Bănat și părțile ungurene, cu scopul de a zugrăvi icoana fidelă a muzeelor și colecțiilor din aceste ținuturi în primul an al administrării române: câteva cuvinte despre situațiunea lor actuală, despre valorile ce zac în ele, despre averea, veniturile, personalul și istoricul lor, câteva proiecte pentru ameliorarea situațiunii. Este de remarcă, că antecesorii noștri maghiari nu ne-au lăsat vre-o carte ori vre-un studiu, care să aprecieze în merit chestiunea muzeelor din Transilvania, ci numai statistici oficiale din toată Ungaria de ieri (ultimele din 1916) cari nu corespund deloc stărilor de azi. Autorul a trebuit deci să facă cercetări la fața locului, studiind muzeu de muzeu, examinând și comparând inventarele, registrele, rapoartele, anuarele și corespondențele maghiare și germane ale muzeelor, controlând informațiile date de diferite persoane, iar această muncă îndeosebi la început din cauza rezervei conducătorilor de naționalitate neromânească eră foarte anevoioasă. Situația încetul cu încetul s'a schimbat favorabil, urmașii noștri vor găsi o stare de fapt incomparabil mai ușoară, decât aceia în care ne găseam noi în primul an al conducerii românești. Având convingerea, că prin aceasta modestă lucrare voi depune părțicica mea pentru temelia viitoarelor cercetări și administrațiuni a muzeelor din Transilvania, Bănat și părților ungurene, urmează acum, ca frații din vechiul Regat, Bucovina și Basarabia să ne dea prin oamenii de specialitate o icoană clară a muzeelor, colecțiilor și a problemelor de acolo.

I.

Cuvântul «Muzeu» își trage originea dela muze. Muzeul a însemnat la Greci lăcașul, sanctuarul muzelor și cum muzele erau nouă la număr, cuvântul muzeu aveă un înțeles mai larg decât azi. În aceste sanctuare ale muzelor veneau aceia, cari s'au dedicat artelor ori științelor: aici se perfecționă cântul, dar

și instrumentele muzicale, aici se manifestau poezii, dar și savanții. Celebrul muzeu din Alexandria era o instituție de stat somptuoasă, în care savanții în liniște se puteau dedica științei, având nu numai liniștea necesară, dar și un material bogat pentru cercetări: biblioteci și colecții.¹ — Cuvântul «pinacotecă» înseamnă la Greci locul unde se păstrau icoanele, la Romani atrium-ul dacă era decorat cu picturi ori alte opere de artă. Azi înseamnă galerie de tablouri. — Cuvântul «galerie» a avut prima oară în Liber pontificalis al papei Hadrian († 795) însemnarea de edificiu. În secolul al XVII-lea galeria este un coridor cu tablouri, la 1810 Lipowsky întrebuițează cuvântul în înțeles de colecție de tablouri și obiecte de muzeu, iar Burtin în acelaș timp în înțelesul de colecție de tablouri. În muzeografia de azi cuvântul galerie și-a păstrat acest din urmă înțeles.² Gliptoteca a însemnat originar cabinet de pietre gravate (glyptos și theke) azi are un înțeles mai larg de colecție sculpturală.

Cuvântul muzeu al Grecilor deci nu corespunde noțiunii de azi. Se pune deci întrebarea, dacă găsim în antichitate muzee în înțelesul de colecțiuni de artă, istorie și naturale. Palatele domnitorilor din Asiria și Egipt prin bogăția operelor pe artă ce se găseau în ele, erau ca și un muzeu. Dar și templele grecești erau muzee, de exemplu în templul dela Efez vedeai multe icoane, statue etc. În temple ori în apropierea lor se păstrau relicvii, arme, iar în parcuri vedeai animale exotice. Colecțiunile s'au născut involuntar, fără intenția prealabilă de a forma muzee. Primele muzee, cari s'au creat cu intenția vădită de a aduna cât de multe obiecte le găsim în epoca elenistică în secolul al treilea: sanctuarul din Daphne, palatele regilor din Pergam și a Ptolemeilor, reședința regelui Pyrrhos în Ambarakia.

La Romani³ templele erau ca și la Greci muzee născute involuntar, termele asemenea cuprindeau în sine un considerabil număr de opere de artă. În înțelesul european, modern al cu-

¹ Ernst Curtius: Kunstmuseen, ihre Geschichte und ihre Bestimmung Berlin, 1870. — Julius Beloch: Griechische Geschichte. Strassburg, 1904. — Adolf Furtwängler: Über Kunstsammlungen in alter u. neuer Zeit. Festrede, München, 1909.

² Th. v. Frimmel: Handbuch der Gemäldekunde. Leipzig, 1894.

³ E. Bonaffi: Les collectionneurs de l'ancienne Rome. Paris, 1867.

vântului, primul muzeu este acela a lui Asinius Pollio, care la sfatul lui Julius Caezar și-a deschis publicului colecțiile. Muzeul lui nu a fost sanctuar, ci de fapt muzeu, în care opere selecționate au fost aranjate și expuse după principii anumite cu scopul de a servi educația. Pallat¹ susține, că primul muzeu e a lui Vipsanius Agrippa. Prima colecție de mulaje a avut-o Hadrian, care în villa sa a adunat mulajele operelor celebre văzute în țările clasice.

Bizanțul, Roma orientală avea asemenea colecțiuni în băile publice, în biserici și palate. Bizantinii, cari aveau un deosebit talent pentru lux, au colecționat tezaure artistice tot din plăcerea luxului. Scriitorii bizantini ne povestesc, că în sala de audiențe a palatului imperial erau expuse bijuteriile, aurăriile, argintăriile, tezaurul imperial, obiecte scumpe din antichitate, coroane de smalt, pietre scumpe, vestminte pompoase.² Acest palat era un muzeu de obiecte valoroase de artă industrială, precum au trebuit să fie și palatele demnitarilor bizantini. Ele îndestuleau pe de-o parte luxul proprietarilor, pe de altă parte ele serveau pentru a excela înaintea vizitatorilor. Luxul bizantin pătrunde în Europa occidentală. Domnitorii apuseni asemenea au avut, precum și bisericile și mănăstirile tezaure, colecții de artă și lux.³

Un deosebit interes pentru antichități și colecțiuni se începe cu secolul al XIV-lea în Italia.⁴ Petrarca, Poggio, Cyriacus de Ancona au fost precursorii umanismului. În deosebi pentru antichitățile romane era mare interesul. Camerele de studiu ale savanților, erau muzee create cu scopul ca să-i înalțe sufletește prin amintirea clasică. Casele domnitoare aveau asemenea colecții. Isabella d'Este a avut prima colecție de geme în 1470. Afară de Mantua s'a colecționat în Ferrara și Milano. În stil mai mare au colecționat Mediceii în Florența: Cosmo, Pietro și Lorenzo. Colecția de medalii de aur și argint a lui Lorenzo avea 3000 de piese. Mediceii au colecționat din interes de stat.

¹ *L. Pallat*: Kunst- und Kunstgewerbe-Museen. Berlin u. Leipzig, 1906.

² *Ch. Diehl*: Manuel d'art Byzantin. Paris, 1910.

³ *Gregorovius*: Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter. Stuttgart, 1886-96. *Bode*: Die Entwicklung der öffentl. Sammlungen des Mittelalters etc. «Deutsche Rundschau», 1889, H. 10.

⁴ *Duhn*: Über die Anfänge der Antikensammlungen in Italien. Berlin 1880. *Curtius*, op. cit. *Murray*: Museums. Glasgow, 1904.

Admirațiunea pentru antichități clasice a pătruns și în Roma, sediul papilor.¹ Statuele clasice au intrat în sălile palatului papal. Iuliu II, care a făcut săpături, intenționă să reconstruiască Roma antică. Clemens XII. și Benedict XIV. formează muzeul Capitolin cu ajutorul lui Alessandro Albani. Clemens și Pius VI. muzeul Pio-Clementin,² în semn de combatere a curentului, care vedeă în lumea antică o lume părăsită de Dumnezeu.

Mișcarea, care s'a început în Italia cu secolul al XIV-lea se mărgineă în parte covârșitoare la operele antice-romane. S'au colecționat și reproduceri mai mici a sculpturilor antice. În secolul al XV-lea tiranii Italiei colecționau — precum ne documentează inventarele camerelor cu tezaur — îndeosebi camee, bijuterii, covoare, tacâmuri, mobile, statuete de bronz, și plachete. Tablourile erau mai puține. În cinquecento se schimbă situația: principii italieni se străduesc a adună cât de multe picturi ale măiestrilor contemporani și vechi: Isabella d'Este în Mantua și Elisabeta Gonzaga în Urbino au dat exemplu bun în această privință. Chiar și o colecție specială găsim la Paolo Giovio: o galerie de portrete ale personalităților celebre. Patricianii venețieni, savanții, artiștii rivalizau în colecțiuni. Sculptura mare se găsiă mai mult excepțional în aceste colecții ale secolului XV—XVI-lea. Apare cartea lui Marcantonie Michiel despre colecțiunile Veneției, carte importantă pentru muzeografi și istorici de artă.

Dar și în celelalte țări s'a început colecționarea și expunerea obiectelor cu secolul al XV—XVI-lea.³ Întărindu-se în nord burghezimea, primăriile orășenești devin mici muzee, corporațiunile industriale își au și ele colecțiunile lor. Se păstrează opera magistrală a fiecăruia care intră în corporație și astfel se nasc muzee cari cuprind mai multe secole în sine. În secolul al XVI-lea familiile patriciene își au muzeele proprii familiare, cari în afară de obiecte familiare moștenite cearcă să câștige și opere exotice, naturale etc. Dürer colecționează pentru Pirk-

¹ *Schottmüller*: Die Entwicklung der römischen Museen, Museumskunde, 1913.

² *Harnack*: Deutsches Kunstleben in Rom, Weimar 1896. — *E. Müntz*: Les arts à la cour des Papes, 1879.

³ *Wilhelm Bode*: Der Kunstsammler. Berlin & Stuttgart, 1910. — *Julius Lessing*: Kleinkunst. Berlin & Stuttgart, 1910.

heimer în Veneția. Dorința de a colecționa este în general răspândită. Îndeosebi monede și geme s'a colecționat din antichitate. Dintre domnitorii nordici Francisc I. colecționează prin Primaticcio și Cellini obiecte de artă, iar Henric II. continuă opera lui. Când Vasari a vizitat Fontainebleau s'a crezut în a doua Roma. Domnitorii Spaniei Carol V. și Filip IV., Henric VIII. al Angliei și Rudolf II. al Austriei erau mari colecționatori și intrând ei în legătură cu artiști italieni au pus temelia galeriilor de tablouri celebre: a Luvrului,¹ a muzeului imperial din Viena și a galeriei Prado din Madrid.

În secolul XVII găsim numeroase case nobile cu muzee, galerii și colecții. În Anglia ducele de Buckingham, lordul Arundel, dar îndeosebi Carol I., colecționau cu pasiune antichități. Chiar Rubens a colecționat pentru Carol I. Henric IV. al Franței, Filip IV., Leopold, care cu ajutorul lui Teniers a colecționat; Mediceii² au adunat cu un zel extraordinar obiecte, lor li-se poate mulțumi galeria Pitti și Uffizi. În tezaurile și muzeele regilor și nobililor se colecționa în afară de arme familiare, picturi și obiecte de artă industrială, și rarități, cari erau la fel prețuite ca și operele de artă. Pentru rarități și obiecte prețioase se construiau dulăpioare (Kunstschränk) cari cuprindeau în sine numeroase mărunțișuri valoroase. Tablouri olandeze din secolul XVII-lea redau cu exactitate fotografică colecțiuni de tablouri și obiecte prețioase. Rembrandt însuși avea colecții de obiecte prețioase, rarități și opere de artă. La finea secolului Franța conducea cu colecțiunile ei.³ Deosebit de iubite erau lucrările contemporane, porțelanul, bronzul, cutioarele artistice cari aveau pe atunci prețuri fantastice. Colecțiunile lui Mazzarin le-a preluat Ludovic XIV., care a complectat Luvrul. În Germania și țările de jos aveau mare preț statuetele de fildeș.

În secolul al XVIII-lea se începe exploatarea bogățiilor artistice a țărilor de jos, numeroase ajung în Anglia și Franța. Aici era o mare circulație comercială a operelor de valoare. La licitațiile din Paris, cum și în Olanda au cumpărat Fridericel-Mare, August din Saxonia, Caterina II-a operele, cari for-

¹ A. *Lemaitre*: Le Louvre, Monument et Musée, depuis leurs origines jusqu, à nos jours. Paris, 1877.

² E. *Müntz*: Les collections des Médicis au XV-e siècle. Paris, 1888.

³ E. *Bonaffé*: Les collectionneurs de l'ancienne France. Paris, 1873.

mează azi o parte din muzeele din Berlin, Drezda¹ și Petersburg. Epoca rococo colecționează pe lângă bronz statuete de lut și porțelan. Descoperirea Pompeiului atrage atenția asupra artei mărunte. Franța și Anglia începe să colecționeze pentru dezvoltarea cunoștințelor istorice obiecte greco-romane, apoi în legătură cu ele, din epoca renașterii. Pentru evul mediu lipsește interesul. Pe când însă Roma selecționează operele după principiile estetice de atunci, Anglia fondează muzeul britanic, deschis la 1759. Egiptul, Mezopotamia, Grecia etc., au fost reprezentate aici devenind cu timpul cel mai dinstins muzeu istoric.

Colecționarea operelor de artă plastică este cea mai târzie. Pe timpul revoluției franceze Alexandru Lenoir adună numeroase sculpturi religioase în *Musée des monuments français*. Pe timpul restaurațiunii muzeul a fost distrus și numai o mică parte a ajuns în Luvru.²

Secolul al XIX-lea începe cu încercarea lui Napoleon de a creia un muzeu central în Luvru, care să cuprindă în sine toate țările.³ Acest muzeu central însă a fost descompus în 1814 redându-se obiectele proprietarilor. Caracteristic pentru secolul al XIX-lea este, că fiecare țară cultă își ține de datorie a fondă ori dezvoltă muzee de valoare. În acest secol s'au născut importante galerii din Londra, Berlin, Frankfurt etc. O bogată colecție de sculptură italiană și de artă industrială s'a adunat în South Kensington Museum din Londra, fondat la 1852. Primul muzeu cultural în Germania este Muzeul național german în Nürnberg (fondat la 1852) căruia i-a urmat Muzeul bavarez național⁴ (1867). Numeroase muzee s'au născut în decursul secolului al XIX-lea. În România Muzeul național de antichități s'a fondat la 1864. Au urmat apoi muzeul de științele naturale,

¹ Valentin Scherer: *Deutsche Museen* Jena, 1913. — G. Klemm: *Zur Geschichte der Sammlungen für Wissenschaft und Kunst in Deutschland*, 1888.

² Ch. Saunier: *Les conquêtes artistiques de la Révolution et de l'Empire*. Paris, 1902.

³ Ibidem. — *Quatremère de Quincy*: *Lettres de préjudice qu'occasionnerait aux arts et à la science le déplacement des monuments de l'art de l'Italie* etc. Paris, 1796.

⁴ *Hefner-Alteneck*: *Entstehung, Zweck und Einrichtung des bayrischen Nationalmuseums in München*. Bamberg, 1890.

muzeul Aman, Kalinderu, etnografic, Simu și altele. Muzeul național din Budapesta a fost fondat la 1802. Cel mai vechi și de valoare muzeu al Ardealului este muzeul Brukenthal, fondat la 1817, celelalte muzee ardelenene sunt din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Imn

dedicat Soc. Ac. Dacia Traiană.

*Din Dacia ne-a adunat
La Roma o schinteie,
Ce s'a aprins, când neamul Dac
Luptând cu Divul Impărat,
Căzù pentr'o idee.*

*Un neam ce'n jertfă s'a născut
Prin moarte și din viață,
Norocul și l'a cunoscut,
Când alegându-și vieții scut
Și-a pus nădejdea 'n brațe.*

*Din toiul trudnicului chin
Noi am cules cununa,
Sub bolta ceriului senin
Cu soare cald și vântul lin
Ne bucurăm într'una.*

*Un neam ce jertf'a cunoscut
La Sarmiseghetuza?
Și-acel ce aveà lupoaica 'n scut?
Din lupta lor am cunoscut
Virtuțile și muza.*

*Povestea neamului întreg
O lege ne învață,
— Precum sămânța scoate vreg
Din zgura solului vitreg: —
Și noi scoatem povață.*

*Când vifor înspăimântător
Asupra noastră vine,
Ne vom rugă c'un singur dor,
S'avem în suflet forța lor
Și-acelaș sânge 'n vine.*

*Să vie-atunci orice ar veni:
Pe viață și pe moarte,
Oricâte rele ne-ar meni,
Noi drepți în față le-om privi,
Căci ne-am croit o soarte.*

Roma 31 Martie 1921.

Aurel Contrea.

Iar între Români.

De: Dr. Ioan Urban Iarnik.

Vestitul poet latin Horațiu sfătuiește pe scriitorii cari doresc ca lucrările lor să aibă parte de un succes desăvârșit, să nu se prea grăbească cu scoaterea lor în vileag, ei să aștepte nouă ani deplini: «nonum prematur in annum». Cei dintre stim. cetitori ai revistei cari au dat cu ochii de cel dintâiu articol al meu, care poartă denumirea «Intre Români», vor fi știind că atunci m'am ținut de povața aceasta și încă prisositor; pasă-mi-te dela 1879, când scrisesem în «Osten» acele scrisori: «Reisebriefe eines Philologen», până ce s'a tipărit prelucrarea lor în haină românească, au trecut aproape 40 ani, va să zică mai mult de patru ori sorocul cerut. Dacă însă de astădată am lăsat să nu fi trecut decât un an și ceva de când s'au petrecut cele ce am de gând să povestesc, lucrul se deslușește luându-se în socoteală vârsta mea înaintată: oare mă pot bizui că în cei opt ani cari mai rămân, să mă găsesc destoinic de așa ceva?

La dreptul vorbind, de nu se întâmplă groaznicul războiului mondial și urmările lui atât de însemnate pentru cele două țări, România și Cehoslovacia, de bunăseamă n'aveam ce să spun cetitorilor «Transilvaniei», căci atunci lipseă îndemnul să mai fac încă odată o călătorie prin țările locuite de Români. Astfel însă, iată ce s'a întâmplat la noi în Praga în cea dintâiu jumătate a lui Aprilie. Capăt într'o zi vestea cumcă cei din ministerul afacerilor străine din castel doresc să-mi vorbească. Ajungând acolo, se încinge între domnul cu pricina și între mine convorbirea următoare:

«Domnule, spune d-sa, d-ta ai putea să ne faci un serviciu destul de mare, și iată de ce este vorba. Noi ne dăm cu părerea că statul nostru va trebui să înjghebe niște legături prietenease cu Regatul Român, care deveni vecinul nostru, și ni-se pare potrivit ca în vederea acestui scop să se facă ceva până ce va fi cu putință să trimitem acolo un ambasador. Deocamdată pleacă la București un delegat militar pe care-l cheamă Cermák; afară de el, însă, ar fi bine să petreacă acolo câteva săptămâni cineva care știe limba țării și pe care îl cunosc cei de acolo. Scopul șederii ar fi ca, parte fiind niște conferințe,

parte întâlnindu-se cu persoane de vază, să caute a deștepta simpatii pentru statul și neamul nostru. Ai fi gata d-ta, să te însărcinezi cu punerea la cale a celor de lipsă?»

Orișicine mă cunoaște, își poate închipui cât de ademenitoare și măgulitoare a fost pentru mine această îmbiere: să revăd capitala României, Bucureștii, să văd cum a crescut, cum s'a înfrumusețat în cei 40 de ani din urmă, de când fusesem acolo pentru cea dintâia oară... ce perspectivă! La dreptul vorbind, puteam să-mi împlinesc această dorință cu-nouă ani mai înainte, când în toamna anului 1911 am luat parte, ca delegatul universității cehe din Praga, la serbarea aniversării a 50-a înființării celei din Iași. De bunăseamă dădeam chiar atunci o raită la București, de nu mi-se spuneă că în curând se va serba aniversarea de 50 de ani a universității din capitală, căci nădăjduiam că senatul academic are să-mi încredințeze reprezentarea și de astădată. Vremurile nesigure, războiul balcanic nimicind împlinirea planului, iată acum prilejul binevenit ca să-mi văd visul cu ochii și încă — de ce s'o tăgăduesc — scutit de griji financiare, cari altfel ar fi devenit pentru mine o pedecă neînvinsă.

Cu toate acestea aveam oarecari îndoieli, gândindu-mă la neajunsurile unei călătorii atât de îndepărtate, luându-se în socoteală împrejurările vitregi, de care nici până azi n'am scăpat pe de-a'ntregul, și vârsta mea atât de înaintată. Iată, ce mi-s'a răspuns la întimpinările mele: «Cu privire la aceasta, să fii fără grije. La dreptul vorbind, lucrul de căpetenie pentru d-ta, este să ajungi la Viena: odată acolo, n'ai decât să te urci în așa numitul Orient-expres, înzestrat cu paturi, și odată urcat, n'o să te scoboți decât la gară din București». — «Minunat!» gândiam, rostind însă încă o dorință, și anume: «Dacă vrei d-ta, să plec cu gândul împăcat, atunci doresc să mergă cu mine și băiatul meu cel mai mare, Hertvik, directorul bibliotecii naționale din Brno: acesta nu numai ar fi un razăm pentru neputința mea trupească de moșneag, dară într'aceeași vreme, știind și el bine românește, ar contribui și el la ajungerea scopului urmărit».

Primindu-mi-se și această dorință și luând ministerul asupra sa să îngrijească să i se dea concediul din partea mai marilor săi, am încheiat învoiala și în 18 Aprilie des de dimineață iată-ne plecați.

Din întâmplare ziua plecării noastre eră Vinerea mare și atunci unii cari țin la unele credinți deșerte, și-ar putea da cu socoteala că n'a trebuit aleasă tocmai o zi care trece de nenorocită, un fel de piază rea; aceasta însă nu este una dintre metehnele, din care de altfel voiu fi având și eu, bietul de mine, multe și felurite.

Cumcă chiar și acuma se găsesc unii, și încă din cei cu carte și cu creștere mai înaltă, dovadă o fărâmă a unei con-vorbiri cu un diplomat, cu care m'am întâlnit tocmai în vremea călătoriei mele de acum un an. Eră într'o Joi, ziua în care aveam de gând să plec dintr'un oraș al Transilvaniei la București. Știind că d-sa vrea să facă tot același drum, l-am întrebat dacă pleacă și dânsul tot Joi. La ce iată ce-mi răspunse: «Dacă voiu fi isprăvit cu pregătirile de lipsă, plec și eu astăzi; de nu, nu plec decât poimâne, căci să plec mâne, Vineri, despre aceasta nici vorbă nu poate să fie!»

Cu toate acestea par'că tot ar fi fost mai bine de alegem o altă zi de plecat la drum, căci până să ajungem la București, ni-s'au întâmplat unele lucruri nu tocmai plăcute. Iată, una la răboj.

Abia sosind la gara din Praga, ne-am cumpărat câteva foi ca să știm ce se mai petrece în lume, și bănuți d-voastră, care fu vestea de care dădurăm? Ni-se spuneă oblu pe șleau, cumcă începând cu 18 Aprilie, va să zică tocmai cu ziua plecării noastre, Orient-expresul nu mai trece pe la Viena, ci trebuie să-l prindem tocmai la Zagreb. Vedeam deci, că cele făgăduite nouă cu câteva zile mai înainte s'au sparf ca niște bășici de săpun.

De aceasta încă nu ne-ar fi păsat; a venit însă alta și mai rea, deci încă una la răboj.

La Viena am sosit tot în aceeaș zi după ameazi, a doua zi după încercarea de-a da pârjol clădirii în care se țineau sfaturile deputaților. Trăind un frate al meu acolo, îl cercetai și Sâmbătă seara ne urcărăm în tren, cu care nădăjduiam că vom merge până la Zagreb. Speranță zadarnică, căci iată ce ni-s'a întâmplat după ce ajunseserăm în cea dintâiu stațiune din Jugoslavia, Ehrenhausen. Cu prilejul acesta amintesc că și în orice altă zi, fie înainte, fie mai târziu, ni-s'ar fi întâmplat aceeași neplăcere; Vinerea noastră n'avea deci nici în clin, nici în mână cu cele întâmplate.

«Ehrenhausen». Par'că-mi sună a cunoscut acest cuvânt. Și într'adevăr, n'a trebuit să mă gândesc mult și i-am dat de urmă. Acum vre-o 30 ani s'a ales de arhiepiscop în Olomonc (cet. Olomont) în Moravia un canonic tânăr pe care-l chemă Teodor Kohn. Numele lui samănă a evreesc, și într'adevăr Evreu fusese tatăl-său; se vede că fiul eră înzestrat cu niște daruri însemnate de către Dumnezeu, de s'a găsit vrednic de un cin duhovnicesc atât de înalt. Cu toate acestea nu s'a bucurat vreme îndelungată de această demnitate. Răsvrătindu-se unii din preoți în contra lui și plângerile lor găsind primire priincioasă la papa din Roma, văzutu-s'a silit bietul mitropolit ca, în vârstă destul de tânără, să abzică de postul său și atunci el s'a retras tocmai în locul acesta, situat cât se poate de romantic, și acolo câțiva ani mai târziu își și sfârși vealeatul. Pe noi, Cehii, ne interesează testamentul Prea Sfinției Sale, căci lăsă cu limbă de moarte ca o parte mare din averea sa să devie proprietatea Universității sau Academiei cehe, ce s'ar înființa în Moravia; pentru cazul că nu s'ar înființa, atunci dispuneă altfel. După moartea sa, mare vâlvă se făcu în jurul acestui testament. Guvernului austriac nu-i plăcea ca națiunea cehă să se bucure de ploconul mărinimos al vrednicului bărbat, și astfel îl declară de nul. Acum însă, cine știe, poate că lucrul tot se va putea îndreptă.

Iată de ce fel eră neplăcerea ce ni-se întâmplă acolo. In-dată ce ajunseserăm la gară, se dete porunca ca toți călătorii să se scoboare și drumul la stațiunea Spielfeld (Șpil) să-l facă sau pe jos sau altfel, numai cu drumul de fer nu. Și să nu gândiți, d-voastră, că motivul acestei măsuri supărăciioase ar fi fost vre-o stricăciune pe linie; nici de cum, ci pricina fu cu totul alta.

Pasă-mi-te eră atunci tocmai vremea când Rusia cea îndepărtată și Ungaria cea apropiată își exportau prin alte țări prisosul de ceeace se cheamă bolșevism și bolșeviști, între altele și în Jugoslavia. Eră deci frica, ca nu cumva și țările din sudul fostei împărății Austro-Ungare să se molipsească și ele de această boală, care frică a făcut pe guvernul țării să se apuce de acest mijloc de apărare în contra molimii amenințătoare. Dacă și cum au isbutit frații noștri slavi să se apere de cele arătate, sau dacă n'au pățit-o dimpotrivă la fel cu acela care, dupăcum zicem la noi, zugrăvește pe dracul pe părete, nu știu;

cumcă însă a fost vorba de așa ceva, dovadă este, că pentru ceice-părăseau Jugoslavia, măsura aceasta nu era folosită.

La dreptul vorbind, stațiunea amintită nu era prea departe și am fi putut deci să mergem acolo după cum se zice «per pedes apostolorum», va să zică pe jos; erau însă două pricini cari ne împedecau s'o facem. Una, că după o noapte cu lună a început a se revărsa o ploaie mărunță, dară destul de deasă, ș'apoi aveam și noi, mergând pe vreme îndelungată, în niște țări străine, nișel calabalic împachetat în două geamantane destul de voluminoase. Am găsit, ce e drept, la gară o trăsură și un car, amândouă însă ocupate și poate chiar închiriate de mai nainte de niște domni și soldați cehoslovaci, cari mergeau și ei la București.

Uitându-mă mai aproape, iacă aud că maiorul care era gata să se pună în trăsură, era tot acelaș Cermák, despre care mi s'a fost spus la minister că este pe ducă la București. Aveam în buzunar o scrisoare prin care i se recomandă d-sale se îngrijească de noi în vremea petrecerii noastre la București, de altfel și d-sa ne știă pe noi cine suntem și unde mergem, de aceea dl maior începù să-și facă datorința față cu noi chiar atunci: pe mine mă pofti să iau loc în trăsură, pe când băiatul meu a trebuit să se așeze doar cu soldații și cu bagajele.

Sosind la Șpil pe la 10 dimineața în Dumineca Paștilor, am găsit câte ceva de mâncare și pe la 4 după prânz pornirăm mai departe. Să nu gândiți însă c'am plecat ca niște boieri; din contră! La această oră mergea numai un tren de mărfuri, la care se găseau încopciate două vagoane de persoane, de clasa 3-a, căci nefolosindu-ne de acest tren, ar fi trebuit să așteptăm acolo până în dimineața zilei următoare. Ce ne pasă nouă; cu toate că trenul mergea cam domol, tot înaintam spre țintă. Cu toate acestea mi s'a părut mai potrivit vârstei mele, ca noi doi să ne oprim la Maribor și acolo să mânem peste noapte, pe când tovarășii noștri de drum își urmară calea astfel până la Zagreb.

Ziua următoare ne urcarăm iarăș în tren, nădăjduind c'o să ajungem nevătămați în orașul acesta, unde aveam de gând să ne odihnim până Miercuri, când avea să treacă pe acolo Orient-expresul care mergea numai de două ori pe săptămână. De bună seamă ne opream și altfel, trăind acolo o rudă a mea, inspectorul grădinei botanice al Universității croate.

Nădejdea noastră însă nu s'a împlinit, căci având a trece podul peste Sava, iată că dăm de alt bucluc — trei la răboj — și anume de următorul. Se știe că în primăvara anului trecut vremea a fost ploioasă și rece, nu numai pe la noi, ci și în vremea petrecerii noastre la București. Cei cari cunosc orașul, ne-au speriat povestind câtă căldură, cât năduf o să răbdăm acolo chiar în luna lui Maiu. Apoi nici nu eră lipsă să aflu dela alții, căci cu 40 ani mai nainte tocmai într'aceeaș vreme petrecusem în capitală, știam deci din propia-mi experiență, cum știe soarele în luna aceasta să dogoare biata omenime. S'a adevărit însă zicala, că dracul nu este atât de negru după cum îl zugrăvește lumea: în loc de căldură și nădușală, mai că nu sgriburiam de frig.

Dar să ne întoarcem la ploi. Părăsind trei zile mai târziu Zagrebul, ne-am mirat văzând întinderea de apă împrejurul nostru: trenul nostru alunecă pe linia încât-va ridicată, pe când la dreapta și la stânga, aproape de tot, cât și în zări depărtate tot numai apă revărsată din matca puternicului râu al Savei. Curat potop. Nu ne mirarăm deci nici de cum aflând că întrarea podului peste râu fiind înpotmolită, trenul nostru nu poate să treacă pe acolo, ci că trebuie să ne coborâm de pe tren și trecând podul pe jos, să ne urcăm dincolo în alt tren trimes anume dela Zagreb să ne iee. Așa s'a și întâmplat. Greutatea cea mare eră acum transportarea calabalicului; nimerindu-se însă un om gata să ne ajute, iată-ne scăpați și din încurcătura aceasta și către seară am intrat pe neașteptate în locuința rudeniilor cari erau pe ducă în resursa (la noi se zice «hesecla») cehă din Zagreb, unde merserăm și noi.

A treia zi am plecat cu Orient-expresul mai departe. De căpătat un pat în vagonul de durmit nici pomină, căci toate locurile erau ocupate chiar din Paris. Acesta însă nu eră un lucru ce ne-ar fi stingherit. Mai mult ne supără împrejurarea că în tot drumul până la București denumirea de «expres» nu eră decât o vorbă goală, un fel de poreclă: ni se părea că nu eră nici o stațiune cât de mică, unde să nu se fi oprit trenul, câte odată-vreme mai îndelungată; aceasta însă poate se deslușește prin dorința noastră din cale afară de mare să ajungem cât mai curând în capitală.

În sfârșit iată-ne la gara de nord din București, acolo deterăm însă de alt bucluc, — cel din urmă, cel puțin deocam-

dată. Ceasul sosirii noastre nu ni s'a părut prea potrivit, căci a fost pela două ceasuri noaptea când ne-am scoborit din tren. Ce să facem atunci ca să ne odihnim trupușorul, ostenit de atâta umblat cu drumul de fier, flămânzi și somnoroși cum eram? Atâta știam că sediul delegației Cehoslovace din capitală se găseă atunci deocamdată în Otelul de France, poreclit în vremea ocupației germane cu de-a sila «Grand Hotel»; ni s'a spus chiar că acest Otel cuprinde ca la 200 odăi, ni se părea deci cu puțință ca din sumedenia aceasta de odăi măcar una să fie gata să ne adăpostească.

Dar acum altă întrebare! Cum să ajungem noi în dricul nopții, la Otel? Să luăm o trăsură, de care nu se prea vedeă la gară, sau poate chiar un automobil scump foc, și să rătăcim cu el dela un Otel la altul, căci tot nu eram siguri că nădejdea nu ne va înșelă. Ne-am hotărît deci cum urmează: Bagajele le lăsăm la gară, noi însă mergem pe jos, să căutăm unde să mânem peste noapte. Înainte de toate, hai să încercăm la casa cea cu 200 odăi și atunci ne-am pus pe știricit, pe unde să dăm, ca să nimerim drumul.

Iată cum ne îndrumă hamalul care ne ajută la depunerea bagajelor: întâi dați în piața Măcelarilor, apoi în strada Popa-Tatu și apoi în calea Griviții, care vă scoate aproape de grădina Cismigiu și de acolo în Calea Victoriei; atâta tot și lada 'n pod, cum zic cei din București. O bucată de drum aveam să trecem pe linia tramvaiului; hamalul nostru a putut, deci, să fie cu gândul împăcat, că ne-a îndreptat cât se poate de bine. Apoi și eu, auzind de calea Griviții, îndată mi-adusei aminte că în primăvara anului 1879 tocmai acolo locuisem vreme de două luni, și apoi nici Cismigiul, nici calea Victoriei nu-mi erau necunoscute. Cu toate acestea eră s'o pășim, căci pe străzi eră întunec beznă, felinarele nefiind aprinse, apoi și-nele tramvaiului nu se prea vedeau fiind acoperite de noroi, și așa eram cât pe aci să nu rătăcim. Spre norocul nostru iată că am dat de doi gardiști cari ne-au îndreptat și mai bine decât hamalul nostru și astfel în sfârșit ajunserăm la Otelul cu pricina, unde, însă spre marea noastră părere de rău aflarăm că din cele 200 odăi nici una nu e gata să ne adăpostească. Din norocire portarul a știut să ne îndrepteze la un Otel în apropiere, unde am putut să ne odihnim.

Ziua următoare cel dintâi lucru ce voiam să-l facem, a fost să căutăm o locuință privată, căci atâta știam: chiar de izbuteam să găsim cuartir într'un Otel, fie cât de elegant, nu ne-am fi simțit la largul nostru, n'am fi fost mulțumiți ca într'o casă particulară. De aceea am căutat să dăm de cine-va care să ne poată face această slujbă, și din norocire, persoana aceasta o și găsirăm. Spre norocul nostru aveam adresa dlui Dr. Mototolescu, care cu câte-va vreme mai înainte făcuse studii de filologia slavă în Praga, unde ne vedeam adeseori. L-am examinat chiar din limba română, când eră vorba ca, afară de doctoratul de drept, să facă și pe cel din filosofie. Nu știam atunci că d-sa nu mai trăiește la București, ci la Iași, unde ocupă provizor un post de profesor la facultatea de drept. În București venia numai în vreme de vacanță, descălecând la niște cunoscuți, unde l-am și căutat la adresa ce mi-o dăduse.

Intr'adevăr l-am și găsit, cu toate că, isprăvindu-se vacanțele de Paști, ar fi și părăsit Bucureștii, de nu s'ar fi găsit o piedecă și anume iarăș o împotmolire din cauza ploilor dese și mari, de astă dată, însă, împotmolirea eră atât de însemnată, încât legătura cu Iașii curmându-se, prietenul meu a trebuit vrând nevrând să-și amâne plecarea. Așă, după destulă alergare, am putut da de o drăguță de odae în Str. Mihail Cogălniceanu 8, la o doamnă născută din părinți de obârșie diferită tatăl ei fiind German, mama însă Cehă, dânsa apoi s'a măritat cu un Român și acela murind, cu altul, Român și el. Acum trăiește ca văduvă într'una din acele case cari samănă a niște vile și, care atât de mult mi-au plăcut la București: fiecare încunjurată de o grădiniță cu flori, câte-odată și cu pomi, viță de vie și ceeace este și mai plăcut, cu o fântăniță de apă limpede ca lacrima și răcoritoare, lucru despre care în 1879 încă nu se știă.

E nostim, cum numele acestui eminent bărbat de stat și istoric care jucase un rol atât de însemnat în istoria alcătuirii statului Român, m'a urmărit în vremea celor trei șederi ale mele în România în anii 1879, 1911 și an. 1919. În 1879 i-am făcut cunoștința personală, întâlnindu-mă cu dânsul adeseori în sediul Societății academice Române, care tocmai atunci își pregătea schimbarea în «Academia Română» de astăzi. În 1911, reprezentând Universitatea cehă din Praga la serbarea aniversei a cincizecea a Universității ieșene, am fost față la-desvălirea statuei

lui înaintea Universității. Anul trecut îmi găsi locuință în București în strada ce-i poartă numele și câteva săptămâni mai târziu tot în strada M. Cogălniceanu din Iași avui plăcerea să cercetez un distins filolog român, pe d-l Alexandru Philppide, profesor universitar și membru al «Academiei Române».

Prietenului meu i se pareă locul acesta cam depărtat de centrul orașului; ne mângăia însă cu împrejurarea, că aproape de acolo circulă, mergând la Cotroceni, tramvaiul, de care puteam deci să ne folosim. La dreptul vorbind, nouă nu ni se pareă tocmai atât de departe, ș'apoi folosirea tramvaiului eră împreună cu oarecari greutăți: de câteori ni-se întâmplă să-l vedem, vagoanele erau tixite de lume, ceea ce de altmintrelea nu ne miră, căci la d'alde astea suntem obicinuiți și la Praga. Ceea ce însă ne pareă ceva extraordinar, cu totul necunoscut nouă, eră când vedeam pe călători acățându-se și pe din afară, unde numai se găsiă vreun locșor pe care să se poată pune piciorul și unde omul poate să se prindă cu mâna. Tot astfel mă miram băgând de seamă cum în România norodul, folosindu-se de drumul de fier, se suie pe streșina vagoanelor, și aceasta nu doară numai acum și în vremea războiului, ci și în 1879, în vremea celei dintâi șederi a mele în Țara Românească.

Așezându-ne lucrurile la d-na Ionescu, — căci așa o chemă pe gazda noastră, — cel dintâi lucru de care ne apucărăm, fu ținerea conferinței pregătite de mai nainte, până a nu fi părăsit Praga. Atâta ni s'a spus din capul locului, că localul cel mai potrivit și mai folosit la asemenea prilejuri este sala Ateneului Român din Calea Victoriei. Întrebând apoi, care este ora obicinuită în care se fac asemenea conferințe, ni s'a răspuns că publicul din București este deprins cu ceasurile de sară, după 8. Lucru firesc, că și noi, în interesul nostru, buni bucuroși ne-am fi conformat acestui obicei. Spre marea noastră părere de rău, însă, aflară, cum că sala Ateneului cu săptămâni mai înainte fusese închiriată pentru niște concerte și conferințe, și nevrând să amânăm pe a noastră, ne văzurăm siliți să ne mulțumim cu o oară mai puțin potrivită, anume cu ceasurile 5 după masă. Nici după 6, nu se putea, căci atunci sala trebuia curățită și aerizată. A rămas deci ora cinci și ca ziuă s'a hotărât Miercuri 7 Maiu.

Stând astfel lucrurile, a fost cu atât mai mare lipsă să se facă oarecare svon prin jurnale, și dorind să ademenim redac-

țiunile ca să ne facă pe voe, am colindat dela o foaie la alta. Norocul nostru, că partea cea mai mare a redacțiunilor se găsea cam la un loc, căci astfel am putut să izbutim mai lesne, fără să pierdem vreme prea multă, și trebuie constatat că pretutindeni am fost întâmpinați cu cea mai mare prevenire.

Deodată cu aceasta stăruiam din toată inima să fim primiți în audiență de Majestatele Lor Regele și Regina. A trebuit spre scopul acesta să înaintăm o rugare prin ambasadorul American, dl *Vopička* (pron. Vopicica; la București însă numele acesta se pronunța Vopica), care, fiind de obârșie Cehă, reprezintă deocamdată și republica ceho-slovacă. Spre zăpăcirea noastră, însă, iată că sosește invitarea pe aceeași zi, 7 Maiu la 5 $\frac{1}{2}$, de vreme ce însă nici un om, în urma legilor fizice, nu poate să se găsească într'una și aceeași vreme în două locuri deosebite și neputându-se amâna conferința anunțată nu numai prin foi, ci și prin afișuri, nu rămâneă alta de făcut, decât să adresăm Regelui o rugare, să binevoiască a fixa o altă zi pentru audiență.

Trebuie să mărturisesc că conferința, al cărei venit brut era destinat în folosul orfanilor de războiu, n'a fost cercetată astfel, cum am fi dorit. Sala destul de spațioasă n'a fost arhiplină (cu toate că într'una din foi țin minte, că raportorul s'a folosit de acest cuvânt); despre una din cauze am și vorbit mai sus, de alta purtam însă vina noi. Trebuie stăruit din parte-ne să se spună atât în notițele de prin foi cât și în afișele tipărite, cum că conferința va fi ținută în limba țării, va să zică românește. Nouă ni s'a părut de sine înțeles cum că, botezând conferința «Relațiunile româno-cehoslave din trecut și din viitor», toată lumea va ști, că limba prelegerei va fi cea românească. Mai pe urmă, când era prea târziu de-a îndrepta greșala, am auzit că străinii cari vorbesc la București în vileag, o fac în limba franceză, a cărei cunoștință este acolo foarte răspândită. Într'adevăr câteva zile după conferința noastră, avurăm prilejul să auzim pe un Francez vorbind în limba sa despre arhitectura vechie la Români.

Cât privește succesul conferinței noastre, este cam greu să mă rostesc eu însu-mi asupra lucrului, ca nu cumva să mi se facă imputarea, că mă laud pe mine și pe odrasla mea; atât pot să constat însă, că vorbele noastre au fost adeseori curmate de ropotele de aplauze ale celor de față. Intre alții au fost de

față și dl maior Cermák, delegatul republicei cehoslovace, cât și ambasadorul American, dl Vopička, cari amândoi ne felicitară călduros pentru succesul dobândit.

Văzând aceasta, ne veni în gând să tipărim conferința, în care ne-am împărțit rolurile în modul următor: începând eu, ca cel mai în vârstă, am vorbit despre întâlnirile mele cu Românii din Țara Românească, nu numai din vechiul regat, ci și din țările liberate, — adresându-mă după cum spuse unul dintre raportori în foaia sa, mai mult la simțământ, pe când băiatul meu, luând cuvântul după mine, s'a ținut strict de obiectul cuprins în denumirea conferinței.

Dar ce să vezi, iarăș ne vedem stingheriți de o împrejurare cu totul neașteptată. Ne ardeă, să isprăvim cu tipărirea broșurei cât mai curând: ni se părea potrivit să ducem o parte din exemplare gata în orașele în care aveam să ținem aceeași conferință, la Iași, Cernăuți, Blaj, Sibiu și poate și în altele, unde s'ar fi putut desface parte din ele. Dară chiar atunci, dacă nu s'ar fi putut aceasta, doream cel puțin să isprăvim cu facerea corecturei, ca să scăpăm, întru cât aceasta a fi fost cu puțință, de un lucru de care îi eră atât de lehamite lui Caragiale, anume de greșelile de tipar, care, din nebăgare de seamă, se furișează cu duiumul în tiparul românesc, mai cu seamă în jurnale.

Toate acestea de bună samă s'ar fi putut pune la cale și isprăvi lesne de tot, dacă nu ne-ar fi păscut și de astădată păcatul și anume: tocmai atunci iară a trebuit ca în întreg Bucureștiul să izbucnească greva tipografilor, așa încât a trebuit să scot manuscrisul din tipografia unde-l depusesem spre tipărire. Dar ce folos, dacă la început mi se spuneă că greva este generală? — Din fericire svonul nu s'a adevărit, căci o tipografie, una singură, lucră, de vreme ce proprietarul ei de mai înainte se pusese la învoială cu lucrătorii, împlinindu-le dorințele: eră tipografia Neamului Românesc, a profesorului universitar *Nicolae Iorga*, a cărui cunoștință personală o făcusem pentru cea dintâia oară în 1911 la Blaj, urmând întâlnirile noastre câte-va săptămâni mai târziu la Iași.

Ne înțeleseserăm deci cu tipografia aceasta, făcându-ne eminentul învățat și scriitor însemnata cinște să scrie o precuvân-

tare; adaugându-se apoi câte-va notițe tot din peana lui Iorga un interviu cu fiul meu, tipărit în Neamul Românesc și o dare de seamă despre Conferința mea a doua, ținută tot la București, despre care am să spun câte va cuvinte mai jos, s'a înghebat broșurica, care, după cum nădăjduim, are să facă oarecare servicii, pătrunzând în localități, unde, spre marea noastră părere de rău n'am putut să ajungem. Trebuie amintit încă ceva, caracteristic pentru vremurile în cari am ajuns nu numai în România, ci pretutindeni. Tipografia eră gata să ne suplinească dorința, cu condițiunea însă, să-i punem la îndemână hârtia de care aveam lipsă. A trebuit, deci, să-i facem o vizită d-lui ministru de comerț, înaintându-i o petițiune, în care-l rugam să binevoiască a ne alocă hârtia ce ne trebuia, ceea ce dl ministru s'a grăbit să ne acorde, stabilind un preț foarte moderat.

Spusesem, că aveam să ne înfățișăm în palatul regal la 5^{1/2} aceleiași zile, în care voiam să ținem conferința, și stimații cetitori poate doresc să aple, cum a ieșit lucrul acesta. Bine de tot, căci ziua următoare ne veni invitarea să luăm parte la dejun în palatul Cotroceni. Afară de domnii și doamnele Curții regale, eram numai noi doi. Afară de părechea regală eră de față și principele Carol, deoarece principesele Elisabeta și Maria se găseau în străinătate. Mie mi s'a dat locul la dreapta Reginei, tot cum mi se făcuse cinstea în 1911 la Iași, cu acea deosebire, că atunci eră vorba de principesa de coroană, pe când acum mă găseam alături cu Regina României Mari. Fiul meu ședeă lângă M. Sa Regele, în partea opusă a mesei.

Intr'un moment principele Carol îmi puse întrebarea, dacă și la noi sunt cercetași (numiți și scauți) și dacă cum va instituțiunea aceasta este în vre-o legătură cu sokoliștii noștri, la ce răspunsei în mod negativ. Văzând atunci principele interesul meu cu privire la felul acesta de a crește tineretul, a dispus să mi se predea invitarea pentru o ședință a comitetului acestei instituții, prezidată de el. Din nefericire ordinul acesta nu s'a executat. Ședința, foarte interesantă, s'a ținut fără să fi putut lua parte și eu, care n'am aflat despre acest lucru decât prea târziu. Imi pare rău.

Din frământările politice ale Maghiarilor.

— Dela Károlyi Mihály până la Horthy Miklós. —

România nu se poate desvôlta liber și neîmpedecat, dacă nu se bucură de pace și liniște desăvârșită, în lăuntru și în afară. Pacea din lăuntru trebuie s'o asigure cuminența și simțul nostru de dreptate. Pacea din afară însă nu atârnă numai dela noi, ci și dela alții. De aceea e bine să urmărim toate mișcările vecinilor noștri. Nu e tot atâta pentru noi dacă vecinul nostru e gospodar harnic, care își vede în pace de treburi, sau dacă el este un tăciunar răutăcios, care, voind să arză și să sărăcească pe alții, își dă mai întâi foc la coliba lui, știind că vântul ori mânil răufăcătoare ușor pot duce focul lui și în vecini. Intre astfel de împrejurări trebuie să fim cu ochii în patru, ca nu cumva țara noastră, întregită cu atâtea jertfe scumpe, într'o bună dimineață s'o vedem în flacări, din pricina răutății altora.

În privința aceasta ne e, deci, cât se poate de binevenită cartea fostului ministru de naționalități al Maghiarilor *Iászi Oszkár*¹ sub titlul «Calvarul maghiar, învierea maghiară», din care aflăm de bine să reținem lucrurile mai interesante pentru cetitorii noștri.

De pe la mijlocul anului 1917, zice dl Iászi, nici un om cuminte nu se mai putea îndoi despre felul cum se va sfârși războiul. (Oamenii în adevăr cumiști și prevăzători au putut ști de mai înainte sfârșitul războiului, și anume dela atașarea Angliei către Franța și Belgia și mai ales dela biruința lui Joffre asupra Germanilor la Marne în 1914). America se pregătește strașnic de luptă, și amestecul ei în războiul european se știă, că nu are să fie numai un *bluff*, cum spuneau unii Germani în prostia și încăpăținarea lor. Luând parte la o conferință diplomatică în Geneva, ținută la 1917, Iászi și Károlyi Mihály au avut prilej să se convingă despre strășnicia primejdiei americane din datele ce li le-a comunicat diplomatul englez Edwards. Acesta i-a asigurat că pacea momentană ar fi cu

¹ Magyar Kálvária, Magyar Feltámadás. A két forradalom értelme, jelentősége és tanulságai. Bécsi magyar kiadó 1920. (Calvarul maghiar, învierea maghiară. Sensul, însemnătatea și învățăturile celor două revoluții. Editorul maghiar din Viena, 1920).

putință în temeiul celor 14 puncte ale lui Wilson. America e astăzi judecătoarea lumii (arbitr mundi). Să aibă încredere în simțul ei de dreptate.

Întorși acasă, Iászi și Károlyi au început propaganda pentru încheierea neamănată a păcii. Dar aici n'aveau cu cine vorbi. Czernin, ministrul de externe austro-ungar, când se plecă în o parte, când în cealaltă, iar Tisza, atotputernicul ministru al Ungariei, eră așa de orb și de îndărjit în păstrarea formelor vechi de stăpânire, încât și pe la sfârșitul lui Septemvrie 1918 a cutezat să spună la prânzul dat de Sarkotić în Seraievo, unde de pe atunci putea să vadă cu ochii închegarea Jugoslaviei de astăzi, îngrozitoarele cuvinte: «Monarhia (austro-ungară) trăește și va trăi!» (Die Monarchie lebt und wird leben!)

Văzând că bărbații conducători ai monarhiei austro-ungare nu înțeleg situația, Iászi și prietenii au înaintat, prin Octomvrie 1918, regelui Carol IV al Ungariei un memoriu intitulat «Situația în Ungaria. Avertismentul unei grupări de patrioți îngrijorați, neamestecați în frământările zilei» (Die Lage in Ungarn. Ein Mahnruf von einer der Tagespolitik fernstehenden Gruppe besorgter Patrioten). Ca toate memoriile bune și înțelepte a fost pus de o parte, fără ca să i-se dea atențiunea cuvenită. Camarilla austro-ungară nu se putea împacă cu gândul să lase din mână frânele puterii și să dea drepturi popoarelor.

Urmarea a fost că popoarele, nemulțumite de felul cum au fost stăpânite înainte de războiu și în timpul războiului și deșteptate, prin războiu, la conștiința drepturilor lor naționale, au început să se simtă tot mai instreinate de stăpânirea austro-ungară și să se declare de sine stătătoare. Astfel în cele dintâi zile ale lui Septemvrie 1918 Kľofac declară în numele Cehilor că chestiunea ceho-slovacă nu poate fi deslegată la Viena. Pe la mijlocul lui Septemvrie acelaș an Bulgaria se prăbușește și prăbușirea Austro-Ungariei încă eră de neînălăturat. Zadarnic chemă deci la 16 Octomvrie împăratul Austriei, cel din urmă Habsburg, Carol, pe popoarele sale într'un manifest să se federeze pe baze naționale, alcătuiindu-și ele o nouă constituție. Eră prea târziu. S'a adevărit și de astă dată zicala franceză, că Austria totdeauna întârzie: ori cu un an, ori cu o armată, ori cu o idee. (L'Autriche est toujours en retard: ou d'une année, ou d'une armée, ou d'une idée!) Cred, deci, că nici dacă numia regele Carol IV al Ungariei de președinte al consiliului de

miniștri ungar pe Károlyi Mihály în locul ramolitului Wekerle Sándor, lucrurile nu se mai puteau îndrepta. Eră prea târziu.

Károlyi Mihály.

Camarilla austro-ungară nu voiă să audă de un cabinet Károlyi. Știă că asta înseamnă moartea ei. De aceea și în ceasul al 12-lea s'a împotrivit, stăruind pentru numirea unui cabinet sub conducerea contelui Hadik. Numai când frontul s'a desființat cu totul și armatele au plecat în neorânduială către casă, s'a format consiliul național maghiar sub președinția lui Károlyi Mihály. Piedeci mari le-a pus socialistul Garami Ernő și pseudodemocratul Vázsonyi Vilmos. Constituindu-se consiliul național maghiar în frunte cu Károlyi, cele mai multe autorități au recunoscut acest consiliu. Abiă atunci li s'au deschis ochii Habsburgilor și, prin arhiducele Iosif, care locuia în palatul regal din Buda, îl încredințează pe Károlyi Mihály cu președinția consiliului de miniștri și cu alcătuirea noului cabinet. Membrii noului cabinet se bucurau că primesc puterea în mod legal și tradițional, de aceea au grăbit să depună jurământul înaintea reprezentantului regal, arhiducele Iosif în palatul din Buda. Pe drum toți miniștrii spuneau trecătorilor, că regele a numit președinte al consiliului pe Károlyi, dar vestea a fost primită cu receală. Iar când Iászi a împărtășit această știre într'o adunare populară mai mare a auzit glasuri ca acestea: «Regele?... Cine e Regele?... Trăiască Republica!»

Cari erau elementele, pe care se sprijineă noua stăpânire a lui Károlyi Mihály?

Acestea erau următoarele: 1. partidul social-democrat, care numără în rândurile sale mulți muncitori organizați, dar și mulți oameni nedisciplinați și scrințiți la cap de tot soiul de învățături comuniste și altmintrelea greșite, jidovești; 2. partidul lui Károlyi Mihály, care nu eră nici orășan, nici sătean; 3. partidul radical al lui Iászi Oszkár, care numără câțiva intelectuali de seamă, dar încă foarte neorganizați; 4. partidul democrat al lui Vázsonyi, un partid puțin serios; 5. partidul țărănesc al lui Szabó, nînsemnat și acesta; 6. partidul creștin-social, care, deși sub conducerea unui om foarte cinstit, abatele Giesswein Sándor, n'a îndrăsnit să arete greșelile politicei latifundiarilor maghiari, partea cea mare episcopi catolici; 7. societatea de științe so-

cială (társadalomtudományi társaság-t. t.), care numără intelectuali cei mai serioși, din țara întreagă (vre-o 4—5000 de oameni); 8. societatea Galilei, o societate a tineretului universitar, ajunsă cu totul sub conducere evreiască; 9. Francmasonii, niște oameni blânzi și inofensivi, cari nici odată n'au îndrăsnit să facă nimica; 10. scriitorul *Ady Endre*, despre care se poate zice cuvântul napoleonian că împăratul face cât o sută de mii de oameni (l'empereur vaut cent mille hommes). Deși trăgea de moarte, când a isbucnit revoluția maghiară, totuși el a fost conștiința nu numai artistică, ci se poate spune că religioasă și metafizică a timpului său. La mormântul lui s'au înfiorat cu toții. Viziunile lui mărețe, cuvintele și icoanele lui de foc, presimțirile și prezicerile lui minunate au pregătit sufletele pentru întâmplările ce aveau să vină, precum astăzi tot acestea îi mângăie în mijlocul atâtor ruine.

Și ce voiau să facă aceste elemente?

Care eră programul lor de muncă?

Iată-l:

1. Încheierea unei păci convenabile situației internaționale; lichidarea dualismului austro-ungar și creierea de relațiuni politice și economice nouă, mai bune, cu statele naționaliste ce aveau să se înființeze.

2. Impăcarea naționalităților nemaghiare pe baza punctelor lui Wilson.

3. Democratizarea administrației și a legislației.

4. Asigurarea deplină a libertăților publice.

5. Impăcarea masselor populare prin împărțirea pământului și introducerea de reforme sociale potrivite cu împrejurările schimbate; socializarea monopolurilor.

6. Asigurarea productivității prin desființarea blocadei.

7. Incetarea tuturor ostilităților și ruperea legăturilor cu aliații Germani.

Programul eră frumos, dar nu se putea înfăptui.

Cusurul cel mai mare a fost că noul guvern Károlyi nu avea lista celor 2—3000 de oameni de omenie, pe care să-i fi rugat să ia în mână conducerea treburilor țării și astfel au fost siliți să se folosească cu oamenii cari se îmbiau ei. Se știe însă, că oamenii buni și de omenie nu se îmbulzesc nici odată,

ci mai bine stau de o parte. Se îmbulzesc și-și îmbie serviciile numai cei obraznici și neastâmpărați. Károlyi erà om bun; prea bun chiar și socoteà că toți sunt buni și de omenie ca el. De aceea l-au înșelat foarte mulți.

Al doilea cusur a fost, că antanta (puterile aliate și asociate) au tratat pe Maghiari ca și pe Germani, cu cari erau de o potrivă de vinovați în deslănțuirea războiului mondial și n'au ținut seamă că Károlyi Mihály, personal, erà altfel de om, nu ca cei ce au fost înaintea lui la cârma țării ungurești. E cunoscută primirea aspră și puțin pretenoasă ce a făcut generalul francez Franchet d'Esperey lui Károlyi și soților săi la 8 Noemvrie 1918 în Belgrad, când, odată a încheiat orice discuție, zicând: «Destul!» (Assez!). Iászi spune că regretă, pentrucă n'a spus generalului francez, care s'a purtat așa de ticălos cu ei, cuvintele ce le-a avut și atunci pe buze: «Invingătorii sunt totdeauna porci!» (Les vainqueurs sont toujours boches).

Al treilea cusur a fost că guvernul Károlyi nu aveà armată. După căderea fronturilor, a izbucnit o anarhie militară înspăimântătoare. Când aveà să plece Károlyi și soții la Belgrad, să fixeze condițiunile armistițiului, abià au găsit, după căutare de două zile, câțiva soldați maghiari, cari să însoțească trenul ministerial până la Belgrad. Nu e mirare că însuși ministrul de războiu Linder Béla a declarat, că *nu vrea să mai vadă ostași*. În anarhia aceasta militară a fost ucis de soldați întorși de pe front fostul prim-ministru Ștefan Tisza. E bine să se știe, că ziarele lui abià au înregistrat cazul la știrile zilei, cași când ar fi murit omul cel mai neînsemnat al țării. Numai ziarul francmason al lui Iászi «Világ» i-a închinat un articol întreg și numai Károlyi Mihály a îndrăsnit să-i trimită o cunună la mormânt.

Greutăți mari a făcut guvernului și reforma agrară, care n'a început unde trebuia: la împărțirea pământului, ci Buza Barna, ministrul agriculturii a pornit mai întâi anchete, cași când de acestea le-ar fi ars Maghiarilor. Pe lângă aceea nimeni nu mai voia să muncească. Astfel s'a prăpădit în anul 1918 recoltă în preț de multe milioane, fiindcă cei întorși de pe front făceau politică, nu voiau s'o aducă de pe câmp și s'o îngrijească.

Gazetele jidovești (mai cu seamă «Az Est» și «Pesti Hirlap») au înveninat și mai mult sufletele, mânând apa pe moara șovinismului și altor descreierați.

S'a zădărnicit și încercarea de împăciuire a naționalităților nemaghiare. Românii la Arad au declarat d-lui Iászi prin dl Iuliu Maniu, că vreau ei să fie stăpâni pe soarta lor, de aceea pretind predarea tuturor județelor locuite de Români în mâna lor — imperiul. Dl Iászi spune, că știă de mai nainte, că n'are să ajungă la nici o înțelegere cu Românii; a încercat însă, ca să-și facă datoria. Atât și nimic mai mult.

La 16 Noemvrie, guvernul, silit de împrejurările schimbate, a convocat consiliul național mărit, care a proclamat republica, alegând de președinte al republicei populare maghiare pe fostul prim-ministru Károlyi Mihály. Deja mai nainte, la 30 Octomvrie 1918, comandamentul suprem al trupelor austro-ungare a pus, cu știrea regelui Carol, pe ostașii dela Piave să voteze, dacă doresc să fie mai departe regat, sau să fie republică. Ostașii toți au votat pentru republică.

Intr'aceea evenimentele se precipitau. Liniile demarcaționale, care le-a fixat generalul Franchet d'Esperay la Belgrad, în necunoștință de cauză, au trebuit să cadă în fața justelor postulate ale Jugoslavilor, Românilor și Cehoslovacilor de a se întregi țările lor până la marginile pământului locuit de ei. Maghiarii au fost ca opăriți, când colonelul Vyx la 18 Decemvrie 1918 le-a comunicat știrea comandamentului suprem al armatelor aliate și asociate, că «antanta privește pe România ca pe aliata ei și armata română are acelaș drept să ocupe teritoriile prevăzute în punctele armistițiului cași celelalte națiuni ale antantei». Aceasta a fost culmea. Părea că și-au pierdut toți capul, așa eră de tragic conflictul, zice dl Iászi, dintre pacifismul și politica reală a minții și între naționalismul și iubirea de dreptate a subconștiinței noastre. Multe glasuri strigau de atunci: «Să preiă antanta stăpânirea Ungariei». Dar n'a preluat-o antanta, ci dictatura proletariatului, în frunte cu *Kun Béla*.

Kun Béla.

El apare ca intrusul (l'intruse) în dramele lui Maurice Maeterlinck, marele scriitor belgian.

Inainte de războiu a fost un biet cassier la organizațiile muncitorești. Intre împrejurările nenorocite dela începutul lui 1919 (Martie) el a fost scânteia, care a aprins enormul material combustibil, adunat în Ungaria, și mai ales în capitala ei, Bu-

dapesta, de atâta vreme! La două zile, după preluarea puterii, într'o telegramă către proletarii lumii zicea: «La ultimatul antantei de a predă numai decât și definitiv țara ungurească oligarhiei românești, răspunsul poporului maghiar este alcătuirea dictaturei proletariatului». Această dictatură a proletariatului eră foarte aspră. A oprit pur și simplu toate gazetele care nu erau de părerea lor. Înșuș Iászi a fost provocat de un om al lui Kun Béla să nu cuteze să tipărească niște scrieri ale lui Szabó Ervin, rămase lui prin testament, căci are s'o pățească. A trebuit deci să părăsească țara. Și a părăsit-o la 1 Maiu 1919.

Proletarii gândeau că, după pilda lor, lumea întreagă se va încinge în flăcări. Comisarul poporului, Hamburger spunea într'o adunare poporală la 7. Aprilie 1919 în Kaposvár: «Sunt adânc convins că în câteva săptămâni Europa întreagă va fi în flăcări și pretutindeni va stăpâni dictatura proletariatului».

Mai bine caracterizează această dictatură următoarele vorbe și fapte ale lor.

În ședința sovietului din 3 Maiu 1919 Kun Béla a spus: «Nu știu ce e moral sau imoral; eu știu numai ce folosește sau strică proletariatului». Abia s'a spus vreodată cuvânt mai primejdios decât acesta. Relativismul economic a dus la războiul mondial; relativismul etic ~~avea~~ să ducă la războiul civil între fiii aceleiași națiuni.

Și în adevăr, sub conducerea lui Kun Béla s'a format o dictatură de proletariat evreesc, fără păreche în istorie. Peste 95% din conducători erau Evrei, cari urau de moarte pe săteni. Țăranul reprezintă, pentru acești domnișori perciunați, prostia și reacțiunea. Față de el trebuie să ai dispreț mai mare ca față de Negrii americani. Înșuș Kun Béla a spus muncitorilor în ședința sovietului din 21 Iunie să *sdrobească pe țărani*. Rechisiționările și perchisițiile la sate nu mai aveau sfârșit. Nici-când prăpastia n'a fost mai mare între sat și oraș; între goimi și ghetto; între creștini și Evrei.

Administrația încă eră foarte păcătoasă. Nu se mușnea de loc. Funcționarii se plimbau în automobile; de aceea de multeori nu erau automobile pentru transportarea bolnavilor la spital. Weltner Jakob, care încă eră un Jidan mare și tare, spunea la 16 Iulie 1919, că ceice stau astăzi în slujbe sunt mai răi decât domnii de odinioară. Fabricile încă produceau mai

puțin decât jumătate din ce se producea la sfârșitul războiului. Nu e mirare deci, că scumpetea crește îngrozitor. Un morcov costă 10 coroane, iar un kilogram de bostan 50 cor. — Singura scăpare pentru muritorii de foame era armata roșie. Numai acolo te puteai sătura, fiindcă numai acolo se rechiziționă și se împărțeau de-ale gurei. — S'a introdus militarismul de silă și execuțiile de sentință de moarte fără de judecată. Armata aceasta roșie a bătut pe Cehoslovaci și a reocupat aproape întreg teritoriul fost maghiar, dar l-au evacuat la ordinul antantei.

E curios că regimul acesta roșu al lui Kun Bela, care la început voia să răstoarne întreaga lume, în cele din urmă nu mai avea nici atâția oameni, ca să conducă cel puțin un județ, cum se cade.

Când a văzut apoi, că Românii sunt mai tari decât Cehoslovacii, și trec biruitori Tisa, înaintând spre viesparul fără-delegilor, Budapesta, Kun Béla a fugit cu un tren special la Viena -- el, care zicea că trebuie luptat împotriva oligarhiei române până ce mai este un soldat și un glonț.

Câtă deosebire între el și Károlyi!

Károlyi a predat puterea tocmai ca să încunjure vărsările de sânge.

Károlyi nu s'a îmbogățit, fiind la putere, nici n'a sfidat lumea plimbându-se în automobile. El stă modest în locuința lui din Buda. Când l-a vizitat odată Jászi și a văzut o vacă slabă, păscând în grădină — era vaca de lapte a copiilor lui Károlyi — acesta i-a zis: Vezi, atâta e tot ce mai am dintr'o bunăstare, odinioară aproape princiară (les derniers restes d'une fortune jadis presque princière). O vacă slabă. -Atâta tot. — Și de câteori a cinat săptămâni întregi numai câte o bucată de caș, el președintele unei republici și unul din cei mai mari proprietari de pământ ai țării. Nevasta lui încă era ca și el. Iși spală singură rufele. Și totuș omul acesta e astăzi cel mai odios înaintea Maghiarilor și e socotit ca cel mai primejdios aventurier, care a primejduit ca nimeni altul țara ungurească.

Nimic mai greșit! precum cu atâta dreptate observă dl Jászi. Oamenii sunt, de regulă, miopi în aprecierea întâmplărilor istorice. Ei leagă aceste întâmplări de ultima cauză, deși adevăratele cauze sunt cu mult mai multe și mai depărtate. Ele sunt: domnia de clase timp de sute de ani, politica de na-

ționalități nefericită în ultima jumătate de veac, terorismul și corupția regimului lui Tisza, cei cinci ani de războiu, anarhia militară etc.

Un merit are, cu toate acestea, și Kun Béla. El a dovedit, cum *nu* trebuie stăpânită o țară.

Horthy Miklós.

După primele ciocniri între trupele române și cele roșii la Tisa s'a putut prevedea că o cârmuire Peidl e cu neputință. Intrând trupele române în Budapesta au împedecat atrocitățile cele mai rele. (E altă chestie că, după pilda lui Mackensen, au dat înapoi împrumutul pentru jaful german! observă dl Jászi). Deodată cu trupele române au intrat însă în capitală atâția patrioți falși, cari din șoviniștii cei mai mari de odinioară, din bațjocoritori ai «Vlahilor», cum numiau ei pe Români, deodată s'au aflat cei mai buni prieteni ai lor. Așa a grăbit și Vázsonyi să-și arate dragostea pentru Români.

După teroarea roșie a lui Kun Béla a urmat cea albă a admiralului *Horthy Miklós*. Englezul Sir George Clerk influențat și de unele contese are o mare parte de răspundere pentru venirea la putere a lui Horthy.

Teroarea aceasta albă e mai rea decât cea roșie. Cea roșie a putut fi sălbatică, imorală, nealegătoare de mijloace, mioapă, etc. dar n'a mințit. A fost sinceră. Ce a zis, a și făcut. Teroarea albă a lui Horthy e chiar, dimpotrivă, minci-noasă și fățarnică.

Iată, pentruce.

Ține la integritatea teritorială a Ungariei vechi, dar — iscălește tratatul dela Trianon.

Iscălește tratatul dela Trianon, dar — se pregătește de războiu de răzbunare.

Preamărește forma de guvernământ dinastică, dar — se joacă de-a republica sub conducerea unui fost ofițer aulic din Viena.

Susține creștinismul ca religie de stat, dar — spânzurătorile, chinurile închisoriale și numerus clausus sunt la ordinea zilei.

Vorbește de spirit național, dar — nici când poporul maghiar n'a fost mai părăsit, mai lipsit de drepturi și de cultură decât acum.

Făgăduiește pământ desmoșteniților, dar — nu știe cum să asigure mai bine proprietățile mari.

Agită cu antisemitism pe poporul de rând, dar — pune țara la îndemâna bancherilor jidovi din Paris.

Fiind vorba de antisemitism, e bine să se știe, că în vechea Ungarie toată viața publică a fost acaparată de Evrei: politică, pressă, artă, literatură, știință, finanțe, comerț, industrie, ba în timpul din urmă chiar și agricultura. Streinul, care ar fi urmărit viața publică a Ungariei numai de departe, ar fi avut impresia că 90% din locuitorii ei trebuie să fie Evrei. Simțindu-se atotputernici, nu admiteau un cuvânt de critică la adresa lor. Chestiunea evreească eră în Ungaria ceva «tabu», de care nu eră voie să te atingi. S'ar fi putut spune cu Francezul: *Qui mange du juf, en meurt...*

Cauza că au ajuns atât de departe, nu se datorește superiorității lor intelectuale sau morale, zice dl Iászi, ci împrejurării că ei se știu vârf mai bine, știu da mai bine din coate și au obraz mai gros. Când profesorul dela Academia de drept din Orade Ágoston Péter a îndrăsnit să-i atace într'o carte foarte temeinică (Chestiunea evreească în Ungaria) toate gazetele i-au sărit în cap și l-au luat de gât. Așijderea au făcut cu Iászi, când a întreprins o anchetă în chestiunea evreească, pe care a publicat-o în revista sa «Secolul al douăzecelea» (Huszadik Század). Toți rabinii au excomunicat în sinagogele lor revista și partidul radical al d-lui Iászi. Sâmburele chestiunii evreești în Ungaria, după părerea lui Iászi, e că poporul maghiar, din pricina slabei sale organizațiuni, pe nici un teren al vieții publice nu se afirmă, după cum trebuie; după cum cer energiile latente ce dormitează în acest popor. Intemeiată e și părerea D-Sale, care susține, că antisemitismul pentru antisemitism nu are rost. Nu poți urf și urgisi pe cineva numai fiind că s'a născut Evreu; îl poți urf și ai chiar datoria să-l faci inofensiv, când el e hrăpăreț, cămătar, parazit; când el trăește, cu un cuvânt, din vлага și sudoarea altora.

Despre Ungaria de acum a guvernorului Horthy ne mai spune că e ca o ființă, căreia i s'au scos creerii: aiurează conținuu. In sufletul masselor fierbe numai dorul de răsbunare și

ura cea mai cumplită. Insuș regimul lui Horthy trimite agenți plătiți în statele vecine să facă turburări.

Ei bine, dar o astfel de stare de lucruri nu poate dăinui mult. Aceasta va duce, cum prevede dl Jászi, ori la războiul civil nou, ori la un nou război cu statele vecine. Și unul și altul sunt deopotrivă de primejdioase, pentru că duc la nimicirea totală a Ungariei.

Incheierea.

Să nu fie mântuire din iadul acesta «creștin-național» al guvernatorului Horthy?

Ba da! răspunde dl Jászi.

Sunt trei căi posibile.

Întâia cale e cea franceză: a reacțiunii. Aceasta ar voi să readucă toate lucrurile la starea lor dinainte de război, cu excepția doar a Germaniei, pe care o dorește cât mai mică, mai slabă, mai neputincioasă. Încolo ar fi tot statul feudal vechiu: cu cler latifundiar, cu burghezime incultă, cu armată îngrozitoare, cu capitalism exploator. Armata ar trebui mai ales împotriva bolșevismului, de care Franța are mare răcoare.

A doua cale e cea rusească: a bolșevismului. Cu cât scade mai mult productivitatea, cu atât se impune mai mult nevoia de a comuniza totul. Numai prin comunism se asigură hrana tuturor. Altfel ajung la hrană numai cei bogați. Aceasta înseamnă însă infometarea și pierirea înceată, dar sigură, a tuturor. E de însemnat însă, că comunismul acesta, popoarele europene mai culte îl suportă mai anevoie decât moșicul rus. Calea aceasta a comunismului bolșevist ar duce, ca și în Rusia, la nenumărate războaie civile, la ciumă, la foamete și fel de fel de boli. Ea ar însemna moartea civilizației europene.

A treia cale e cea engleză: a bunului simț, a minții sănătoase, a înțelegerii pașnice. Ea zice: tratatul de la Paris, care vrea să robească Germania pe vecii vecilor, nu e bun. Trebuie ajutată Germania să-și revină în fire și să organizeze, prin munca și priceperea ei, toate țările europene, cari erau târâte înainte de război în orbita economică germană. Să ne apropiem cu iubire și de marele bolnav care astăzi e Rusia. Să ridicăm blocada pusă împotriva ei și să permitem importul și exportul. Mai mult. Să înființăm Uniunea liberului schimb, care

toate statele naționale nouă le va contopi într'o mare uniune economică, singură în stare să le scape de foamete și de miserie. Agricultura, industria și comerțul trebuie să muncească mână în mână cu puterea spirituală (mintea) cărturarilor.

Între astfel de împrejurări, firește, e de dorit să alegem calea aceasta din urmă, care e cea mai bună.

Iar rostul politicei maghiare, zice dl Iászi, după războiu nu poate fi altul decât crearea unor stări internaționale, care să asigure întregirea popoarelor după trebuințe etnografice, de o parte, iar de altă parte să asigure și deplina autonomie culturală a minorităților incorporate în alte state. Nu e de ajuns ca cetățenii maghiari din statele nouă să aibă aceleași drepturi cetățenești cași ceilalți locuitori, ci ei trebuie să rămână maghiari în limbă și cultură, păstrând mereu legătura sufletească cu țara mamă. Foarte just. Nimic de zis împotriva. Dar atunci să înceteze glasurile șoviniste despre Ungaria celor 20 de milioane de Maghiari, care n'a fost și nu poate să fie nici odată; să nu mai vedem nici agenți turburători în mijlocul nostru, cari vreau cu orice preț să pescuiască în turbure; să nu mai cetim nici lozinca «*nu, nu niciodată!*» (nem, nem soha!), cu care, firește, nici noi nu ne vom putea împăca nici odată.

Ungaria de astăzi, redusă la proporțiile convenite, poate să devină un stat foarte cult și fericit, cași Danemarca, Norvegia, Suedia ori Elveția bunăoară, care încă au locuitori puțini, dar culți și fericiți.

li dorim să fie așa.

Ioan Georgescu.

Populare.

*Codrule, frunză rotundă,
Pice bruma, nu te-ajungă,
Că mi-ai ținut cândva umbră;
Codrule, frunzuță lată,
Pice bruma nu te bată,
Că mi-ai fost mamă și tată.*

*I-am spus că mi-e dor și jele
De tinerețele mele,
Că le port cu mult năcaz
Și cu lacrimi pe obraz.
Dar de lacrimi nu țin seamă,
Că le-oiu șterge c'o năframă,
Ci mi-e milă de obraz,
Că rămâne fript și ars.*

*Mult mă 'ntreabă inima,
Doru-mi-e de cineva?*

Răspuns la parte din Răvaşul Calendarului „Asociaţiunei“.

Calendarul «Asociaţiunei» pentru anul curent 1921, publică cu titlul «Răvaş Cultural» o notă cu totul *contrarie adevărului*, ce mă obligă a protesta şi în numele meu şi în numele respectului datorat publicităţii.

Rândurile scrise, adecă, în favoarea unui grup de botăşeni, emană sau din *o mare eroare*, sau din *nepermisă rea credinţă*.¹

Nu! *nu este adevărat* că satul *Ipoteşti* e locul naşterii lui Eminescu. Aceasta o strig sus şi tare, cu indignaţiunea ce inspiră *o falsificare*.

Eminescu e născut în anul 1849, Maiu 21, în ziua de Sf. Constantin şi Elena, la domeniul avutului boer Constantin Balş. Acea moşie s'a numit şi se numeşte «Dumbrăveni».

Părintele lui Eminescu eră nativ din Bucovina şi purtă numele său după răul us al timpului, cu un *vicz* în coadă.

Tatăl meu, încă fiu de bucovinean, marele proprietar a domeniului «Broscăuţi» şi al soţiei sale Susana Gojan născută Stârcea, cunoscând din şcoală pe junele Eminovici, l-a recomandat, ca administrator de moşie, amicului său, boerului Balş.

D. Eminovicz, şi deştept şi cult, fu însărcinat cu administraţia Dumbrăvenilor, unde îşi-avea şi locuinţa în apropierea curţii boereşti.

În ziua de Sf. Constantin, 1849, eu, ca copilă de *6 ani*, mă aflam cu părinţii mei, în vizită la d-na Balş, recent văduvită. Venind din Iaşi, petrecurăm mai multe zile la Dumbrăveni, şi la acea ocaziune, ca ades în trecut.

În dimineaţa susmenţionatei zile, jucându-mă cu cameradul meu Muţi Balş, unicul copil al familiei, prin marele parc al castelului, zărirăm la căsuţa din fundul grădinei ocupată de Eminovicz, că două fetiţe, dela o fereastră deschisă, ne fac semn să ne apropiem.

Deşi ocupaţi a prinde fluturi şi culege flori, ambii ne grăbirăm a merge la ele.

— Cuconaşule, zice una din copile, o femeie bătrână ne-a adus astă noapte un mic, drăgălaş frăţior.

— Să-l botezăm noi, exclamă voios, micul meu amic.

¹ Eroare, da; rea credinţă, nici de cum!

Strigătul său auzit și în cameră, atrage la fereastră pe stăpânul casei. Scurtă ne fu tocmeala prin care se hotărî, că la unsprezece ore Eminovicz va veni la curte să ne ducă la botez.

În grabă făcurăm toaleta, în grabă își luă Muți o mare cutie de cristal roșie plină cu fluturi, adunai și eu un braț de flori și, precedați de *vătavul moșiei*, cum îl numeau sătenii, pe la amiazi intrarăm, pentru primadată, în căsuța din fundul grădinei.

Întâiu o cameră mică, joasă, alb văruiată, apoi alta asemenea acesteia. Aci un pat și o bolnavă ce zăcea în el. Alătura leagănul, alb acoperit.

Muți dela ușe, strigă cât poate: am venit să botezăm pe micul frățior.

Cam speriată, cam gemândă, murmură d-na Eminovicz: botezați-l, dar nu-l deșteptați.

Prea târziu o zise: Noul-născut dejă țipă.

Muți aude, se miră, pierde capul, uimit aleargă la leagăn, îl descoperă, vede copilul, deschide cutia:

Sfrrr-r-r-! Toți fluturii au inundat leagăn și prunc. Ba, și eu, nu pierd timpul, asupra-i arunc toate florile de care am brațele pline.

S'a bătut la ușă, repede o deschide dl Eminovicz. Intră căpitan Vasile. Căpitan Vasile, din eteria lui Tudor Vladimirescu, douăzeci de ani a fost camardinerul boerului Balș. Acum e umbra nedespărțită a minorului său fiu. Cum a intrat, zice grăbit:

— Indată să vină la dejun cuconul Muți și dudulia Constanța. A sosit dl Constantin Hurmuzaki, episcopul. Zicând cuvintele, a și ieșit cu noi din casă.

*

Toate aceste, povestite aci, le-am văzut cu ochii, le-am auzit cu urechile, le-am săvârșit cu propriile mâni și picioare, reținute cu memoria rară ce am, care multe, multe păstrează de pe când aveam trei ani. Indoieli, nu au loc, nu pot fi presupuse absolut de nimenea.

*

Un fapt curios, neexplicabil se întâmplă mult mai târziu.

În anul 1897, ca prin farmec, mi se ivește în memorie întreg incidentul petrecut la Dumbrăveni în ziua Sf. Constantin, la 1849. Se ivește în memorie, dar se și imprimă cu atâta

putere, încât îl și scriu, deși nu luasem peana de scriitoare în mână de 26 de ani, decând mă depărtasem de patria română.

Dimineața unei zile de toamnă a zisului an, o petrecui scriind. După prânz, mersei cu soțul meu la Insula Margareta, aproape zilnica preumblare, ce făceam de când locuiam în Budapesta.

La întoarcere, un domn necunoscut ne grăi pe vapor românește, auzindu-ne vorbind în astă limbă.

Ne fu o plăcută surprindere, încât, neîntârziat, conversațiunea fu întemeiată. Nu părea om de toate zilele, străinul ce se recomandă a fi bucureștean. Înalt, chipeș, serios, cam rezervat, măsurat la vorbire, chibzuitor la ascultare, bine informat în multe, el ne devenea, și mie și soțului meu, din ce în ce mai interesant. Sosirea la debarcaderă nu ne despărți. Ni-se ceru voia de a ne petrece. Sosind acasă, ne grăbirăm a-l invita să între și fiind ora cinei, insistarăm să ia masa cu noi. Prietinosul, deplin cultul nou cunoscut, ne făcu sărbătoare din orele ce urmară.

Din vorbă în vorbă ajunserăm la cultura română, la literatura ce are, la poezia, la poeziile posedați, la Alecsandri, la Eminescu, tragic pierdut.

— Bietul Eminescu! zisei eu. L'am cunoscut în ziua nașterii sale. Chiar astăzi am scris trei pagini în ce mod singular l-am și botezat.

Nu pot uita mișcarea oaspelui nostru la auzul acestor cuvinte. Părû isbit de un subit curent electric. Ce inviorare! Ce bucurie, interes, curiositate! Ce viu dor de a afla mai mult!

Cu sufletul pătruns la vederea unei atât de entusiastă înflăcărare, povestii, cum în aceeași zi îmi reluasem vechia peană de publicistă, pentru a scrie cum am botezat, eu, la Dumbrăveni pe Eminescu în ziua nașterii sale, 21 Maiu 1849.

Cu ochi înfocați, cu fața aprinsă de adâncă-i emoțiune, a sărit de pe scaun interesantul bucureștean, rugându-mă să-i cetesc *ce am scris*. Nu poate fi inimă de creștin ce să reziste a îndeplini dorinți astfel simțite, astfel făcute. Cuvintele sale fură: Doamnă, Țara întreagă *nu știe, nu poate afla* unde și când a răsărit între noi marea noastră glorie națională, ilustrul Eminescu.

Soțul meu, viu atins, în silențiu se duse în cabinetul meu de lucru, unde, după cetire, el singur îl ascunsese în biou.

«Botezul lui Eminescu» cetit de mine, fu ascultat cu reală evlavie. La finit, cu voce agitată, zice entusiastul străin: Aceste pagine nu pot rămâneă comoară îngropată în biouul unei dame. Mult vă rog, încredințați-l mie; mâine plec la București, peste o săptămână vă vor sosi ziarele ce l-au publicat.

Cum a fost zis, astfel și făcut.

Mâna ce a primit manuscrisul din mâna noastră, eră mâna actualului prim-ministru, dl general Averescu, p'atunci colonel. Ce păcat că acea mână este opriță de-a face patriei binele dorit.

*

Anii trec și nu vecinic aduc bine. La începutul secolului eram *văduvă*, reîntoarsă în București. Aci primii propunerea de-a merge la Iași pentru a țineă două conferințe în folosul unui Azil pentru veteranii războiului din 1877, ce aveă să fie edificat. Copilăria la Iași o trăisem, războiul turco-rus ce ne dădū Dobrogea, *corpul comandat de un Dunca îl câștigase*: două datorii mă obligau s'alerg la Iași.

Aci, între alte familii din juneță cunoscute, reafli și mult apreciaata familie Moruzi. Mă grăbii să cercetez pe principesa Aglae născută Sturza și pe culta și patriotica sa fiică, nora, văduvită, a nemuritorului Domnitor Cuza-Vodă.

În astă, în toate distinsă familie, mi-se povestī ceva de tot nou pentru mine, trăită în străinătate: rezultatul ce avū publicarea articolului meu «Botezul lui Eminescu». Cu interes auzii că principesa Ghica născută Balș, devenind, prin drept hereditar, proprietara Dumbrăvenilor, îndată ce află pentru dânsa interesanta știre, că Eminescu în Dumbrăveni a născut, se grăbi a se convinge de realitatea cazului. Greutăți în aceasta nu fură întâmpinate. *În registrele bisericeii din Dumbrăveni s'a aflat, cu adevăr, numele fiului d-lui Eminovicz, născut la 1849, Maiu în 21 st. v.*

Martori, cu întreaga amintire a însemnatului eveniment, încă nu lipsiră.

Deplin încredințată, deamă purtătoare a numelui celor treisprezece buni domnitōri ai Moldo-României, principesa Ghica-Balș, neîntârziat cerū stăpânirii moaștele ilustrului de-

cedat, spre a fi, pe spesele sale, transportate la Dumbrăveni, înmormântate sub ferestrele casei unde s'a născut.

Chestiuni igienice se opuneau concedării acestei dorinți. Nimic însă nu oprî pe nobila proprietară a Dumbrăvenilor de a ridică, în parcul curții sale, un monument demn de incomparabilul *mare poet*.

Inaugurarea monumentului fu *măreață, solemnă serbare națională oficială*, la care au asistat parte mare din bărbații mari ai Țării și toți cei mai însemnați Români ai lumii noastre culturale. Anual încă se țin parastase în memoria *gloriosului fiu al României* în parcul dela Dumbrăveni.

Toate aceste ultim notate, îmi fură detailat povestite, la un prânz în casa Moruzi, de însași principesa Ghica-Balș, la Iași, în anul 1902, pecând, aproape zilnic vedeam pe aceste nobil patriotice ilustre familii române.

Desmințiri a unui asemenea eveniment, sunt vane încercări, oricare le-ar fi scopul.

Sibiu, 2 Februarie 1921.

Constanța de Dunca-Schian.

O statistică din 1830.

Notiță geografică-statistică.

Pentru colecțiunile «Academiei Române» din București s'au câștigat nu de mult harta «*Mappa generalis topographico-ecclesiastico-ethnographico-statistica regni Hungariae partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et confinorum militarium magni item principatus Transylvaniae*. Augustis sacrae caesareae et regio apostolicae majestatis francisci I. honoribus dicata. Vindobonae MDCCCXXX—MDCCCXL. per Iosephum Aszalay de Szendrő. Ah. anno 1844 proprietas bibliopolae Ignatii Klang Dav. Burkhart Sculp».

Are 7 foi, din cari 4 cuprind țările Coroanei Ungariei (nordvestică, nordestică, sudvestică și sudestică), iar trei date statistice: Statum dioecesium catholicarum, Decorationes (ordo S. Stephani primi regis apostolici, precum și Signa distinctiva

capitulorum) si Religionaria tabella generalis, consignatio et populatio.

Textul e în limba latină.

Harta e frumos lucrată. În cele patru foi, din cari e compusă, e dată împărțirea după diecezele catolice. Pe fiecare foaie e și un spațiu rezervat pentru date statistice. Harta de altminteri nu e etnografică în felul, cum se lucrează acum hărțile de felul acesta, nearătându-se pe ea locul, ce-l ocupă fiecare naționalitate. Date, încâtva etnografice, cuprinde broșura, care întovărășește harta, căci se arată în ea limba serviciului divin în bisericile diferitelor confesiuni. Arătarea, pentru Transilvania, a împărțirii administrative după Unguri, Săcui și Sași nu conține nimic etnografic și e unul din multele falsuri istorice, de cari abundă tot ce se publică despre Transilvania.

Deodată cu cele 7 foi s'a publicat și o broșură în folio mare de 18 pagini: «*Tabellen und Erläuterungen zur topographisch-Kirchlichethnographisch-statistischen General-Karte des Königreichs Ungarn* etc. (aceiaș titlu, ca la hartă). Wien, 1830—1840. Zweite verbesserte Auflage, 1849.

Autorul, Aszalay de Szendrő, a murit la 1874 ca secretar guvernial în pensiuie. A avut mai multe lucrări, dintre cari cea de care ne ocupăm i-a adus decorațiuni dela Papa și dela diferiți potentați din Europa, precum și premii în bani.

Reproducem în cele următoare din datele, cari se pot referi mai ales la Români și teritoriul românesc. Cele despre Banat sunt și de actualitate.

1. Populațiunea Transilvaniei:

a) În partea principală	1.753,000
b) În cele 5 regimente grănițerești din Transilvania	147,211
(din cari 54,158 Români).	

Cu totul 1.900,211

Populațiunea din partea provincială nu e arătată după naționalități.

2. Dieceza gr.-cat. a Făgărașului aveă	465,000	suflete
„ „ „ Orăzii mari „	68,000	„
„ „ „ Muncaciului „	385,767	„

Cu totul 918,767 suflete

La aceasta din urmă nu se deosebesc Români de Ruțeni.

3. Diecezele neunite din Bănat și părțile ungurene:

Timișoara .	170,432	Ilirici și Sârbi,	238,419	Români
Arad . . .	5,616	„ „ „	274,551	„
Vârșeț .	<u>36,874</u>	„ „ „	<u>221,596</u>	„
Cu totul .	212,922	Ilirici și Sârbi,	734,566	Români

4. Statistica după confesiuni, a Transilvaniei. Erau:

Romano-catolici	182,500
Armeano-catolici	7,500
<i>Greco-catolici</i>	456,500
Reformați	300,000
Luterani	170,000
Unitari	35,000
<i>Greci neuniți</i>	588,000
Ovrei (cu 7 sinagogi)	<u>2,300</u>
Cu totul	1.741,800

5. La fiecare confesiune se arată, care e limba serviciului divin. La greco-catolici și la «Grecii» neuniți, limba e «romänisch»,¹ avem deci:

Greco-catolici	456,500
Greco-orientali	<u>588,000</u>
<i>Români</i>	1.044,500

rămânând pentru celelalte naționalități din Transilvania 844.500.

6. Cu limba maghiară a serviciului divin sunt arătați:

Romano-catolici	182,500
Reformați	300,000
Unitari	<u>35,000</u>
Maghiari	517,500

Germanii romano-catolici sunt deci înglobați în Maghiarii catolici. Comparând statistica de atunci cu cea din urmă făcută de ultimul guvern unguresc, ar urmă, că Maghiarii s'au dublat. Pe *hârtie*, da.

7. Cu limba «săsească» 170,000.

Victor Lazăr.

¹ E ediția din 1849!

Cronică.

CRONICA POLITICĂ.

Religiunea și politica. Oricât s'ar contestă, dintr'o parte sau alta, influența ce o exercită una asupra celeilalte, și oricât ar dori unii să le separe cu totul, încercările de natura aceasta toate sunt zadarnice. Religiunea e atât de inerentă firei omenești, încât instinctiv îi determină toate atitudinile. Adaptând o zicală veche s'ar putea fixa, cu mai multă sau mai puțină precisiune, adevărul: Spune-mi de ce religiuine ești, și-ți voi spune cine ești.

Ascultați, zice cronicarul politic al unei mari reviste apusene, conversația a două personalități, cum sunt Georges Clemenceau și Lloyd George. Fantazia, gândul celui dintâi e alimentat de suvenirii clasice; el și-a făcut educația după cele mai strălucite modele antice. Lloyd George, din potrivă, ca fiul unei rase, la care cultura înaltă e rezervată unui număr restrâns de oameni, ce urme arată în spiritul său celtic din cultura antică? Imaginile, amintirile, sentințele și avânturile sale sunt împrumutate din biblie. Credeți că diferența aceasta de cultură, de educație, nu are importanță pentru rezultatele practice ale politicii lor? Dar a treia personalitate politică mare Woudrow Wilson nu-și tradează oare caracterul său confesional prin maximele sale? N'a propovăduit el un puritanism universal?

Religiunile acționează, în politică, nu numai prin direcția ce o dau mentalității factorilor politici, prin așa numitul caracter spiritual al personalităților mai de seamă, ci și prin doctrinele lor. Căci ce sunt, în sfârșit, și doctrinele, dacă nu tălmăcirile prefe-

rințelor noastre intelectuale? Grupările religioase, în timpul războiului, parte s'au apropiat parte s'au depărtat unele de altele. Cine ar putea tăgădui realitatea politicej israelite în lumea de astăzi? Când s'au validat mai mult interesele Evreimei ca acum în timpul conferenței de pace dela Paris și al dominațiunii băncei jidovești din New-York?

Franța, în deosebi, are mari interese religioase, atât în cuprinsul hotarelor, cât și dincolo de ele. Dela Rabat până la Beyrout și din Peking până la Maroc câte călugărițe și câți călugări catolici nu așteaptă protecțiunea ei? China întreagă e un vast teritoriu virgin, care de acum înainte așteaptă să fie exploatat de stăpânirea franceză! Și s'a văzut și în Maroc, de câtă importanță a fost pentru Franța, că a putut să înlocuească, cu învoirea Papei, pe călugării capucini spanioli cu capucini francezi.

Importanța reluării legăturilor diplomatice cu Vaticanul pentru politica externă a Franței n'o tăgăduiește astăzi nimeni.

Nici pentru politica internă n'o tăgăduiește nici un om politic serios, cunoscător real al nevoilor sufletului omenes, decât doar câte un svăpăiat și smintit, a căror sămânță nu piere cu totul nici odată.

La un congres mare, internațional, al femeilor ținut nu de mult la Paris s'a pronunțat, între aplausele și ovațiunile furtunoase ale întregii asistențe, această frumoasă rugăciune:

«O, Franță, departă dela tine tot ce nu e dela Cristos! Tu nu poți avea două feluri de a gândi, două feluri de a trăi. Tu ori vei fi creștină

deplină, ori nu vei fi de loc, pentru că numai Cristos poate satisface toate aspirațiunile sufletului tău dornic de libertate, de generositate și de iubire!»

Să nu fie oare și la noi la fel?

Frontierele amicitiei. Sub titlul acesta scrie dl Luigi Campolongo în revista «Don Quichotte» din 19—20 Decembrie 1920 un articol, din care reținem următoarele rânduri: «Noi vom uita foarte bucurosi aceste grave erori de judecată care au avut drept rezultat să facă să reînvie — și aceasta în ciuda căderii dd. Orlando și Sonnino și a venirii la putere a d-lui Giolitti — legenda unei Italii imperialiste, dacă astăzi autorii lor ar consimți să înregistreze — simplaminte să înregistreze — acest exemplu fără precedent în istoria Europei contemporane, ca un amiral-ministru să proclame dela înălțimea tribunei parlamentare, în numele guvernului, că *«pentru un popor, cea mai bună dintre frontierele strategice consistă în a nu avea inamici»*.

Italianii și democrați-socialiști din primul ceas și de totdeauna, noi suntem mândri că Italia, că democrația italiană, singura — între toate democrațiile lumii întregi — a produs pe omul capabil de a proclama acest mare adevăr: frontierele cele mai sigure între popoare nu sunt fondate pe ură, ci pe iubire.

Toate acestea sunt adevărate, dar aparțin domeniului fantasiei. «*Cea mai bună dintre frontierele strategice care consistă în a nu avea inamici*» este una din acele sofisme, înaintea cărora rămâi aiurit. A cere mâna unei fete de împărat nu înseamnă încă a o și avea. A fi însuflețit de sentimente pacifice nu implică reciprocitatea amicală a vecinilor. Că oare politica d-lui Luigi Campolongo e bazată pe astfel de principii avem tot dreptul să ne îndoim

de logica și eficacitatea lor. Mai cu seamă că dl Luigi Campolongo nu răspunde de pacifismul Jugo-Slavor, Slovenilor și Croaților.

✱

CRONICĂ CULTURALĂ.

Conferințele Comandamentului VII teritorial și ale «Asociațiunii». În Dumineci și serbători, de o vreme încoace în Sibiiu, se poate vedea un lucru deosebit de frumos și de înălțător. Auto-camionul dinaintea hotelului Europa se încarcă regulat cu 15—20 de conferențieri, pe cari îi lasă apoi în tot atâtea sate românești din jurul Sibiului. Ți-e mai mare dragul să vezi, printre chipiele și epoletele strălucitoare ale ofițerilor, amestecându-se pălăriile și paltoanele civililor. O desarmonie mai mare de culori, și o armonie mai desăvârșită de principii, nici că se poate închipui!

Unde se duc acești conferențieri, și ce fac unde se duc?

Având un mijloc de transport atât de lesnicios, ei merg odată într'o direcție, odată într'altă. La 27 ale lunii Martie s'a parcurs și strâns la conferințe toate satele de pe linia Sibiiu — Mediaș, precum se poate vedea din registrul conferințelor noastre publicat în altă parte a revistei.

Militarii desvoaltă toți aceeaș conferință «Nevoia de a avea armată». Nici că se putea alege un subiect mai potrivit pentru a face masselor populare dela noi educația națională, de care avem atâta nevoie. Armata e instituțiunea cea mai necesară în viața unui stat. Înainte de ori și ce avem nevoie de armată! Ea e zidul de apărare împotriva pornirilor dușmane din afară și împotriva desordinelor din lăuntru. Numai sub scutul unei puternice armate naționale își pot vedea

locuitorii unei țări, și instituțiile culturale în deosebi, de munca lor pașnică.

Până acum, din cauze foarte bine cunoscute, poporul nostru din Ardeal aveă mare groază de armată. Și eră foarte firesc să fie așa. Eră «muștruluit» de streini, în limbă streină, sub steag strein și pentru scopuri streine. Nu-i mirare că «cântecele cătănești» ale Ardealului erau foarte jalnice și induioșătoare:

Neamțule, mă iei mă duci
Tocma'n graniță la Turci etc...

Și
Fire-ar Neamțul blestemat,
Că pe badea l-a luat...

Ori:

Impărate, împărate,
Nu te temi că te vor bate
Lacrimile de pe sate?

ba se chemă și mânia lui Dumnezeu
să lovească

Ghinărarii și maiorii,
Care cătănesc feciorii!

Conducătorii fostei armate austro-ungare nici nu meritau o urare mai bună. În marea lor majoritate, acești conducători nu se pasionau de altceva decât de cai, câni, cărți, beutură și femei.

Dar iată că împrejurările s'au schimbat. În locul armatei streine (e prea puțin ce-am zis, de aceea trebuie să zicem dușmane) de altă dată, Dumnezeuul părinților noștri, vitejia soldatului și jertfele aduse de neamul întreg ne-au hărăzit o armată națională. Trebuie să fim vrednici de acest mare noroc. Și suntem foarte veseli, că ofițerii noștri dau cei dintâi semnalul acestei mari schimbări sufletești care se impune. Văzând sătenii noștri, și cu alte ocaziuni, în mijlocul lor pe domnii ofițeri, nu numai când își fac

serviciul militar, raporturile sociale se vor îndulci, legăturile sufletești se vor strânge, și alte doine se vor auzi în locul cântecelor cătănești de până acum. De pildă, să cităm una din cele mai frumoase doine din zile de luptă a poetului I. U. Soricu:

Țară mică tare neam,
Două brațe tari mai am,
Și mai am, în tânăr piept
Suflet credincios și drept.

Vie-iađu 'ntreg de-acum,
N'o să mă oprească'n drum,
Până n'oiu aprinde'n zare
Sfântul biruinței soare.

ori refrene ca acesta:

Viteaz soldat,
Ne'nfricoșat
În luptă una ține minte,
Un singur cântec minunat:
Nainte!

Conferențiarii civili vorbesc despre chestiuni culturale generale, problemele actuale ale Asociației noastre culturale, organizare de despărțăminte și agenturi, biblioteci și cooperative, povețe medicale și juridice, subiecte mai interesante din istoria și geografia noastră, chestiuni economice și științifice chiar, unde e interes pentru așa ceva și altele și altele, precum se poate vedea și din tabloul conferințelor publicate până acum și de acum înainte. În definitiv ținta finală e aceeaș, atât a conferențiarilor militari cât și civili: consolidarea noului nostru stat prin legături sufletești cât mai trainice. De aceea e așa de bine că Comandamentul VII teritorial merge mână în mână cu Asociația. Mai mult! Domnul *General I. Vlădescu* dorește și roagă chiar «Asociațiunea», precum scrie așa de frumos D-Sa, «să ne țină totdeauna mâna întinsă, pentru ca atât în aspectul

său exterior cât și în fondul său moral, acțiunea să fie privită, înțeleasă și simțită ca o operă comună, iar nu ca o întreprindere răsleață și particularistă». Ori cât s'ar face însă, nu se poate face de ajuns. Nu e vorba numai de a comunica sătenilor noștri un număr oarecare de cunoștințe nouă, ci de a crea o nouă stare de spirit, o nouă îndreptare de gânduri și simțiri, un nou fel de acțiune pentru a ajunge acolo unde trebuie să fim: în fruntea tuturor popoarelor din Răsăritul și inima Europei. Și vom ajunge un ceas mai curând acest ideal măreț, când la toate comandamentele, diviziile și organizațiile noastre militare va prezida nobilul principiu proclamat de Comandamentul VII teritorial în scrisoarea sa către «Asociațiune» Nr. 172 din a. c.: «*Nici un sacrificiu nu e prea mare și nici o activitate prea obositoare, când sunt închinată Patriei și neamului.*»

Ion Georgescu.

*

Ce sfaturi dau cei mari celor mici. Citind volumul de «*Povestiri pentru copii*» de Tolstoi. «*Viața Românească*» tipărește în editura proprie, ca volumul întâi din «*Cărțile de aur ale copiilor și ale tinerimii*», cu frumoase ilustrații, colorate, de *M. Teișanu*, o colecție minunată de povestiri, menite să ajungă cartea de căpătâi a copiilor noștri.¹

Citind acest volum recunoști, iarăși și iară, ce mare meșter a fost Tolstoi și te pleci în fața omului, care s'a știut ridica atât de sus, predicând într'o formă simplă, pătrunzătoare, preceptele cele mai cardinale ale unei etici sociale desghiocate de orice șgură. Al treisprezecelea apostol, cum

l-a numit cineva, este în cartea aceasta, răspândită în Rusia în câteva milioane de exemplare, povestitorul sfătos și totuși scurt la vorbă, sftencul-bunic și tovarășul de joacă cel mai ideal. Numai un singur cusur are cartea aceasta: prețul cel mare, explicabil pentru hârtia de acum și pentru ilustrațiile, tipărite deosebit, dar dureros pentru punga părinților, cari ar vrea să cumpere o astfel de carte copiilor lor.

Dar cartea aceasta te silește, pe tine, cetitorul mai în vârstă din timpul de astăzi, să nu sari numai într'un picior, sbardalnic, ca siluetele — lui Diefenbach, Fidus și ale cui încă? de ce nu ni se spune? — ci să pleci capul, ascultând sfaturile unui bătrân, date unui copil.

Tragi paralele între lozincile cari stăpânesc în ziua de astăzi în mult lăudata noastră Europa și între lozincile pedagogice, pe cari le dăm copiilor de școală și rezultatul este atât de puțin edificător pentru noi!

Dar judece și cetitorul:

Tolstoi vrea să arate puterea *căldurii* și atrage atenția copiilor asupra vetrii de căldură, a soarelui. Urmărește toate manifestațiile căldurii în natură — fiind o lecție de fizică — și cântă un imn naturii, condusă de căldură. «*Toate câte-i trebuiesc omului, tot ce slujește deădreptul nevoilor lui, soarele il dăruiește, căldura solară se găsește în ele. Pânea e trebuincioasă tuturor, pentrucă e o zămislire a soarelui și păstrează în ea multă căldură solară. Grâul încălzește pe cel ce-l mănâncă*», scrie Tolstoi celor mici.

Căldura, dătătoare de viață? Brrr! Nu simțiți frigul, care planează în discuțiile noastre, pe lângă tot soarele de primăvară, care începe să încălzească? Sufletește suntem îmboldoro-

¹ Trad. de *A. Toma*, București, Edit. «*Viața Românească*» S. A., Librăria Alcalay. 160 pag., leg., 40 Lei.

șiți în blăni groase, ca laponezii, lăsându-ne liber doar vârful nasului!

... Și Tolstoi pledează pentru căldură în natură, pentru căldură în relațiile noastre sociale, pentru căldură față de animale!

Câteva exemple vor ilustra mai bine căldura aceasta.

Regele Perșilor, Cambyse, simte *milă* față de regele Psamenit, al Egiptului, după ce Psamenit e cuprins *el* de milă față de unul din tovarășii săi, care fusese odată bogat și bine, iar acum se lărește în sdrențe — și regele persian *dăruiește* viața și pune în libertate pe potrivnicul său.

Ca să arate *nobleța* în armele de luptă alege Tolstoi povestea vizirului Abdul, care, insultat pe stradă, primește o arătare pe sub ascuns împotriva celui ce-l insultase, iar Abdul chiamă pe cel cu pricina, *nu* ca să-l pedepsească, ci ca să-i spună, că are un vecin *rdu*, care l-a pârât.

Fiți generoși, vrea să învețe Tolstoi pe micii săi cetitori, *generoși* chiar și față de dușmanul învins. Arătați chiar și dușmanului vostru, că nu vă folosiți de arme mârșave împotriva lui! Capul sglobiu de copil va avea ce să gândească în urma lecturii acesteia.

Chiar și animalele sălbatice *se iubesc* întreolaltă, constată Tolstoi, și ca să illustreze teza povestește cum într-o menajerie din Londra, între fiarele *sălbatice* un domn, dând un câțel unui leu, ca hrană, acesta nu-l atinge, ci se învață cu el, încât, când stăpânul câțelului vrea să-l ia înapoi, leul se «sburli și mugli», iar când moare câțelul, leul «incepă să-și lovească coastele cu coada și se aruncă în zăbrelele cuștii, mușcându-le cu furie nebună». — Bulka, *cânele*, e cântat de stăpânul său pentru credința sa. — Un *elefant*, care omoară pe tatăl unor

copii, se *induișează* de copii și muncește pentru dâșii, drept răsplată.

Fie-vă *milă* de animale! strigă în-
duioșat Tolstoi, descriind pe *calul* său bătrân, Voronek, pe care — ca copil — îl bate cu codoraștea — și numai mai apoi vede cât e de slab și de istovit de puteri, încât îl sărută și-l roagă de iertare.

Dela animale trece la viața dela țară, la *țărănime* și la istețimea ei naturală.

Istețimea țărănească o ilustrează cu sfatul unui țăran: când țăranul crede că, în loc să se dea mii de lei pentru o piatră mare, care stă în drum, ca să fie dată laoparte său să fie aruncată în aer cu dinamită, e mai cu minte să sape o groapă mare *lângă* ea și să lase să cadă în groapă — un fel de «ou al lui Columbus!» — Un judecător drept găsește, înainte de Sherlock Holmes, a *cui* este femeia algeriană, a învățatului sau a unui țăran, căci o chiamă dimineța și o roagă să-i toarne cerneală în călimară, convingându-se că se pricepe; ai *cui* sunt niște bani, ai unui negustor de untdelemn sau ai unui măcelar — căutând pe suprafața apei steluțele de grăsime ale banilor negustorului, etc.

Pe un prostălan îl face să guste, pentru stăpânul său, *toate* perele, pe cari i le cumpără, căci nu pricepe deșteptul, cum ar putea ști altfel dacă *toate* sunt bune.

Nu auziți râsetele copiilor la citirea acestor pagini și nu simțiți gimnastica de idei?

Pentru pedepsirea *trândăviei* ne vorbește Tolstoi de o vrabie, care a... rechiziționat, prin fraudă, un cuib de rândunică, iar rândunicile, drept pedeapsă, au adus noroi în ciocul lor, astupând cu noroi intrarea cuibului și zidind astfel, pe vrabie, de vie, în cuib.

Unui pustnic, care credeă că numai cu rugăciunea poate să fie plătit lui Dumnezeu, îi apare un moșneag cu barba colilile, și-i grăiește: «De ce nu-ți cauți hrană? Tu socotești să fii, în felul ăsta, plăcut în ochii lui Dumnezeu, și făptuiești un *păcat*. Dumnezeu a rânduit lumea în așa chip, ca fiecare să-și caute singur de-ale traiului cu sudoarea frunții».

Auziți voi, cei cuprinși de «valul de trândăvie» din ziua de astăzi — ascultați glasul lui Tolstoi pustniciei vieților noastre sociale, cari credeți că tăind la cupoane sau rugându-vă numai stomahului vostru ați săvârșit o faptă vrednică de laudă?!

Ca să învețe pe copii să distingă nuanțele, gradele de culoare și formele, pune pe niște orbi să se certe cum sunt elefanții unui rege indian și pe un orb să știricească cum este albeața laptelui.

Noi, cei mari? Noi ne dăm oste-neala să «camuflăm!» Am învățat-o pe câmpurile de luptă și «camouflage»-ul acesta ne reușește așa de bine, încât de frecăm mâinile, satisfacți că am înșelat pe alții. O, da, desigur nuanțele culorilor le distingem, dar nuanțele fine ale sentimentelor gingașe, ale gingășiei în discuție — le-am perdut. Spre paguba tuturor! Să vină un Tolstoi, să ne învețe pe cei mari să distingem acum, când trăim epoca de-valvării tuturor valorilor.

Fii buni, fii milostivi, fii iertători, fii generoși, aveți-vă ochii în patru, ca să pricepeți frumusețile naturii! sfătuiește Tolstoi pe cei mici. Și vrea să-i mai învețe să adâncească și problema existenței.

Din ce vine răul în lume? Iși pun întrebarea corbul, porumbelul, cerbul și șarpele, iar corbul spune: «te simți parcă hărțuit, sari dintr'un loc în altul, nu-ți mai aflu odihnă și, dacă dai cu

ochii de hrană, te faci *fiară*, te arunci *asupra ei*, fără să te mai uiți la nimic». Toate patru animalele ajung cu discuțiile lor să convingă pe pustnic că: «răul în lume nu vine nici din foame, nici din iubire, nici din ură, nici din frică, ci trupul, *trupul nostru* e pricina. Dela el vine doară foamea, iubirea, ura și frica!»

Pleci capul adânc în fața apostolului dela Iasnaia Poliana și murmuri, tu, copil mare: «nici când n'am simțit noi, oamenii, mai adânc acest adevăr decât în zilele de-acum!» Iar sfaturile date de magul iubirii între oameni te mustră, ca și când ai fi la spovedanie, sub patrafir... *Ilie Marin.*

Pressa în România. Legea dela 23 Martie 1904 impune tuturor atelierelor de arte grafice, în special celor tipografice, să trimită Academiei Române, fundațiunii Universitare «Carol I» din București și Bibliotecii Centrale din Iași exemplare din toate produsele lor. Academia Română a publicat, până în 1916, în fiecare an statistica acestor produse grafice, în care o parte foarte interesantă era a periodicelor (gazelor și revistelor). Statistica acestora era grupată după localitate, specialitate și limbă. Războiul, apoi greutățile tipăririi au întrerupt publicarea statisticii periodicelor, care sperăm că se va putea face iarăși de acum înainte.

Dăm acum o statistică sumară a periodicelor, cari au apărut în 1920 în România întregită și s'au primit la Biblioteca Academiei Române.

Apar:	
I. In București	249
II. „ Muntenia, Moldova, Dobrogea (fără capitală)	285
III. „ Transilvania (cu Banat și Crișana)	172
IV. „ Basarabia	35
V. „ Bucovina	18
Cu totul	759

În numărul acesta nu sunt cuprinse periodicele, cari au încetat anul acesta, nici cele ce nu au fost trimise ca d. e. gazetele ungurești din Arad, cea românească din Sighetul Marmăției ș. a.

Din America s'au trimis anul acesta numai trei periodice românești, două

din Statele Unite, unul (în românește și spaniolește) din Argentina.

După limbă, peste $\frac{2}{3}$, sunt românești (în Transilvania cea mai mare parte sunt maghiare și germane), apoi maghiare, germane, evreești, franceze, bulgare, rusești, turcești. V. L.

Cărți Românești.

Calendarele anului 1921. Din numărul nesfârșit de cărți, cari ies de sub teascurile tipografiilor, — în această vreme de americanism literar și științific, — și printre cari se întâlnesc o mulțime cu titluri și coperte mai mult sau mai puțin strigătoare, ce caută să ațâțe curiozitatea și spiritul publicului în schimbul unor prețuri uimitor de exagerate, — fac parte și unele cari sunt mai puțin prețuite, dar cari aduc un mare și netăgăduit folos. Acestea sunt *Calendarele*.

Dacă cele dintâi sunt făcute pentru cei cu pretențiuni de carte, pentru cei cari se îndeletnicesc cu dânsa, și dacă prin ele fiecare își mulțumește anumite înclinări ale sufletului, sau caută anumite lucruri pe cari nu i le poate da viața de toate zilele, — celelalte trebuie să fie făcute pentru toată lumea, — cărturari și necărturari, — și în țara noastră mai cu seamă, pentru marea mulțime lucrătoare la câmp și în ateliere. Prin ele trebuie să se vorbească despre toate scopurile înalte ca și despre tot rostul cuminte și folositor al vieții noastre; și în atmosfera de întunecime a satelor și târgurilor din cuprinsul României mai cu seamă sub această formă a calendarelor se poate pogori stăutul folositor și mângâierea învățaturii cărturărești. — Prin calendare se pot da învățături, sfaturi și exemple

despre alegerea hranei, despre îngrijitul locuinței și al sănătății, despre folosul muncii strânse prin economii, despre păstrarea acestei munci, despre trebuința mare a școalei și bisericeii, și despre alte nenumărate lucruri.

Și când o slabă lumină despre rostul nostru ca stat și ca națiune se află în conștiința plugarilor, meseriașilor și chiar a claselor noastre mijlocii, singura formă prin cari aceste lucruri se pot spune, întări, păstră pururea neadormite și transformă în putere vie, sunt, în primul rând tot calendarele. — Varietatea, bogăția și alegerea cea mai chibzuită a materialului din punct de vedere instructiv, moral și național, dau mai cu seamă, valoare unor asemenea publicațiuni.

Din acest punct de vedere Calendarul «*Asociațiunii*» din Sibiu întocmit de Dl Ioan Georgescu, secretarul literar al ei, acel al «*Gospodarilor*» lucrat de Dl Ion Simionescu, profesor la Universitatea din Iași, și Calendarul «*Glasul Bucovinei*» dela Cernăuți prezintă un deosebit interes pentru mulțimea cetitorilor noștri.

Calendarul *Gospodarilor* este în adevăr scris pentru săteni, îndreptându-se mai ales către dâșii și vorbindu-le într'un graiu desăvârșit țărănesc, despre cele mai multe și mai arzătoare nevoi ale lor. Dl Simionescu, un admirabil povestitor și populari-

zator, a știut să aleagă din toate domeniile de cunoștinți, acele lucruri cări folosesc gospodăriilor sătești. Sfaturi despre plugărie, despre albinărit, pomărit, despre băncile populare și întovărășirile sătești, despre școală și biserică, povestiri istorice în graiul și pe înțelesul sătenilor, umplu paginile acestui calendar care nu se poate îndeașuns recomanda satelor noastre.

DI I. Georgescu de asemeuea ne-a dat un foarte bun calendar care cuprinde pe lângă răvașul politic al anului, răvașul cultural, răvașul bisericesc, răvașul armatei, și alte o mulțime de articole scrise de diferiți scriitori în legătură cu negoțul și meseriile, despre nevoia de a păstra pădurile, despre bogățiile țării noastre, ca și despre felul cum trebuie să ne păzim de boli pentru păstrarea sănătății. Un mișcător și pios capitol este consacrat morților noștri, din cursul războiului, care cuprinde pe toți aceia «ce-au ajutat Patria cu armele, cu sfatul sau o au mărit prin științe și învățătură».

Un frumos articol, plin de învățătură, scrie DI V. Păcală despre «*Industria mică țărănească și rosturile ei în țara noastră*».

În fruntea tuturor calendarelor stă prin execuția tehnică prin varietatea materiei și prin extensivitatea lui, Calendarul «*Glasul Bucovinei*» unde găsim pe lângă o cronică asupra întâmplărilor mai însemnate a anului și diferite articole asupra celor mai însemnate chestiuni în legătură cu viața politică și culturală a acestei provincii. Într'un articol intitulat «*Viața politică*» DI I. Nistor, scoate în evidență încercările de zavistie pe cari anumite moravuri politice le-au introdus în acest ținut împotriva cărora autorul cere crearea unui *front unic*, format de toți «*aceia, tie din provinciile alipite, fie*

din Regat, cari doresc să lupte pentru unirea sufletească, pentru armonizarea vieții politice, economice și culturale în hotarele țării întregite, pentru buna înțelegere între toate clasele sociale, pentru întărirea ideii de stat național unitar și pentru apărarea, ridicarea și întărirea prestigiului și autorității statului. Ne vom grăbi de a face front unic contra tuturor tendințelor de știrbire a fruntariilor țării și de dezordine în trebile obștești și contra tendințelor de autonomie și reaustriacizare a ținuturilor românești.

Almanahul ziarului «*Universul*» ne dă între altele o scurtă și interesantă descriere asupra «*operațiunilor armatei II. în legătură cu bătălia dela Sibiu*», precum și un bun articol de popularizare despre «*Martirii științei*».

Ne pare rău că neavând la îndemână calendarul «*Ligei Culturale*» nu putem pomeni nimic mai deosebit în legătură cu dânsul.

Am putea aminti încă alte câteva calendare, cu un caracter mai mult informativ-regional, scrise în deosebi pentru săteni, cum e «*Calendarul Săteanului*» întocmit de dl T. Popovici și apărut în editura Krafft din Sibiu, «*Calendarul pentru toți și pentru toate*» editat de preotul I. Baciuc dela Lugoj, — «*Calendarul țaranului român*» apărut în editura tipografiei Augustin S. Deac din Oherla, ca și Calendarul «*Puiul Calicului*» apărut în editura «*Foaia Săteanului*» din Săliște.

Vremuri mai bune pentru întreprinderea tipografică și pentru înțelegerea culturii adevărate, ne fac să sperăm că pentru anul viitor, calendarele vor putea corespunde și mai bine scopurilor și așteptărilor pe cari acest fel de publicațiuni trebuie să le atingă.

AL. P. Arbore.

Tudor Pamfilie: *Ținutul Hotinului la 1817* (cu o hartă). Chișinău Editura societății «Glasul Țării». — 32 pagini. Preț 3 lei.

Ținutul Hotinului numără astăzi un puternic element rutean, care se întinde de-a lungul Nistrului dela frontiera Bucovinei și până la marginea județului vecin, al Sorocei. Elementul moldovenesc se află în unele sate din această zonă amestecat cu Rutenii, iar în vecinătatea Prutului precum și în colțul format de acest râu și de hotarul județului Bălți numărul satelor moldovenești este din ce în ce mai mare, pentru ca mai apoi în acest din urmă județ să ne găsim în sate mari, gospodărești și locuite numai de Moldoveni, cum se numesc cu atâta mândrie și atâta conștiință locuitorii acestui ținut.

Cercând să facă, pe scurt, istoricul mișcării populației județului Hotin, autorul începe această lucrare cu câteva considerațiuni generale asupra Basarabiei, arătând că stăpânirea lui Mircea-cel-Mare al Munteniei care se intitulă «*Domn al amânduror margerilor Durdării până la Marea cea mare*», a înlocuit o vreme stăpânirea tătarească ce se stabilise după 1250, în mod temeinic în părțile sudice ale acestei provincii, din care cauză numai, Turcii au ajuns să zică pământului dintre gurile Prutului și ale Nistrului, «*Țara lui Basarab*», — după neamul din care scoboră Mircea-Vodă, nume care a rămas și până în zilele noastre.

În părțile de sus ale Moldovei diferite numiri de origină slavonă ca Stanislav, Rădăuți, Vaslăuți, Clișcăuți, ce se constată documentar de pe la 1360—1364, ar arată, după unii istorici ai noștri, că unele căpetenii rusești căutau să lărgească așezările semin-

ției lor, întinzând colonizarea lor spre apus, în aceste părți.

Pentru oprirea acestui puhoiu tătaro-slav, a fost trimis din Maramureș Dragoș-Vodă, înaintașul lui Bogdan. Această stăpânire s'a întins treptat spre răsărit în așa fel încât Alexandru cel Bun (1400—1432) ajunsese în posesiunea vadului dela *Tețin*, iar în 1408, vameșii lui se găsesc deopotrivă atât la *Cetatea Albă* precum și la *Tighinea* și *Hotin*. Numărul locuitorilor din regiunea Hotinului, în această vreme, trebuie să fi fost mic, de oarece un călător care a trecut prin aceste părți pe la 1421, pomenește de niște «mari pustietăți». Deși sub urmașii lui Alexandru cel Bun, Polonii au avut oarecare amestec în aceste părți ale Moldovei de sus, totuși ele au rămas coprinse necurmat până în pragul domniei lui Ștefan cel Mare, între granițele domnești. După moartea marelui Voevod, cetatea Hotinului a avut să sufere din partea Polonilor, sub care ajunge și prin dania lui Despot-Vodă, până ce Alexandru-Vodă zis și Lăpușneanu o arde. Socoliile visteriei din vremea lui Petru Șchiopul, 1591, însumă ca locuitorii în acest ținut «1916 țerani istov, 232 săraci, 77 curtiani, 41 vâtași, 122 neameși, 95 popi, adecă 2483 de gospodari cu casele lor. În 1600 acești locuitori văzură năvala lui Mihaiu-Viteazul, când arse o mulțime de sate între cari și «Zelenia; mai jos de Medveja». Năvălirile Cazacilor, ale Polonilor, vremurile tulburi cu neconținute răzmirițe la aceste hotare au făcut ca locurile vecine dintre Prut și Nistru, să se golească de lume. Răzășii sărăciți de atâtea jafuri se gândesc să-și vândă ocinele pe cari le cumpără îndată boerii, cari fixându-și proprietăți în aceste locuri, erau aproape și de Suceava, scaunul Dom-

niei, și de Polonia, unde se țesea politica vremurilor.

În acest fel a crescut marea proprietate, și aici ca și în alte părți, ajungând unii boerii ca de ex. Ifrim Hăjdău, — de bună seamă un strămoș al marelui învățat B. P. Hașdeu, — să aibă, în această vreme, următoarele sate în ținutul Hotinului: Pașcăuții, Tulburenii, Negurenii, Citnicăuții sau Hăjdăua, Nesvoia, Precutul, Belcăuții de sus, Ocne, Slobozia, Denjâni, Dolinenii, Cruhlicul, Șendrenii, Dumeni, Costiceni, Fedcăuții, Șerbaca, Hrusăuții, Tulitenii, Medveja, Glincăuții, Cafienii, Brânzâni și Culiceni.

↳ Găsindu-se în drumul spre Polonia, Turcii pentru expedițiunile pe cari le făceau în aceste părți, au prefăcut ținutul Hotinului până în apa Ciuhurului, în raia, când probabil că satele moldovenești au început să se populeze și cu Ruteni, fugari de peste Nistru, din Podolia și Pocuția, unde împrejurările de viață erau nepus mai grele ca în Moldova.

Izvodul încheiat în 1817 cu prilejul primirii jurământului către țar după actul de anexiune din 1812, ne arată o mare decădere a vieții libere țărănești. Din cele 174 sate ale acestui ținut, nu sunt răzăsești complet decât 5: *Stroesții, Pașcăuții, Cerlina, Bălăuții și Tulburenii*, iar cu pomenire de răzăși se mai aflau încă 7 sate: *Fetești, Rugiavinița, Costiceni, Niporotova, Firibicăuții, Hrușavățul și Sângerul*.

«Toți locuitorii din toate celelalte 163 de sate trăiau ca *vecini* pe moșiile boerești, pe cari, în lipsă de brațe se putea adăposti ori și cine, cum s'a întâmplat cu Ucrainenii de peste Nistru».

Foarte puțini străini au ajuns în posesiunea acestor moșii, restul de 55 rămânând până la 1817 în mâinile

boerilor basarabeni, iar 100 fiind stăpânite de boerii și mănăstirile din Moldova și Bucovina.

Izvodul pomenit amintește în mod amănunțit numele tuturor acestor mari proprietari

Dacă marii proprietari în 1817 erau încă aproape în totul numai moldoveni, credem cu toată siguranța că și locuitorii satelor erau în majoritate absolută tot de acelaș neam. Izvodul locuitorilor din 1817, ne arată în satele complet ucrainene după harta lui Alexis Nour, că numirile săteșilor erau aproape curat numai moldovenești. Mai mult încă. Din satele acestea astăzi aproape complet ucrainene ni s'au păstrat plângeri cari încheie nădăjduind că vor putea să pretreacă *«totdeauna sub dregătorii moldoveni, pământeni de ai noștri, precum sântem deprinși și ne înțelegem în vorbă. Că alte rândueli nu pricepem, și numai cât ni se adaog năcazurile și greutățiile noastre!»*.

Deschizându-se Nistrul au năvălit tot mai mulți străini de dincolo de acest râu, Ruteni și Evrei, carl încetul cu încetul au populat satele noastre, unde elementul românesc strămtorat și neajutorat de stăpânire a început să se stingă sau să se rusifice.

Urmează, la sfârșitul acestui studiu, izvodul din 1817, care cuprinde satele cuprinse cu numărul de preoți, văduve de preoți, diaconi, dascăli, văduvele lor, ponomari, mazăli, văduvele lor, ruptași, văduvele lor, birnici gospodari, văduvele lor, burlacii și argații, ertații din fiecare sat aparte.

Ocoalele ținutului Hotin erau atunci următoarele: *Nistru de sus, Nistru de gios, Ciuhuru, Mijlocul, Prutu de gios, Prutu de sus, Ghilavățul și Rașcovul, Bricenii și Lipcanii* erau târguri.

Harta care însoțește această carte ne arată satele, moldovenești, în parte moldovenești nemoldovenești, satele cari erau la 1817 și satele întemeiate după 1817.

Lucrarea dlui Pamfilie este o foarte vrednică contribuție la dezmembrarea și înțelegerea trecutului de glorie și de vrednicie a acestor ținuturi moldovenești, așa de mult uitate și nesocotite până acum.

Alex. P. Arbore.

D. D. Patrașcanu, *Strategie și O excursie de plăcere.* Iași «Viața Românească» 1920. Prețul 2 Lei.

D-l Patrașcanu, unul din cei mai distinși povestitori români, dă în broșurica aceasta două povestiri dintre cele mai isbutite. În cea dintâiu (*Strategie*) ne înfățișează tipul comic al militarului, care, înainte de a pleca la luptă, ține să tragă un chef, să nu moară flămând. Intre pahare își desvoaltă d-l general «strategia», atacând deja în primul elan, din 1916, Budapesta, și amenințând să ocupe într-o lună și Viena. A doua e chiar negațiunea titlului: nu o excursie de plângere, ci de mizerii, la o stațiune balneară română: lipsa de cvartire, necurătenie, mâncări proaste, insecte, șoareci, motani etc. cari toate se conjură să-i facă petrecerea cât mai nesuferită. După câteva oare petrecute la Lacul Amar pleacă cu un tramcar condus de un vezetiu țigan (o odiseie întreagă și cu acesta!) și când ajunge, în sfârșit, la oraș zice pentru totdeauna adio stațiilor noastre balneare. Resemnarea blândă, ironia fină, tonul glumeț și vioin, umorul neseecat al autorului etc. toate acestea contribuie a face și din aceste bucăți, ca și din altele semnate de autor, lectura cea mai plăcută și folositoare.

(ig.)

Mihail Sadoveanu, *Frunze în Furtună.* București. Editura «Cartea Românească», Tip. Sfetea. Format 8°. Pag. 170. Prețul 9 Lei.

Fecundul scriitor moldoveean ne dă în volumul de față un mănunchiu de povestiri interesante din ultimile două campanii militare: 1913 și 1916-1917. Excepție face numai prima bucată «Amintire dela Pind», care, neavând subiect războinic, s'ar părea că n'are ce căută în acest volum de povestiri războinice. Și totuș, dată fiind viața plină de hărțueli continue, a frașilor noștri Macedo-Români cu atâția anatarși (bandiți): greci, sârbi, bulgari, turci etc., întreagă ființa lor e de multeori în voea întâmplării, precum în voea întâmplării sunt și frunzele răpite de furtună. De celelalte bucăți nu poate fi vorbă, că nu pot încăpea sub titlul ce li s'a dat: sunt toate cu subiect de războiu, care în viața omnirii cecece e vijelia în a firei. Sunt lucruri cari se cetesc cu atâta interes. Aci figura simpatică a unui dezertor militar (Macovei), care, auzind că țara lui de obârșie e în primejdie, își părăsește patria adoptivă (Bulgaria) și intră de bunăvoie în armata română, slujind interesele țarei și ale neamului său adevărat. Dincolo figura unei foste guvernante (Necunoscuta), care știe englezește, franțuzește și nemțește și e-abtiață după vals, preferă să rămână țărancă în cel mai umil sat decât să intre din nou în vâltoarea păcătoasă a orașelor. În timpul «lungilor concentrări» și se dă prilejul cel mai nemerit să auzi multele, nesfârșitele jalbe ale eroilor noștri dela sate împotriva administrației ticăloase: pe unul la năpăstuit jandarmul, pe altul primarul pe al treilea silviculorul, și așa mai departe. Grozăviile războiului cu toți demonii distrugerii mai bine-i înfățișează povestirea «Otrava». Cu subiect

strein e numai «lancl», un Ovreu care face negoși în războiul galițian. Pentru noi, bine înțeles, mai mult interes prezintă notele de pe front: «Mărăști și «Mărășești», unde s'au înfipt cele dintâi drapele ale României întregite în inima dușmanului rănit de moarte. În furtuna aceasta cumplită a războiului numai odată se deschide cerul și ni se arată o viziune mai senină din alte sfere ideale, când soldatul Petrea Negruș moare pe malul Năajlovului «Cu ochii la cer», așintiți asupra dreptului judecător Hristos.

Așa se înfățișează acest interesant volum de povestiri războinice unei priviri fugitive. (G.)

Livia Hulea Rebreanu, Răvașe în tabără. Poezii (1914—1918). Editura librăriei diecezane Arad 1920. Prețul 8 lei.

În foiletoanele ziarelor noastre românești din Ardeal de pe vremuri se puteau vedea adeseori drăgălașe versuri, palpitând de emoția actualității, semnate Livia Rebreanu. Unele din ele erau atât de înduioșătoare, încât nemiloasa censură maghiară nu le admitea în întregime sau nu le admitea de loc. Aceste versuri cuprindeau o parte din sbuciumul și durerea sufletească a Românilor ardeleni în anii de cumplită tragedie 1914—1918 când luptau, sub comandă străină și în limbă străină, pentru interese nu numai străine, ci deadreptul dușmane.

Ce interes mai pot avea astăzi aceste versuri? Mai pot-ne ele pasionă? Nu și-au pierdut și ele tot farmecul și interesul odată cu dispariția acelor vremuri de urgie?

Nu!

Pentru că ele nu cuprind numai durerea zilelor de atunci, ci și nădejdea zilelor de acum și din viitorul

depărtat mai fericit. Ele clocotesc nu numai de sbuciumul realității, ci și de credința neînfrântă în ideal. Ele sunt nu numai documente de simțire adevărat națională, ci trezesc prin accentele lor duoase simțiminte de un nobil pacifism, umanitarism și naționalism sănătos, brodate toate pe un fond de optimism indestructibil.

Cetitorul de astăzi al acestor răvașe va rămânea impresionat, dacă nu de cuvintele bunicului:

«Voi toți sunteți departe prin cele țări
[străine...
Luptați... fără a ști măcar anume
[pentru cine...
cel puțin de serbătoreștile și profeticele lui juruințe:

«Iar... dac'o fi din rază să se
[aprină-un soare,
Ne-om întâlni, nepoate, la Marea—
[Serbătore...

Puteri nebiruite se vor trezi în mine
Și-ușor, cu coasa 'n spate te-oiu căută
[pe tine,
Grăbind ca șoimul aprig spre vârful
[nctinat...
Uitând că-s gârbov, bolnav și părul
[argintat...

«Câți bătrâni gârbovi, cu «părul argintat» nu săvârșesc astăzi aieva cecece bunicul acesta visă numai în anii de grele încercări 1914—1918?!

Ne place a remarcă și schimbarea de ton și mentalitate ce se observă la sfârșitul volumului. De unde la începutul războiului mondial mama română din Ardeal se rugă pentru fiul ei:

Dacă-i scris el să-mi rămână
Colo 'n țerile străine,
Doamne-auzi-mi rugăciunea;
Ia-mă mai întâiu pe mine!

la sfârșitul volumului, când, după norocoasa încheiere a războiului, nu mai

sunt «granițe 'n Carpați», despărți-toare de frați, ea poate grăi către Doamna tuturor Românilor:

«Căci de când ești Tu scumpa noastră
[Mamă, a amușit al lanțurilor glas,
Zăvoarele închisorilor dușmane — sub
[cari atâtea inimi ne-au rămas —
Sunt azi sfărmate în bucăți o mie

Mormintele lui Horea, alui lăncu și-au
[dovedit c'atâta te-am dorit
— Cu ei alături deci îți zic Stăpâno
[în liberul Ardeal: «Bine-ai venit!»

Schimbarea aceasta de ton și mentalitate e de dorit să se întâmple în sufletele tuturor Românilor ardeleni, pentru consolidarea desăvârșită a patriei noastre, de aceea trebuie răspândite aceste răvașe cât mai mult în popor.

Ele merită acest lucru și pentru optimismul, credința (compară sub acest raport «Basmul stelelor» și «Lângă altar») și gingășia femeiască de care dau dovadă aceste versuri.

Ce emoționantă e această imagine a mamei române și creștine dela noi:

«Ea tresare — zece ceasuri! — se
[ridică 'ncetitor
Și-și așează 'n patul moale pușor de
[pușor.

Face-apoi la fiecare câte o cruce —
[și-i sărută,
Iar când dorm le ia din mână mărul
[roș și mândra turtă...»

I. G.

Un fals istoric. (Replică.) Răspunsul dlui Constantinescu conține greșeli, cari trebuie rectificate în interesul învățământului din istoria Ardealului.

1. Nici în diploma lui Andreiu al II-lea, nici în alte documente din secolul al XIII-lea nu se amintește de Țara Sașilor, ci numai de *Pământ*

regesc, din care o parte *rupt dela Valahii*. Numirea *Sachsenland* au introdus-o Sașii prin abuz fără să se poată întemeia pe documentele publice din întâiele veacuri ale petrecerii lor în Ardeal, numai *după* 1438, adică după întemeierea uniunii celor trei «națiuni». Numirea aceasta nu constituie deci un fapt istoric pentru secolul al XIII-lea și noi nu o putem tolera în școalele noastre din Ardeal.

2. Nu există document din secolul al XIII-lea care să numească partea de vest a Ardealului *Țara Ungurilor*. Dimpotrivă, există multe documente din acest secol și din al XIV-lea, din cari se vede, că această parte a Ardealului cuprindea numai *districtus olahales*, cărmuite după *jus olahale*. Până'n în secolul al XIV-lea s'au păstrat chiar și mici *voivodate* românești, ca la Cristior, apoi în Bihor și în alte locuri. *Aceste* documente se pot găsi la Academia Română, în colecțiunea lui Hurmuzaki, în studiile lui Pesti Frigyes și Nicolae Densușianu, ca să nu mai citez și altele.

De altminteri Unguri ca națiune politică nici nu mai există în Transilvania după 1438, ci numai Nobiles, Siculi et Saxones. Și trebuie știut, că în secolul al XVI-lea se mai amintesc nobiles *valahi*.

3. La dieta convocată în 1291 de Andreiu al III-lea la Alba-Iulia au fost chemați și Români, ca națiune deosebită. Dacă ar fi fost în secolul al XIII-lea Români numai păstorii așezați de dl C. cu multă parsimonie pe creștetul Carpaților sudici, sigur că Andreiu nu-i învrednicia de atenția lui. Și aici face — admit- că fără să vrea — istoriografie maghiară, căci într'o lucrare scrisă în englezește de Unguri în 1896 se afirmă, că România au venit în secolul al *patrusprezecelea*

din Peninsula Balcanică. Românii de pe harta dlui C. ar fi deci iscoadele celorlalte mai aveau să vină.

4. Nici numirea *Țara Săcuilor* nu poate figura pe o hartă românească pentru secolul al XIII-lea, căci din secolul al XIV-lea avem un document dela regele Ludovic d'Anjou, care dispensează pe Săcuii din ținutul Odorheiului de-a mai da ascultare cneazului *valah* din Odorhei. Așa dară în Țara săcuiască a dlui C. nu dispăruseră încă nici în secolul al XIV-lea, necum în al XIII-lea cneziatele române, printre cari fuseseră colonizați Săcuii.

O hartă istorică trebuie să arete *adevărul* istoric, nu pervertirea lui de mai târziu și încă antedatată.

Completarea materialului istoric în manualele noastre din Ardeal nu constituie chestiune nici de savantlăc istoric, nici de entuziasm săcăturist. Ea e de ordin curat didactic și național, — lucru pe care noi aici îl pricepem mai bine.

Pentru liniștirea dlui C. admit, că harta istorică a dumnealui nu e un fals istoric, ci o dovadă de ignoranță în istoria Ardealului.

Victor Lazăr.

Cărți streine.

O carte minunată pentru copil.

În timpul din urmă a apărut și în românește o carte, care merită să fie citită de tinerimea noastră. Este scrisă de *Selma Lagerlöf*, cunoscuta scriitoare svediană. Traducerea românească este făcută de dna *Nitză*, directoara școlii normale din Chișinău. Cartea poartă titlul: «*Călătoria minunată a lui Nils Holgerson în Suedia*», s'a tipărit în tipografia Statului din Chișinău și costă 8 lei. (1919. 340 pag.). *Să nu fie bibliotecă populară, în care să nu se afle cartea aceasta.* — Spre mai buna înțelegere a acestei *fapte*, căci cecece a săvârșit aici scriitoarea svediană este o faptă, asemănătoare cu aceea a lui *Amicis* (Căure) — ce simte inima copiilor), lăsăm să urmeze câteva informații *principiare*, tipărite în 1909, în numărul pedagogic al revistei «Documentele progresului» (ediția germ. a revistei, care apărea franțuzește, englezește, rusește și în limba germană înainte de războiu) — 1 Octomvrie 1909. Articolul este scris de *Alfred Dalin* din Hüsksvarna (Suedia) și e

intitulat: «*Cei mai mari poeți naționali ai Svediei în serviciul școlilor svediane*».

În 1906, scrie pedagogul svedian, a început să apară în Suedia o colecție de «cărți de citire pentru școlile svediane», editate de *Alfred Dalin* și *Fridtjöv Berg*. Cărțile acestea se deosebesc de cele obicnuite în multe privințe. Ideia fundamentală: o acomodare cât se poate de mare la trebuințele sufletești ale copilului, în decursul diferitelor epoci ale vârstei sale. Ca bază a servit psihologia copilului. «Tot cecece în cărțile de până acum a fost în contradicere cu consideratul acesta a fost delăturat și substituit cu rezultatele științei acesteia». Sub psihologia aceasta a copilului au înțeles editorii «mai mult o colecție de experiențe imediate, de toate zilele, câștigate în trecut și în prezent de părinți, învățători și îngrijitori de copii, capabili de a pricepe și supraveghea sufletul copiilor și de a analiza stările lor sufletești — experiențe, păstrate în amintirile celor mari, în reprezen-

tarea copiilor din artele frumoase și, mai întâi de toate, în povestirea într-o formă literară».

În urmăcunoștințelor acestora au ajuns editorii la convingerea, că este vorba de două puncte cardinale pedagogice: I. că «în viața sufletească a copilului acțiunile subconștiente și semiconștiente sunt în preponderanță, mai puternice față de acțiunile conștiente» și că II. «forma de cugetare cea mai dezvoltată a copilului este lanțul de inuiție simplu, concret, plin de viață, accentuat cu simboluri și presimțiri». De aceea cărțile de cetire editate de cei doi pedagogi svediani și-au dat știința să personifice cât mai mult în decursul acțiunii și să sistematizeze cât se poate de cronologic.

Au pornit dela primele impresii ale sufletului copilului — dela casa părintească și dela cele ce înconjoară pe copil: natura, diferența de sexe accentuată, viața zilnică.

Ca opera să corespundă în formă și după cuprins receierțelor acestora a trebuit să fie scrisă din partea unor scriitori artiști, naționali, de prima ordine. «O colecție de bucăți de lectură, scrise de diferiți autori, cu diferite scopuri, nu poate să rezolve niciodată problema. Diferite mijloace de a câștiga atenția copilului stăpănesc operele lor poetice. Abia s'a obicinuit copilul cu maniera de a scrie a unuia din autori, și trebuie să treacă la maniera celuilalt. La o asimulare adâncă sufletească a conținutului, după cum corespunde cerințelor sufletești ale copilului, nu se poate ajunge decât rar de tot, cu ajutorul acestor bucăți de lectură». Acestea au fost punctele pedagogice de mâncare ale editorilor svediani. S'au pus în legătură cu cei mai de seamă scriitori moderni din Svedia și le-au dat sfaturile acestea, stându-le într'ajutor și cu sfaturile

altor învățători și părinți, ca să poată scrie ceva ce rămâne întipărit în mintea și inima copiilor.

Despre cartea dnei *Selma Lagerlöf* scrie Dalin următoarele:

În «*Nils Holgersson*» ne-a dat vestita povestitoare de basme o descriere a patriei sale, pentru copiii de 9—10 ani sau pentru anul școlar popular al 3-lea și al 4-lea. Dorul de cunoștințe în vârsta aceasta este mare, dar puțința de a urmări o descriere din carte este mică. De aceea este forma, care se potrivește mai bine la aceasta *descrierea neîntreruptă*, plină de înțazie, simplă.

Ca să atragă atenția copiilor povestește S. Lagerlöf despre un copil svedian, Nils Holgersson, care e preschimbat de un cobold (spirit) bun al casei într'un pitic. Poșândicul acesta scapă dela moarte un gânsac, care hotărâse să urmeze în ținuturile sterpe, nordice, rațele sălbaticе în călătoria lor — ajunge astfel prietinel gânsacului și primește permisiunea să călătorească pe spatelul lui. Astfel călătorească ei din ținut în ținut prin întreagă Svedia, până la misteriosul, incununtul de mituri, uriaș al nordului Svediei, până la Kebnekajse, și de acolo prin celelalte ținuturi până acasă, în satul său natal. De pe spatelul gânsacului vede eroul cărții întreagă Svedia, cu munții și văile, cu pădurile, lacurile, râurile și mările ei. Trăiește cu animalele împreună pe câmp, în păduri și în curțile țărănești, face cunoștința intimă cu toate, cu animalele și cu plantele, cu oamenii din toate treptele sociale, cu soartea lor și cu gândurile lor, cu bucuriile și năcazurile lor, dela leagăn până la mormânt. O aventură minunată face loc altei aventuri minunate și ține pe cetitori în continuă atențiune. Fără ca să bage de seamă intenția, învață să citească,

natural și plin de expresie, învață geografia elementară, zoologia și botanica, metereologia și etnografia patriei sale, și — mai întâi de toate — primește o ochire în lumea morală a poporului său, care este mereu ilustrată în diferite colori pe fiecare pagină a cărții. Și una și alta influințează, intrând în sufletul plâpând al cetitorului».

A doua carte în colecție a scris-o *Verner von Heidenstam*: «Svedienii și conducătorii lor», o istorie a patriei în tablouri plastice; a treia *Alfr. Dalin*, editorul (*Versuri svediene, alese*). Cartea lui Heidenstam, un autor de valoare, e scrisă ca istoria neamului românesc de *Alex. Vlahuță*, cu nota pedagogică ceva mai pronunțată.

Ilie Marin.

Reviste streine.

L'Europe nouvelle An. 4, Nr. 12, 1921 19 Mars. Paris. Dl *Philippe Millet*, directorul politic al revistei, se ocupă în primul articol cu chestiunea plebiscitului din Silezia, din punct de vedere al intereselor franceze.

În legătură cu declarațiunile lui *Lloyd George*, făcute în 3 Martie la *Saint-James*, prin cari căută să arate că «responsabilitatea Germaniei în privința originii războiului, este chiar baza tratatului din *Versailles*» și că «această bază distrusă, nu mai rămâne nimic», Dl *René Daniel* încearcă să illustreze această chestiune în articolul «Germania și chestiunea responsabilităților».

Pentruca să scape de toate obligațiunile pe cari Germania are să le supoarte față de aliași, i-ar fi de-ajuns să dovedească lumii întregi și în primul rând cetățenilor ei, că aceste obligațiuni nu au nici o bază solidă. De aceea se organizează sistematic înăuntrul ca și în afară, tot felul de mijloace prin cari să se dovedească că «Germania e nevinovată».

Această încercare de pervertire a judecății lumii întregi și a propriului său popor, pe care Germania a mai făcut-o și înainte de 1914, încearcă să se continue și în 1920.

«Astăzi se voește încă și mai mult: societăți se formează pentruca să se

discute într'o serie de publicațiuni științifice nevinovăția Imperiului; cicluri de conferințe sunt organizate, se răspândesc broșuri.

Trebue să reușească încercarea care a dat faliment în cursul războiului: a convinge lumea că *Antanta* este responsabilă.

Și, din nenorocire, zice autorul, o mulțime de argumente, în această privință, au fost procurate Germaniei, de chiar presa franceză.

Mai mult încă. «Când poporul german va fi convins că conducătorii săi au fost cu desăvârșire nevinovați de deslănțuirea războiului mondial, cum va putea fi el împedecat de a crede că revoluția care a alungat principii a fost o nedreaptă exploziune de mânie? Conservatorii știu ei bine ce fac tăgăduind cu furie responsabilitatea germană: în ziua când ei vor fi câștigat cauza, readucerea *Hohenzollernilor* nu va mai fi foarte îndepărtată, și Europa va trăi din nou tragedia sângeroasă din care abia iese».

Ce asemănare, adăugăm noi, cu ceea ce s'a întâmplat în Ungaria prin încercarea de revenire pe tron a lui *Carol al IV-lea*!

Pe lângă un articol bine scris asupra speranțelor pe cari Germanii le puneau în delegații lor dela *Londra*,

că vor putea produce o desbinare în chestiunea despăgubirilor, între Aliați, revista cuprinde informațiuni, însoțite de hărți, despre ceea ce a fost Turcia și ceea ce este astăzi.

În partea rezervată izvoarelor și documentelor, se publică rezultatele conferinței dela Londra în legătură cu chestiunea Orientului și cu contra-propunerile germane.

Eastern Europe Vol. V, Nr. 2, 1921, cuprinde continuarea articolului președintelui republicii Cehoslovace, Masaryk, asupra bolșevismului și revoluțiunii, ocupându-se în mod special cu chestiunea dictaturii proletariatului.

Deasemenea se găsesc articole asupra celor mai arzătoare probleme în legătură cu orientarea politice interne sau externe a unor state, cum sunt de ex. studiul d-lui Thomas Cesare asupra autonomiei Slovacilor, «*Franța și Turcia*» de Sisley Huddleston, «*Ungaria și Habsburgii*» de Iustinian. Ca material informativ se află publicate informațiuni asupra diferitelor tratate comerciale ale Cehoslovaciei cu Elveția, Anglia, Bulgaria, Jugoslavia, România și Grecia, precum și asupra crizei reale din Rusia, și asupra situațiunii politice din Jugoslavia.

Revue de l'Europe Orientale politique et économique mensuelle. E o revistă de propagandă maghiară la Roma, cum sunt atâtea în toate centrele mai de seamă din Europa și America. Ea stă sub direcțiunea d-lui L. Balogh-Beery și are colaborarea celor mai distinși publiciști maghiari. E ne mai pomenită îndrăsneala cu care acești domni contestă orice autoritate conferențelor și tratatelor internaționale. Intr'un articol «*Falimentul*» (La faillite) un anume Jean Pro-

dan scrie negru pe alb, că la conferința de pace din Paris, zece sau doisprezece domni și-au exagerat importanța, crezând că ei reprezintă forța, apoi că conferințele internaționale de de acum n'au încercat de loc să fie ceea ce trebuiau să fie, și astfel idealul predicat de antantă e desmințit prin actele ei. Se varsă, firește, lacrimi de crocodil pe ruinele Ungariei vechi, care n'a fost vinovată de loc de crimele Austriei germanisatoare, și cu atât mai puțin de ale Germaniei însăș. Ea doară a fost sugrumată în monstruositatea politică numită dubla monarhie și, se știe, că nu avea de loc cuvânt în afacerile interne, și cu atât mai puțin în cele externe ale acelei monarhii. Când mai cetești apoi neadevăruri sfruntate ca acestea, că Ungaria, în noua ei formațiune, e necontenit expusă nu numai infometării și ruinei industriale prin pierderea minelor, ci și inondațiilor, că a pierdut patru (scris și cetit: *patru*) milioane de Maghiari etc. etc., îți vine să zici cu Latinul: «*Risum teneatis, amici!*», dacă n'a fi și în străinătate naivi și desorientați, cari să dea crezământ acestor ineptii. Mai potrivit e, deci, să zicem, în fața propagandei sistematice făcute de Maghiari, mai ales în contra noastră, «*Să aibă de grije consuli!*» (Caveant consules), dacă, bine înțeles, am avea consuli!

Ostland. Anul III Nr. 14 a. c. (1921) aduce un interesant articol polemic al redactorului acestei reviste Dr. *Richard Csaki* despre mișcarea literară săsească mai nouă. În opoziție cu numeroșii săi critici dela zările cotidiene și foile săptămânale săsești din Ardeal, fânărul critic e de părerea, că noua literatură, cași arta săsească, peste tot, nu mai poate rămânea în cadrele înguste regionale de până

acum, ci e nevoie să se germanizeze, să intre în marele fluviu al vieții spirituale germane, să se europenizeze, cu un cuvânt. Scriitorii și artiștii sași de mai înainte își pulverisau energiile în o mie de direcții și astfel n'au ajuns să creeze ceva trainic într'una singură. Cei de acum, profitând de

experiențele înaintașilor, își impart bine munca și vreau să producă ceva de valoare în direcția pe care o urmează. Natural, fiindcă legea progresului e legea diferențierii și asocierii energiilor omogene. Acelaș număr mai aduce un studiu asupra filosofiei lui Bergson din pana dlui Dr. Ernst Kallòs.

Reviste românești.

«Convorbiri Literare», cu un an mai veche decât revista noastră, acum intră în al 53-lea an. Nr. 1 a. c. aduce admirabila lecțiune inaugurală a cursului de geografie la universitatea din Cluj, 19 Nov. 1919 «Conștiință națională și Geografie» de dl G. Vâlsan, profesor la numita universitate și membru al Academiei Române. Un model de analiză și sintesă științifică, cum nu se prea cetește nici în marile literaturi străine, dar apoi în românește. Ea merită tot interesul și atențiunea publicului nostru cult. — Acelaș Nr. mai aduce niște versuri necunoscute de regretatul poet P. Cerna «Dedicație», apoi importantul studiu al d-lui C. Krupenski (de ce nu Crupenschi?) asupra urmărilor economice ale păcii, după Iohn Maynard Keynes. Sunt remarcabile și contribuțiile d-lui P. P. Panaitescu la o biografie a marelui nostru scriitor N. Bălcescu, după corespondența sa inedită cu A. G. Golescu. Deosebit de bogate sunt și cronicele (școlară de S. Mehedinți, directorul revistei; politică de dl Dinu Arion; internă de dl I. C. Filitti; economică etc. — Asemenea e și numărul dublu 2 și 3 din a. c. cu «Studiul istoric al războaielor» de general C. Hârjeu și cu paginile închinete marelui scriitor englez Keats, dela a cărui moarte în anul acesta se implinesc o sută de ani (1796 - 1821), de dd. G. Vâlsan și P.

P. Grimm. Ne mirăm însă că, la recensii, *istoria literaturii noastre vechi de dl Sextil Pușcariu* este așa de sumar și de mașter tratată. Se reproșează anume «unele ardelenisme ne-explicabile», fără ca să se dovedească însă. Lucrul ni se pare cu atât mai ciudat, fiindcă autorul, căruia i se aduce această invinuire, nu este ori și cine, ci unul din cei mai desăvârșiți cunoscători ai limbei noastre, încredințat din partea Academiei Române cu redactarea dicționarului limbei române. — Tot atât de nedreaptă e acușarea ce i se aduce d-lui S. Pușcariu, că ar considera biserica ortodoxă ca sectară, — el care este un bun credincios al acestei biserici, — când constată pur și simplu la pag. 18 și la alte pagini ale istoriei sale literare adevăruri cunoscute și recunoscute de toată lumea cinstită, că în materie de artă, cultură și civilizațiune nici o instituțiune nu se poate compara cu biserica apusului. Atât și nimic mai mult. «Convorbirile Literare» știm că reprezintă tradiții literare și culturale mult mai largi și mai generoase, decât să acuse de regionalism și sectarism pe unul din cei mai eminenți oameni de litere și știință ce avem. E aceasta o mică răutate sau nebagare în seamă din partea bătrânei noastre reviste?

Cultura creștină din Blaj, An. X. Nr. 3 Martie 1921, discută printr'un articol al Dlui *Dr. Victor Macaveiu*, chestiunea statificării școlilor confessionale. Autorul este de părere că deocamdată această statificare n'ar trebui făcută, pe deoparte fiindcă «Statul va fi supus la o nouă sarcină bugetară, având el să susțină școala în locul bisericii, iar pe de altă parte s'ar sdruncina vechea tradiție a școlii confessionale de dincoace de Carpați, a cărei conturbare poate să fie prilej de mari dificultăți ce s'ar crea statului însuși, din partea mai ales a străinilor».

Chestiunea, adăugăm noi, este foarte interesantă, și ar trebui să fie mai amănunțit desbătută înainte ca să se procedeze la o reformă a ministerului de instrucțiune, în această privință, care se așteaptă din zi în zi.

Di Iosif Frollo publică, în urmare, conferința sa asupra felului cum trebuie tratată și înțeleasă religia și filosofia în învățământul secundar.

*

Revista Istorică. Dări de seamă, documente și notițe. Anul VII Nr. 1—3. Publicată de *N. Iorga* cu concursul mai multor specialiști. Iată o revistă aproape necunoscută la noi în Ardeal, deși aici ar fi mai mare nevoie de conștiință și de studii istorice românești, precum a arătat și *M. S. Regele Ferdinand I.* când, prin donațiunea sa de 400,000 lei făcută la inaugurarea universității din Cluj, a întemeiat institutul pentru studiul istoriei române pe lângă această universitate. Pentru acest singur motiv nu avem dăstule cuvinte s'o recomandăm publicului românesc cu toată căldura. Dar apoi importanța studiilor și contribuțiilor istorice aduse număr de număr, în Nr. 1—3 de pildă dl *N. Iorga* scrie despre cele mai vechi cronici ungurești și trecutul Românilor, apoi is-

toria țerei prin cei mici (două comunicări la Academia Română) în sfârșit: lupta lui *Mihai Racoviță* cu boerii rebeli (după un act nou); *Nichifor Theotokis* și *Moldova*; însemnările unui pribeag etc. Dl *Alex. Lapedatu* scrie despre mormântul doamnei *Despina*, dl *Anton Oprescu* publică documente dela începutul secolului trecut etc. Costul abonamentului anual 15 lei, strada Lipsaniei Noi, 12 (colț cu domnița *Anastasia*).

Renașterea Moldovei, (revistă lunară, apare de două ori pe lună) An. II Nr. 2—3 Februarie—Martie 1921, Chișinău.

Cunoscutul scriitor *N. Dundreanu* publică o foarte sugestivă novelă «O întâmplare», în care duiosia unor vremi trecute, ce au dus cu ele toate iluziunile unei tinereți, este evocată cu mult talent. Dl *N. Dunăreanu* se relevă și de data aceasta ca un scriitor de valoare care unește în redarea vieții, zăgrăvirea întâmplărilor celor mai serioase cu mult umor, ceia ce evidențiază și mai mult situațiunea specială a eroilor săi. — «De vorbă cu un român basarabean», de *N. Batzară*, și «Părerea Domnului Horean» de *Tudor Pamfilie*, cum și câteva poezii, sunt materialul beletristic din acest număr al revistei, care caută să deștepte gustul de citit și dragostea de literatură românească, mai cu seamă în Basarabia, unde i se simte cea mai mare necesitate, și pentru care lucru revista merită tot sprijinul și toată lauda.

Revistă Textilă. Cu începere dela 25 Februarie a. c. apare lunar la Timișoara această revistă specială pentru industria lânii, bumbacului, mătasei, inului, cănepei, iutei și pentru comerțul textil, sub conducerea d-lor *Karl Merkle*, *Eduard Lengyel* și *Hans*

Keller. [Scopul revistei (scrisă în două limbi: românește și nemțește) este să facă să se cunoască toți cari aparțin industriei textile, cu dorințele, interesele și plângerile lor. Va fi reprezentanța intereselor comerțului și industriei textile, făcând să fie urmărit cu atenție progresul acestei industrii prin popularizarea invențiilor și inovațiilor. Se vor discuta chestiunile vămei, tarifurilor și impozitelor. Va face un serviciu special de informațiuni directe cu streinătatea, punându-l în serviciul intereselor comune a acestei branșe. Cu modul acesta va fi în stare să publice date precise asupra situației piețelor din țară și streinătate în materii prime și fabricate. Se vor discuta și raporturile cu streinătatea.

Revista merită tot sprijinul celor interesați. Costul abonamentului anual 70 lei, Timișoara Cetate, — Palais Timișoara.

Sănătatea Publică. În anul acesta a început să apară lunar buletinul oficial al inspectoratului general al sănătății publice și al ocrotirilor sociale din Cluj, care nu e numai un buletin oficial, ci și o revistă de informațiuni și studii pentru chestiunile igienice-sanitare și de ocrotire socială. Dintre articolele publicate în partea neoficială, remarcăm schița de organizare a serviciului sanitar și de ocrotire a copilului profesor universitar Dr. Iuliu Moldovan, articolul dlui Dr. Al. Tiplea, Organizația sedriilor orfanale din Ardeal, al dlui Dr. Valer Tincu, Reforma legii farmaciilor și al dlui Dr. George Preda, Asistența bolnavilor și anormalilor mintali din Ardeal, articol foarte bine informat și scris asupra tuturor ospiciilor de alienați ce avem în Dacia superioară.

Muzica. Revista pentru cultura muzicală sub direcția d-lor *Maximilian Costin* și *G. N. Georgescu-Brezul*. Anul III. Nr. 3—4, închinat societății «Filarmonica», al cărei președinte e dl Al. Marghiloman, iar membrii activi toți artiștii de seamă din capitală și țară. Din multe articole și notițe frumoase publicate în acest număr dublu, remarcăm următoarele sentințe ale maestrului *George Georgescu*, asupra șefului de orchestră: «nimic n'a compromis mai mult pe dirigenți în cariera lor, decât încrederea prea mare în atotputernicia înzestrării. Dacă natura e marimonioasă și înzestreată cu adevărat pe un ins, apoi acesta e dator a-i onora darul, îngrijindu-l, crescându-l cât mai mult, ceea ce numai prin muncă și studiu neîntrerupt se poate obține». — Cuvinte foarte adevărate nu numai în domeniul muzicii, ci și în domeniul celorlalte arte și științe.

Renașterea Română aduce în Nr. din 25 Februarie a. c. (anul III, Nr. 601) un elogios articol asupra revistei noastre și revistelor ardelenne peste tot, cari sunt făcute pentru cultivarea minții și învățătura sufletului, iar nu pentru învrăjbirea spiritelor, dar mai ales asupra articolului distinsei noastre colaboratoare, *d-na Elena Pop Hossu Longin* publicat în Nr. 11 al «Transilvaniei» din 1920 sub titlul «*In chestia feminină*». După ce reproduce părțile mai caracteristice din acest frumos articol, ziarul adaugă la sfârșit, că ar publica bucuros părerile altora din semenele d-nei Elena Pop Hossu Longin. Noi credem că chestiunea feminină a fost așa de bine elucidată de dumneaei, încât anevoie s'ar putea emite alte păreri decât cele produse și de «Renașterea Română» după noi.

Dela „Asociațiune“.

Despărțămintele Asociațiunii. Dl *Dr. Ioan Moldovan*, judecător șef în Beclean e încredințat și rugat să reorganizeze *Despărțământul Beclean* al Asociațiunii. Dl *Dr. Iosif Blaga*, directorul liceului din Brașov, membru și delegat al comitetului central pentru reorganizarea *Despărțământului Brașov* al Asociațiunii, raportează că în 6 Martie a. c. a ținut adunarea de reorganizare a acestui fruntaș despărțământ. La apelul dlui director a răspuns un public numeros, pentru care sala festivă a liceului s'a dovedit neîncăpătoare. Dl director a adresat adunării un cald cuvânt, în care a arătat datorita tuturor Românilor de a se grupa în jurul «Astrei». În numele publicului a răspuns dl protopop *Moise Brumboiu*. Corul liceului de fete a executat două cântări. Dl *Vătășan*, inv. pens. a recomandat «Astrei» să cultive iubirea de neam, solidaritatea și cruțarea. Dl preot *Aurel Nistor*, conferențiarul nostru a vorbit despre problemele Asociațiunii, propunând între altele desmembrarea despărțământului Brașov în cinci (5) despărțăminte: al Brașovului, al Râșnovului, al Feldioarei, al Hărmanului și al Săcelelor. Dl *Dr. Al. Tălășescu*, în calitate de executor testamentar, roagă comitetul despărțământului să intervină pe lângă comitetul central pentru accelerarea lucrărilor de luare în primire a legatului defunctului *Dr. Păcurariu Bianu*. Corul liceului de fete mai execută două cântări. — Se suspendă ședința pentru a se face înscrieri de membrii. — Înainte de ședință a înscris dl director Blaga 2 membri fondatori, 4 pe viață și 16 activi. Afară de aceștia a înscris și

dl conferențiar Nistor un număr considerabil de membrii. — După acestea corul a mai cântat două cântări și s'a sfârșit cu două recitări. — Director al despărțământului a fost reales *Dr. Iosif Blaga* și alți 4 membrii — Ședința s'a încheiat în acordurile frumoasei cântări «Din Carpați și până la mare», executat de corul liceului ortodox. — Numărul mare al publicului asistent și al membrilor noi înscriși cu această ocazie, precum și însuflețirea ce a domnit în tot timpul adunării, îndreptătesc cele mai frumoase speranțe pentru activitatea din viitor a despărțământului Brașov acum reînviat.

Dl *Dr. Ioan Margita*, judecător de ocol în Geoagiu de jos, încredințat cu constituirea unui despărțământ nou al Asociației constătător din comunele plasei Geoagiu, înaintează procesul verbal al adunării de constituire a despărțământului ținută în Geoagiu la 23 Februarie a. c. împreună cu anexele și taxele încasate dela membrii. Adunarea a fost convocată, condusă și deschisă printr'un cuvânt despre însemnătatea Asociației de dl delegat *Dr. I. Margita*. După deschiderea adunării s'a completat biroul, numindu-se ca *secretar dl Gavril Todica* și *cassier dl Nicolae Boteanu*, alegându-se totodată și o comisie de 4 membri pentru înscrierea membrilor și încasarea taxelor. — S'au înscris: 6 membri fondatori, 14 pe viață, 56 membri activi și 4 ajutători. — Director al noului despărțământ a fost ales dl *Dr. I. Margita* și împreună cu dânsul 4 membrii ai comitetului cercual, după care prezidentul, mulțumind asistenței încheie adunarea.

Dl Dr. *Aurel Pîntea*, avocat în Tinca (jud. Bihor), rugat de comitetul central să reorganizeze *desp. Tinca*, înaintează procesul verbal al adunării cercuale ținută la 7 Martie a. c.

Din acest proces verbal rezultă, că după deschiderea adunării și constituirea biuroului ad hoc, delegatul comitetului central a salutat pe dl comandant al Reg. 18 vânători, *A. Arîtonovici*, pe dl colonel *Jurcăneanu* și pe dl maior *D. Oancea*, comandantul diviziei de artilerie din localitate și cu dâșii pe toți domnii ofițeri prezenți, aducându-le tuturor calde mulțumiri pentru participarea la această adunare, cerându-le tot sprijinul moral pentru înaintarea scopului Asociației. După aceea s'au înscris; 6 membri pe viață și 28 membri activi, între cari 18 domni ofițeri. A urmat apoi alegerea dlor Coloneli *A. Arîtonovici* și *Jurcăneanu*, cum și a dlui maior *D. Oancea*, ca presidenți de onoare. Dl Dr. *Aurel Pîntea* a fost ales director al *despărțământului* și alți 4 domni membri ai comitetului cercual. Suma de 1472 lei încasată ca taxe de membri a fost depusă la «Bihoreană» cu lib. Nr. 896.

Directorul desp. Satu mare al Asociației transpune procesul verbal al ședinței comitetului cercual, ținută în 9 Martie a. c. în care: a) se cer 30 de serii de biblioteci populare, pe care să le plaseze cu ocazia ținerii prelegerilor populare la sate; b) pentru organizarea unui nou *despărțământ* în Careii mari ne recomandă pe dl *Ioan Ilieș* din orașul Șomcuta mare; c) dl *Dr. Carol Barbul* a depus din venitul curat al unei serbări suma de 865 lei pentru scopul de a se înființa coruri vocale în satele aparținătoare *despărțământului*; d) pentru a doua zi de *Rusalii* s'a proiectat aranjarea unei petreceri în Satu mare, alegându-se un comitet aranjator, constând

din 16 persoane, damele având să se prezente cu acea ocaziune în costume naționale; e) s'a ales *subdirector al despărțământului* dl *Dr. Eugen Lăteș (Seleș)*, director de liceu; f) s'au luat dispoziții pentru ținerea conferențelor populare; g) în fine alte dispoziții pentru trimiterea taxelor încasate dela membrii.

Directorul desp. Tg. Murdșului transpune procesul verbal al ședinței comitetului cercual ținută în 3 Martie a. c., în care, înainte de toate, s'a făcut o scurtă dare de seamă despre activitatea *despărțământului* în timpul iernei, care a fost următoarea: s'au ținut în Tg. Murășului, la reuniunea meseriașilor români, unde eră mai mare nevoie de deșteptarea simțului național 9 conferințe în 9 Dumineci consecutive și anume: *Simion Gocan* director: Pentru ce n'a reușit greva generală?; *Ilie Piso*: Despre credință; *George Vlasca*: Falsificarea democratismului; *Vladimir Mavrodineanu*; Neamul românesc acasă și în streinătate; *Dr Iosif Comes*: Higiena socială; *Simion Gocan*: Anarhismul; *Vl. Mavrodineanu*: Originea Românilor; *Vl. Mavrodineanu*: Costantin Brâncoveanu și *S. Gocan*: Din istoria Ardealului «Unirea». În provincie s'au ținut 2 conferințe populare în satul Săbad, unde a cuvântat dl *Dr. Aurel Rusu* despre bolșevism și *S. Gocan* despre unire, muncă și ascultare (disciplină). Totodată s'a făcut o propagandă pentru continuarea conferințelor în oraș și în provincie. Excursiile în satele din apropiere le fac profesorii liceului Al. Papiu-Ilariu cu corul elevilor acestui liceu. Mai departe s'a hotărât ținerea unui matineu la 15 Martie în vederea centenarului revoluției lui Tudor Vladimirescu cu un frumos program. În fine s'au cerut 30 de biblioteci populare, care s'au și trimis cu tot ată-

tea statute și regulamente pentru înființare de agenturi.

Directorul desp. Hunedoara trimite trei procese verbale ale ședințelor comitetului cercual: din 4 Decembrie 1920, 5 și 30 Ianuarie 1921. Se raportează că s'au ținut 20 de conferințe populare în 6 centre ale despărțământului cu subiecte actuale și folositoare. În 2 și 13 Ianuarie a. c. s'a ținut câte o șezătoare a desp. în Hunedoara cu program foarte frumos și ~~deplin~~ **succes**. Despărțământul plasează copii la meserii și în Ghelara înființat un sindicat național al muncitorilor din acea comună. Despărțământul cere mai multe biblioteci populare pentru agenturile ce înființează. Până acum a înființat 5. Directorul uzinelor de fer din loc a dăruit despărțământului pentru propaganda culturală 600 lei. Despărțământul mulțumește pentru suma de 1000 lei votată din partea comitetului central pentru propaganda culturală de acolo.

Agentura Asociației din Rodnayeche, reînființată în toamna trecută, cu ocasiunea adunării cercuale a despărțământului Năsăud, raportează că cu un an mai înainte se înființase acolo o casă națională, care dispune de un capital, adunat parte din taxe, parte din donațiuni și a cărei membri, în Ianuarie trecut, au hotărât fusioarea acestei case naționale cu agentura Asociației, dar cu condițiile, ca adevărat Casa Națională să existe și mai departe în cadrele Asociației, iar capitalul adunat până acum și care se va mai aduna de aci înainte, să poată fi folosit pentru edificarea unei case, pentru procurarea de jurnale, cărți etc. Agentura numită cere să se încuviințeze această fusioare (s'a încuviințat!) și să se lase destinațiunii capitalul adunat pentru Casa Națională

(s'a lăsat!) În fine cere și o bibliotecă populară. (I-se dă!)

Dl sblt. *George Crișan* în Dej înaintează procesul verbal al ședinței de constituire a unei *agenturi a Asociației în Mireșul mare* (jud. Satu mare), alegându-se prezidentul și ceilalți funcționari ai agenturii. După constituire dl Crișan a dăruit agenturii 100 volume de cărți. S'au înscris cu această ocaziune: 2 membri pe viață; 53 activi și 2 ajutători, încassându-se 664 lei. — Fapta frumoasă a dlui Crișan, unul din tinerii noștri cei mai dornici de bine, se laudă de sine. Agenturii i-se va trimite și o colecție de cărți dela Asociație. — Dl *Dr. Nic. Boeriu*, *directorul desp. Șercaia* a cerut 20 biblioteci populare pentru agenturile ce au să se înființeze în acest despărțământ. (I-s'au dat!) — Dl *Aurel Mureșan*, *directorul școlii silvice din Gurghiu* e încredințat din partea comitetului nostru central să reorganizeze *desp. Gurghiu*, care din 1913 n'a dezvoltat nici o activitate și al cărui director a decedat în timpul războiului.

Muzeul din Cluj. Primăria orașului Cluj scrie că ministerul instrucției, dörind să folosească *Casa Regelui Matiaș* și pe mai departe pentru scopuri culturale, cere ca muzeul E. K. E. așezat în acest edificiu să fie reorganizat astfel, ca acela să devină un muzeu al Ardealului fără deosebire de naționalitate, iar secția etnografică românească să fie reprezentată conform numărului și importanței elementului românesc, din Ardeal, separat de cea maghiară. Și fiindcă Muzeul actual nu posedă colecții românești, primăria roagă comitetul nostru central să completeze acest muzeu. — Comitetul nostru primește propunerea orașului Cluj, cere însă și mijloace fi-

nanciare spre acest scop. Se va adresa și inspectoratului muzeelor din Transilvania și va încredința pe custodele muzeului nostru central cu executarea acestei hotărâri.

Biblioteca Centrală s'a sporit în cursul lunei Februarie cu 68 de volume, precum și cu diferite reviste și ziare din țară și străinătate. A fost cercetată de 150 de persoane care au consultat în total 145 de opere, precum și diferitele colecțiuni de ziare și reviste.

Biblioteci populare s'au cerut și s'au trimis în agenturile Asociațiunei

din Dridif, Tâlmăciu, Șura mare, Slimnic, Ruși, Șeica mare, Boarta, Agârbicium, Frâua, Bran, Copăcel, Mediaș, apoi în 20 de agenturi ale despărțământului Geoagiu, în 30 ale despărțământului Satu mare, în 30 ale despărțământului Târgu-Mureș, în 28 ale despărțământului Șimleu, — în total 120 de biblioteci.

Biblioteci regionale s'au cerut și trimis la Târgul-Mureș, Șimleu și Satu-mare.

Muzeul central s'a sporit în luna Februarie cu 15 obiecte și a fost vizitat de 59 de persoane.

Conferințele „Asociațiunei” ținute în lună Martie 1921 în Sibiiu și jur.

(Urmare din nr. 1—2 a. c.)

29. 6 Martie 1921. Căpitan M. Dumitrașcu: Răsboiul nostru național. Mohu.

30. 6 Martie 1921. Ion Georgescu: Necesitatea organizației muncii, în deosebi a celei culturale, Ibașfalău.

31. 13 Martie 1921. Dr. Ioan Bunea: Arta și rolul ei educativ (Cu serbare școlară), Sibiiu.

32. 13 Martie 1921. Ion Georgescu: Cum trebuie sprijinită «Asociația»? Mediaș.

33. 17 Martie 1921. Dr. P. Bucșan: Despre vitamine. Noțiuni de medicină alimentară, Sibiiu.

34. 20 Martie 1921. Romul Simu: Propaganda noastră culturală, Sibiiu.

35. 20 Martie 1921. Căpitan M. Dumitrașcu: Răsboiul nostru național, Veștem.

36. 20 Martie 1921. Ion Georgescu: Nevoia înființării unui despărțământ în Ocna-Sibiiului.

37. 21 Martie 1921. General Dr. Vicol: România-Mare. Basarabia și

Bucovina. Note de drum cu proiecțiuni de vederi, Sibiiu.

38. 24 Martie 1921. Lt. Col. M. Grigoriu: O instituție de cultură militară, Sibiiu.

39. 27 Martie 1921. Prof. V. Păcală: Sinaia. Cu proiecțiuni de vederi, Sibiiu.

40. 27 Martie 1921. Lt. Col. Rădulescu: Nevoia de a avea armată, Șura-mare.

41. 27 Martie 1921. Maior Zagoriș: Nevoia de a avea armată, Slimnic.

42. 27 Martie 1921. Prof. Al. P. Arbore: Despre «Asociație», Ruși.

43. 27 Martie 1921. Maior Constantinescu: Nevoia de a avea armată, Șeica-mare, unde erau și comunele: Calvasăr și Boarta.

44. 27 Martie 1921. Maior Solomonescu: Nevoia de a avea armată, Agârbicium.

45. 27 Martie 1921. Căpitan Dumitrașcu: Nevoia de a avea armată, Frâua.

46. 27 Martie 1921. Ion Georgescu:
Problemele actuale ale culturii româ-
nești, Copșa-mică.

47. 27 Martie 1921. Lt. Col. M.
Grigoriu: Nevoia de a avea armată,
Mediaș.

Românii din America și „Asociația“.

Omaha, Nebr., 21 Martie 1921.

2819. T. Street.

Mult Stimate Domnule Președinte,

Colonia română din orașul Omaha, statul Nebraska din America de Nord, în frunte cu părohia română de rit ortodox, Vă aduce și trimite salutul lor respectuos pentru credința, dragostea și iubirea ce ați depus la închegarea noastră națională.

Departate de glia strămoșească, trimiși pe aceste plaiuri de vitrega stăpânire de urită amintire, sufletul și inima noastră a rămas și bate românește astăzi mai mult ca oricând, când știm, că pământul și țara a fost a noastră și aceea va trebui să și fie.

Cu inima frântă de durere la durerile neamului nostru niciodată n'am desperat ci cu credință în dreapta și sfânta cauză a neamului, cu încredere așteptam ziua care a venit și o trăim.

Ca Români buni, căci și noi suntem trup din trupul României-Mari, pentru alinarea și o mică mângâiere a celorla, a căror părinți și frați de-ai noștri cu scump sângele lor oțelit au România-Mare, uniți în cugete și 'n simțiri am trimis la adresa Maj. Sale Reginei noastre suma de 23,000 lei, pentru orfanii de războiu ai neamului. Aceasta ca o cheazășie, că oricât de îndepărtat fratele e tot frate.

La fel, iar întreaga colonie română s'a gândit să contribuie cu câte 1000 lei, la ridicarea Monumentului Unirii din Arad și la statuia cântărețu'ui crezului nostru românesc Andrei Murășianu, cât și subsemnatul la ajutorarea fondului «Sindicatul presei române din Ardeal», — sume ce s'au trimis ca dovadă încă odată mai mult, că «sângele apă nu se face».

Și astăzi, iar tot cu acelaș impuls puternic curat românesc, ca în totdeauna subsemnatul s'a cugetat, că datoria nu-î pe deplin împlinită până când nu ne vom face — deocamdată — cu cei mai la vale sprijinitori și cu fapta la o mișcare pe care «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român din Transilvania» așa de frumos o exprimă: credință în biserică, speranță în școală și viitorul în cartea românească.

Pentru acest scop respectuos Vă alătur cecul Nr. 769,992 în valoare de 1000 lei, — ca taxă de membru pe viață pentru subsemnatul Preotul Miron Benghea și Margareta Benghea, adresa 2819 T. Street. Omaha, Nebr.

Totodată se alătură și cecul Nr. 769,984, în valoare de 1000 lei ca taxă de membru pe viață pentru parohianul Pavel Iosof și soția Maria, adresa P. B. 68 Route 5. Omaha Nebr. și cecul Nr. 769,985 în valoare de 500 lei, ca taxă de membru pe viață pentru parohianul Dumitru Rădoiu, adresa: P. Bos. 63. Route 5. Omaha Nebr.

Aceasta este începutul numai, criza industrială care începe să se resimtă tot mai mult e puțin picică, acestei manifestări frumoase, dar de

îndată ce bunul Dumnezeu ne va ajuta, Român din Omaha nu va lipsi să nu-și facă datoria, așa precum Românul știe să și-o facă cu sufletul curat cinstit și românesc.

De un gând suntem călăuziți: fericirea țării, că țara e a noastră și noi ai ei, semnul să ni să dea, căci oricând, gata vom fi pentru țară, neam și rege.

Bunul Dumnezeu ne-a dat de toate aici, însă ceea ce ne trebuie mai mult, nu avem: cărți, cărți și cărți românești.

Trimitem orice sumă, oricât ar fi, dar pentru numele lui Dumnezeu trimiteți-ne cărți și iar cărți, sufletul să ni-l învezelească, inima tuturor să trezească, căci nu-i mai scump și mai dulce ca limba românească, căci iar pe lângă toate bunătățile, ca cântecul vechiu :

Fie pânea cât de bună
Tot e rău în țară străină,
Fie pânea cât de rea
Mai bine-i în țara mea.

Dorindu-Vă colonia română «Învieră Domnului la mulți ani fericiți», am rămas al D-Voastră cu profundă stimă și respect.

Preotul Miron Benchea,

originar din comuna Cornățel, jud. Sibiu, fost preot militar în Armata S. Unite, în prezent parohul bisericii „Sf. Cruci” din Omaha Nord America.

Nr. 285—1921.

Concurs.

«Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român» publică concurs pentru cea mai bună lucrare scrisă în românește asupra *temei istorice*, cu subiectul:

Revoluțiunea din anul 1918 și unirea Ardealului cu România.

Condițiile de concurs sunt următoarele:

1. Lucrările se vor trimite în timp de un an dela data publicării concursului.

2. Manuscrisurile, fără subscriere, însoțite de un plic închis, cuprinzând numele și adresa autorului și în afară provăzută cu un motto sau pseudonim, — vor avea să fie înaintate la adresa secretarului literar al «Asociațiunii», Sibiu, Str. Șaguna 6.

3. Lucrările întrate la concurs se vor da spre cenzurare Secțiunii istorice a «Asociațiunii», exclusă fiind orice apelație contra hotărârilor acesteia.

4. Lucrării celei mai bune, vrednice de premiat, i se va acorda premiul de *Lei 2000* —, pus la dispoziția «Asociațiunii», pentru acest scop, de către dl *R. W. Seton Watson (Scotus Viator)*, marele prieten al Românilor. Sibiu, în 22 IV. 1921.

A. Bârseanu,
prezident.

Romul Simu,
secretar.

NOTĂ. Articolul «Sufletul ce ne trebuie» e de dl *I. Agârbiceanu* și «Iar între Români» al d-lui *Dr. Iarnik* e un studiu mai lung, a cărui continuare va urma.

Bibliografie.

Editura „Viața Românească”, Iași
(Str. Lăpușneanu 33 și București,
Calea Victoriei 37.)

Foi volante (bibliotecă de răspândire a operelor celor mai însemnați scriitori români și streini, — opere scurte, bune și ieftine):

D. D. Patrașcanu: *Strategie și O excursie de plăcere.* Prețul 2 Lei.

Mihail Sadoveanu: *In amintirea lui Creangă.* Prețul 3 Lei.

Șalom Alehem — C. Săteanu: *Stația Baranovici.* Prețul 4 Lei.

Anatole France — Gala Galaction: *Paișa Maicei Domnului* urmată de *Mustafa Effendi ajunge Macarie monahul.* Prețul 2 Lei.

I. L. Caragiale: *1907. Din primăvară până'n toamnă.* Câteva note. Prețul 2 Lei.

C. Dóbrogéanu-Gherea: *Poetul țărănimei* (G. Coșbuc). Prețul 5 Lei.

M. Sevastos: *Rime sprintene.* Prețul 3 Lei.

Caragiale: *Culegeri postume.* Prețul 2-50 Lei.

M. Lermontov — Ioan R. Rădulescu: *Demonul.* Prețul 2 Lei.

Cărțile de aur ale copiilor și ale tinerimii. **L. Tolstoi:** *Povestiri pentru copii.* Trad. de A. Toma. Cu 20 de ilustrațiuni în culori de M. Teișanu. Prețul 40 Lei.

Edmond Rostand — I. C. Aslan: *L'aiglon* (Puiul de vultur). Dramă în versuri în VI acte. Prețul 20 Lei.

Prosper Mérimée — George B. Rareș: *Noaptea de urgie și măcel.* Roman istoric. Ilustrațiile de Ion Anestin. Prețul 10 Lei.

Matorul George Brăescu: *Majorul Boțan.* Schițe umoristice. Prețul 10 Lei.

Francis Delaisi: *Războiul care vine.* Prețul 5 Lei.

P. Andrei: *Problema fericirii.* Fundamentul său etico-sociologic. Prețul 10 Lei.

G. Topârceanu: *Strofe alese.* Balade vesele și triste. Prețul 6 Lei.

Em. Gârleanu: *Bătrânii.* Ediția III. Prețul 10 Lei.

E. Lovinescu: *Critice.* Volumul V. Prețul 14 Lei.

Wilhelm de Kotzebue: *Din Moldova.* Tablouri și schițe din 1850. Prețul 10 Lei.

Demostene Botez: *Floarea pământului.* Prețul 10 Lei.

L. Rebreanu: *Catastrofa.* Prețul 12 Lei.

Silvia Dinescu: *O tinereță pierdută.* Prețul 10 Lei.

Albumul Copiilor. Desene de A. Petrescu.

Octavian Goga: *Domnul Notar.* Prețul 10 Lei.

George Cair: *Finci.* Prețul 8 Lei.

G. Galaction: *Răboji pe bradul verde.* Prețul 10 Lei.

Victor Eftimiu: *Cocoșul negru.* Fantezie dramatică în 6 acte. Prețul 5 Lei.

Romulus Cioflec: *Lacrimi călătoare.* Prețul 10 Lei.

Dr. Urechică: *Cu ou și cu oțet.* Prețul 8 Lei.

Wilhelm de Kotzebue: *Lascar Viorescu.* Roman din viața Moldovei (1851). Prețul 10 Lei.

E. Lovinescu: *Luli.* Roman. Prețul 10 Lei.

A. Steuermañ — Rodion: *Frântul roșu.* Sonete postume. Prețul 10 Lei.

Smara: *Băiatul mamei.* Roman educativ. Prețul 15 Lei.

George Cair: *Intr'un mirador.* Prețul 14 Lei.

S. Mehedinți: *Politica de vorbe și Omul politic.* Prețul 12 Lei.

Maximilian Costin: *Vioara.* Maeștrii și arta ei. Cu 2 planșe, 1 tablou sinoptic, 1 index alfabetic și 91 ilustrații prelucrate de A. Poitevin Scheletti. Prețul 15 Lei.

Iorgo Iordan: Diftongarea lui *e* și *o* accentuați în pozițiile *ă*, *e*. Prețul 28 Lei.

Mihai Codreanu: *Cântecul deșertăciunii.* Poezii. Prețul 8 Lei.

I. I. Mironescu: *Oameni și vremuri.* Prețul 10 Lei

V. Demetrius: *Domnul Colonel.* Roman. Prețul 20 Lei.

L. Rebreanu: *Ion.* Roman. I. Glasul pământului. II. Glasul iubirii. Prețul unui volum 16 Lei, — amândouă 32 Lei.

Andreas Latzko — Adonis Popov: *Oameni în războiu.*

Knut Hamsun — Luca Ioan Caragiale: *Pan.* Roman. Prețul 10 Lei.

C. Stere: *In literatură.* Prețul 12 Lei.

C. Stere: *Un caz de conștiință.* Cuvântările rostite în ședințele adunării deputaților din 4, 5 și 9 Martie 1921, asupra validării alegerii din jud. Soroca. Prețul 5 Lei.

D. D. Patrașcanu: *Domnu Nae.* Scene din vremea ocupației. Prețul 14 Lei. —

D. D. Patrașcanu: *Timotheiu Mucenicul.* Operă premiată de Academia Română. Ediția a doua. Editura H.

Rodica: *Terra.* Descrierea pământului. Editura «Cartea Românească», București. Format 8° pagini 4, legată 12 lei.

P. Dulfu: *Iisus Mântuitorul.* După Sfânta Scriptură. Cu 54 ilustrațiuni în text. Editura «Cartea Românească», București 1921. Prețul 12 lei.

A. Vlahuță: *In Vâltoare.* Nuvele. București. Editura «Cartea Românească». Prețul 12 lei.

G. G. Mateescu: *Geografia României.* Publicată sub îngrijirea d-lui D. Corapanca. Cluj, «Cosinzeana» 1920.

I. Conciatu: *Reșița.* Cu o hartă București, «Cartea Românească» 1921. Prețul 10 lei.

Concesionarea uzinelor electrice ale orașului Cluj de Carol A. Iahoda, industriaș, membru în comisiunea pentru studierea ofertelor.

Dr. Ion Mateiu: *Renașterea Basarabiei* (Pagini din lupta pentru unitatea națională). București, «Cartea Românească» S. A. Prețul 6 lei.

Tudor Pamfilie: *Ținutul Hotinului la 1817* (cu o hartă). Editura societății «Glasul Țării», Chișinău 1920. Prețul 3 lei.

Tudor Pamfilie: *Mănunchiu nou de povestiri populare cu privire la Ștefan cel mare.* Chișinău, Tipografia «Glasul Țării» 1919. Prețul 5-50.

Mihail Sadoveanu: *Orhei și Soroca* (Note de drum). Editura «Glasul Țării», S. A. Chișinău, 1921. Prețul 8 lei.

Charles W. Elliot: *Religia viitorului* (tradusă din limba engleză, cu o prefață de Virgil I. Bărbat). Brăila, editura «Ancora 1921. Prețul 6 lei.

I. Nistor: *Drepturile noastre asupra Hotinului* (Biblioteca istorică pentru popularizarea istoriei Basarabiei Nr. 1). Chișinău Tipografia românească 1918 (fără preț.)

Dr. N. C. Paulescu: *Fiziologie filosofică. Cele patru patimi și remediile lor IV.* București, «Cartea românească» S. A. 1921. Prețul 15 lei.

Mircea Rădulescu: *Serenadă din trecut.* (Comedie istorică în patru acte în versuri. Lucrare premiată de două ori de direcția generală a Teatrului Național din București). București, «Cartea românească» 1921. Prețul 9 lei.

I. C. Vissarion : *Vrăjitoarea*. București, «Cartea românească» S. A. Prețul 15 lei.

G. Rotică : *Dintr'un colț al României mari*. (Ecouri bucovinene 1918 — 1920). București, «Cartea românească» S. A. 1921 prețul 5 lei.

E. Lovinescu : *Gheorghe Asachi* (Viața și opera lui). București, «Cartea românească» S. A. 1921. Prețul 14 lei.

Vasile Pârvan : *Probleme arheologice în România* (Extras-aparte din revista Transilvania). Sibiu, 1921.

Dela „COLEGIALITATEA” cooperativa funcționarilor români de bancă, Cluj.

Apel

cătră Băncile românești și funcționarii băncilor.

În luna Octombrie a. tr. un grup de entușiști, înimoși și înțelegători funcționari români de bancă din Cluj, au pus bazele unei asociații numită «COLEGIALITATEA» cooperativa funcționarilor români de bancă, comerciali și industriali, cu sediul în Cluj.

Această instituție social-economică, — care ne-a lipsit până azi, parte din cauza vitregiei vremurilor, parte din lipsa spiritului de organizare — resărind în aceste zile de prefacere, organizare și consolidare dintr'o arzătoare necesitate, dacă va fi înțeleasă și sprijinită de toți funcționarii și de toate instituturile românești, va deveni acel cheag de solidaritate, acel îndrumător moral, acel for suprem și cetate puternică care își va resfrânge binefacerile credem nu numai asupra funcționarilor de bănci ci și asupra vieții noastre economice în general.

Pentruca să fie cunoscute școपुरile asociației dăm mai jos textul §. 2 din statute.

Scopul asociației este:

a) de a cultiva spiritul de colegialitate și solidaritate între funcționarii români din toată țara Românească, prin corespondență, conveniri sociale, excursiuni, ședințe literare periodice, ordinare și festive, precum și prin publicațiuni periodice anuale, mensuale, săptămânale sau de zi după cum se va dispune de material;

b) a da tot concursul moral și material pe seama membrilor în scopul asigurării unei poziții sociale respectabile, cât și pentru progresul just în cele materiale;

c) a intermedia plasamente de servicii corespunzătoare pe seama membrilor;

d) a înființa un birou de informațiuni;

e) a cumpăra și a vinde mărfuri pe seama membrilor;

f) crearea și administrarea unui fond general de ajutorare a membrilor;

g) «Colegialitatea» va regula în cazuri speciale toate diferendele de natură morală sau materială ce s'ar ivi între membri săi, sau între funcționari și patroni, când intervenția ei va fi solicitată.

Colegialitatea deci nu este o organizație politică, nici ultra-socialistă; ci o organizație morală pe baze altruiste.

Vrem să dezvoltăm spiritul de colegialitate și solidaritate între funcționarii de bancă cari au fost în toate timpurile un element de ordine, de muncă serioasă și devotată, element de cultură, muncitori serioși, disciplinați și conștiinți, funcționari vrednici și cinștiți.

Vrem să ridicăm prestigiul nostru, să ridicăm nivelul cultural al funcționarilor, sprijinind mișcările culturale, economice și sociale.

Vrem să ne creăm fonduri de ajutorare, de studii și de excursiuni, sprijinindu-ne unul pe altul, ajutându-ne printr-o sinceră și frățească colegialitate.

Ne adresăm deci cu frățească și colegială dragoste către toți colegii noștri risipiți prin toate unghiurile țării, facem apel la fiecare coleg și instituit, să se înscrie în rândul membrilor ei.

Organizați întâi în Cluj, dorim să extindem organizația noastră în afară, să o întregim cu toți colegii, pentruca să facem din ea o instituție solidă, respectată și folositoare.

Să ne apropiem, să ne cunoaștem, să ne întâlnim ca să pornim pe aceiași cale spre progres și consolidare, spre ajutorare împrumutată.

Inceputul l-am făcut, așteptăm aderarea și conlucrarea tuturor colegilor din afară.

În munca noastră altruistă rugăm atât sprijinul moral cât și material al Băncilor noastre pentru care ne jertfim cei mai frumoși ani ai vieții. Instituția noastră este chiar în interesul Băncilor.

Le invităm deci să se înscrie și ele în șirul membrilor și le rugăm ca din beneficiul anului să ne voteze pentru fondul nostru de ajutorare, studii și excursiuni o sumă potrivită. Donațiunile le vom publica și prin ziare. Rugăm pe colegii noștri pentru o propagandă în acest scop.

La cerere trimitem cu plăcere orice informațiuni. După tipărire vom trimite și statutele.

Fiecare membru la intrare în asociație subscrie și plătește o cvotă fundamentală de 100 Lei și o cotizație de 10 Lei lunar care se poate solvi și pe anul întreg deodată.

Dorind să edităm și scoatem almanahul funcționarilor de Bancă, rugăm toate Băncile să ne trimită numele exact al funcționarilor lor.

În speranța că vom fi înțeleși și apelul nostru va află răsunet în inima fiecărui coleg și va fi ascultat și de Băncile noastre cari au sprijinit totdeauna cu generositate consolidarea funcționarilor săi, adastând un răspuns favorabil, suntem cu cea mai colegială stimă.

Cluj, 20 Martie 1921.

Vasile Vlălcu,
prezident.

Emil A. Chiffa,
secretar.

Consiliul de administrație:

Ioan Albon,
șef contabil la „Banca Centrală“.

Iosif Albon,
șef contabil la „Banca Agrară“.

Anastasiu Bejan,
șef de serviciu la „Banca Centrală“.

Emil Birtolon,
șef contabil la „Economul“.

Octavian Constantin,
șef lichidaturei „Marmarosch Blank“.

Anastasiu Demian,
funcț. sup. „Intrepr. For. Române“.

Robert Elecheș,
funcț. sup. la „Banca Centrală“.

Valer Ghiricoiaș,
contabil șef fil. „Albina“.

Dr. Victor Man,
șef de birou la „Banca Agrară“.

Ioan Miclea,
cassar gen. la „Intr. Forestiere Române“.

Iosif Orga,
secretar la „Economul“.

Marius Peculea,
director la filiala „Albina“.

Eugen Roșescu,
sub-director la „Vatra“.

Consiliul de cenzori:

Mihail Ionescu,
comerciant.

Nicolae Munțiu,
șef de birou la „Banca Agrară“.

Nicolae Opreșiu,
șef contabil la „Coroana“.

Romul Perian,
cassar gen. la „Banca Agrară“.

Paul Theochar,
funcționar superior la „Banca Centrală“.

**Cel mai vechiu și mai consolidat institut
financiar românesc din Transilvania**

„ALBINA“

INSTITUT DE CREDIT ȘI DE

:: :: ECONOMII, SIBIIU. :: ::

**FILIALE: Brașov, Cluj, Lugoj, Mediaș
și Târgul-Murășului.**

AGENTURI: Sănmărtin. :: :: ::

Capital societar Lei 10.000,000 —

Fonduri de rezervă și pensuni

Lei 7.500,000—, Depuneri spre

fructificare și în Cont-Curent

== Lei 179.000,000—.

**Acordă: Imprumuturi cambiale (scont),
imprumuturi ipotecare, Cont-Curent, finan-**

:: :: țază întreprinderi etc. :: ::

Primește depuneri spre fructificare

pe libele și în Cont-Curent $4\frac{1}{2}$ —5%

după termenul de abdicere, plătind

:: :: însuși darea de interese. :: ::

Emitte acreditive, îngrijește încasări de

cecuri și asignațiuni asupra oricărei pieți,

mijlocește tot felul de afaceri de bancă.

Orice informațiuni se dau gratuit

și prompt atât de Centrala din Sibiu, cât

și de filialele și agenturile institutului.

Direcțiunea.

BANCA ROMÂNEASCĂ

✿ ✿ ✿ ✿ ✿ SOC. ANONIMĂ PE ACȚIUNI
CAPITAL LEI 400.000,000 — ✿ ✿ ✿ ✿ ✿

BUCUREȘTI, strada Smardan 5.

Orice operațiuni de Bancă în general

Cumpărări și vânzări de efecte publice, avansuri pe depozite de efecte publice și orice transacțiuni financiare, Conturi-Curente și emisiuni de scrisori de credit pentru orice țară; participațiuni industr. și comerciale.

Sucursale: Arad, Bălți, Bazargic, Brașov, Cernăuți, Chișineu, Cluj, Constanța, Galați, Ismail, Oradea-mare, Sibiu, Târgul-Mureș, Timișoara și Tulcea. :: :: ::

Banca de Secont a României București

:: Sucursala Sibiu ::

Strada Cisnădiei Nr. 36.

Sucursale: Brăila, Constanța, Focșani, Galați, Râmnic-Vâlcea, Sibiu, Tulcea, Turnu-Măgurele.

:: Capital Lei 150.000,000 — ::

Face împrum. în Cont-Curent simplu cu gajuri și cambial.

Primește depuneri spre fructificare bonificând dobânda de 5%, conform condițiilor în vigoare.

Cumpără și vinde efectiv tot felul de monede străine: mărci, dolari, lire italiene, franci etc.

Tratează și vinde orice fel de mărfuri, textile, coloniale, cereale, vîhri etc.

:: Emite acreditive și cecuri în întreaga Românie, cum și în străinătate. ::

Prin o organizare specială poate da oricând și oricui informațiunile dorite în chestiunile economice și financiare cerute.